

DİCLE TOPLUMSAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
DİTAM
2010
DİCLE SOCIAL RESEARCH CENTER

DIVÊ KURD ÇI BIKIN

KÜRTLER NE YAPMALI

WHAT SHOULD KURDS DO

8 TIRMEH - TEMMUZ - JULY 2023
AMED - DİYARBAKIR

TIRKÎYEYA KU DIGUHERE Û BANDORA SOSYOLOJÎYA KURDAN YA LI SER MESELEYA KURDAN YA DI DEH SALÊN PÊŞÎYA ME DE, PERSPEKTÎFA BO SIBEROJÊ YA KURDAN

DEĞİŞEN TÜRKİYE VE KÜRT SOSYOLOJİSİNİN ÖNÜMÜZDEKİ ON YILLARDA KÜRT MESELESİNE ETKİLERİ, KÜRTLERİN GELECEK PERSPEKTİFİ

CHANGING TURKEY AND KURDISH SOCIOLOGY'S IMPACT ON THE KURDISH QUESTION IN THE NEXT DECADES, AND KURDS' OUTLOOK FOR THE FUTURE

Axaftvan / Konuşmacı / Speaker
Bülent KÜÇÜK

Tirkîyeya ku Diguhere û Bandora Sosyolojîya Kurdan ya Li Ser Meseleya Kurdan ya Di Deh Salên Pêşîya Me De, Perspektîfa Bo Siberojê ya Kurdan

Değişen Türkiye ve Kürt Sosyolojisinin Önümüzdeki On Yıllarda Kürt Meselesine Etkileri, Kürtlerin Gelecek Perspektifi

Changing Turkey and Kurdish Sociology's Impact on the Kurdish Question in the Next Decades, and Kurds' Outlook for the Future

8 Tirmeh / Temmuz / July 2023
Amed / Diyarbakır
Bülent KÜÇÜK

FRIEDRICH EBERT STIFTUNG
DİTAM 2010
BİRLİKTE

TIRKÎYEYA KU DIGUHERE Û BANDORA SOSYOLOJÎYA KURDAN YA LI SER MESELEYA KURDAN YA DI DEH SALÊN PÊŞÎYA ME DE, PERSPEKTÎFA BO SIBEROJÊ YA KURDAN

8 Tirmeh 2023 - Amed

Ev “Weşan” ji hêla Programa Piştgiriya Sazûmanî ya BIHEVRE ve hatiya amadekirin ku ji aliyê Yekîtiya Ewropayê ve hatiye fînansekirin û ji aliyê STGMyê ve hatiye birêvebirin. Ji naverokê bi temamî Komeleya Navenda Civaka Lêkolînên Dîcleyê (DİTAM) berpirsiyar e û ne mecbûr e ku nêrînên Yekîtiya Ewropayê nîşan bide.

Naverok

Tirkîyeya ku Diguhere û Bandora Sosyolojîya Kurdan ya Li Ser Meseleya Kurdan ya Di Deh Salên Pêşîya Me De, Perspektîfa Bo Siberojê ya Kurdan 4
Danasîn 6
Ji DÎTAM'ê 7
Destpêk 8
Moderator - Ahmet Özmen Cîgirê Serokê DİTAMê 9
Doç. Dr. Bülent Küçük – Zanîngeha Boğaziçiyê Endamê Hîndekarîyê 9
Pirs û Beşdarî 18
Doç. Dr. Bülent Küçük – Zanîngeha Boğaziçiyê Endamê Hîndekarîyê 25
Değişen Türkiye ve Kürt Sosyolojisinin Önümüzdeki On Yıllarda Kürt Meselesine Etkileri, Kürtlerin Gelecek Perspektifi 27
Tanıtım 29
DİTAM'dan 30
Giriş 31
Moderatör - Ahmet Özmen DİTAM Başkan Yardımcısı 32
Doç. Dr. Bülent Küçük - Boğaziçi Üniversitesi Öğretim Üyesi 32
Katkılar ve Sorular 40
Bülent Küçük - Boğaziçi Üniversitesi Öğretim Üyesi 46
Changing Turkey and Kurdish Sociology's Impact on the Kurdish Question in the Next Decades, and Kurds' Outlook for the Future 48
Introduction 50
From DİTAM; 51
Opening Speech 52
Moderator – DITAM Vice President Ahmet Özmen 53
Assoc. Prof. Dr. Bülent Küçük – Lecturer at Boğaziçi University 53
Contributions and Questions 61
Assoc. Prof. Dr. Bülent Küçük – Lecturer at Boğaziçi University 67

Desteya Birêvebirinê ya DÎTAMÊ
Mesut AZİZOĞLU
Meral ÖZDEMİR
Sedat YURTDAŞ
Ahmet ÖZMEN
Barış YAVUZ
Sevim VURAL
Mahmut BOZARSLAN
Dilan Kaya TAŞDELEN
Nevin SOYUKAYA
Mahmut LEZGİN YALÇIN
Cihan AY

Tîma Xebatê
Halil BAYHAN
Deniz TEKİN

Wergara Bo Kurdî
Dilawer ZERAQ

Wergera Bo Îngilîzî
Burcu Sıla CANDAN

Dîzayn
A Grafik Creative Solutions

Danasîn

Doç. Dr. Bülent Küçük

Li bajaroka Mazgîrtê ya bi ser Dêrsimê ve ji dayika xwe bû. Di navbera salên 1991-1995'an de, li ODTÜyê (ZTRN-Zanîngeha Teknîkê ya Rojhilata Navîn) perwerdehîya xwe ya lîsansê bir serî. Di navbera salên 1998-2002'yan de, li Berlînê li Zanîngeha Humboldtê di biwara zanistên sosyal de perwerdehîya xwe ya lîsans û masterê û di navbera salên 2003-2007'an de jî xebata xwe ya doktorayê bir serî. Di navbera salên 2008-2010'an de li Zanîngeha Sabancıyê wekî lêkolerê piştî doktorayê tevkarî kir. Di navbera salên 2018-2019'an de jî, li Zanîngeha Vîyanayê di Beşa Zanista Sîyasetê de, wekî profesorê mêvan kar kir. Ji salên 2011'ê bi vir ve ye, li Zanîngeha Boğaziçiyê di Beşa Sosyolojîyê de, wekî akademîsyen kar dike.

Biwarên wî yên xebatê: teorîya sosyal û sîyasî, sosyolojîya sîyasetê, medya û çanda populer, teorîya nîjadê ya rexneyî, qada raya giştî û tevgerên civakî, hevwelatî, koçberî, pevçûnên di navbera Kurdan û Tirkan de. Gelek pirtûk û danehevên wî yên bi zimanê Almanî hatine weşandin û gotarên wî di pirtûk û kovarên bi îndeksên neteweyî û navneteweyî de hatine weşandin.

Hin lêkolînên wî yên van demên dawîyê: 'Modalîteyên Antî-Semîtîzmê yên Li Tirkîyeyê' (2012-2014). 'Nifşek û Du Bîranîn: Ramanên Rexneyî yên Li Ser Protestoyên Salên 1968'an' (2012-2023). Şêwirmendîya xebata belgeyî ya bi navê "Bi Evîn Bo Te" ku jîyana yek ji navên girîng yê nifşa 68'an Hüseyin Cevahir li xwe dike mijar (2023).

Ji DÎTAM'ê

Navenda Lêkolînên Civakî ya Dîcleyê (DİTAM), ji sala 2013'an bi vir ve ye, civînên 'Dîyalogên Tîgrîsê' çêdike û rêxistinên civaka sivîl, serokên partîyên sîyasî, akademîsyen û pêşengên bîrûbawerîyê tîne cem hev.

Di vê çarçoveyê de, di 8'ê Tîrmeha 2023'yan de, me li Amedê, civîneke bi navê 'Divê Kurd Çi Bikin' li dar xist. Di civînê de, li ser mijarên li jêr gengeşî hatin kirin;

'Rastgirîya Tirkan, Kurd û Miletperestîya Li Tirkîyeyê', Tanıl Bora: Lêkoler-Nivîskar

'Ji 2015an heta bi 2023yan, Piştî 8 Salan Rewşa Heyî ya Di Sîyaseta Kurdan De û Sedemên Wê; Polîtîkayên Serdema Nû û Bendewarî', Cuma Çiçek - Akademîsyen

'Tirkîyeya ku Diguhere û Bandora Sosyolojîya Kurdan ya Li Ser Meseleya Kurdan ya Di Deh Salên Pêşîya Me De, Perspektîfa Bo Siberojê ya Kurdan', Doç. Dr. Bülent Küçük

'Hilbijartinên Sala 2023'yan û Reftarên Hilbijêran', Prof. Dr. Ali Çarkoğlu

'Bandora Geşedanên Navneteweyî ya Li Ser Meseleya Kurdan; Kurd û Dîplomasî', Doç. Dr. Arzu Yılmaz

Di vê weşanê de, derpêşkirina Nivîskar-Lêkoler Tanıl Bora ya bi navê 'Rastgirîya Tirkan, Kurd û Miletperestîya Li Tirkîyeyê' û pirs û tevkarîyên beşdaran cî digire.

Desteya Birêvebirinê ya DİTAMê

Destpêk[1]

Navenda Lêkolînên Civakî ya Dîcleyê, sazîyeke ramanê ya navendAmed e ku di sala 2010an de, nêzikî 50 kesên ji pîşeyên ji hev cuda hatine cem hev û ava kiriye. DİTAMê di nava van 13 salan de, di mijarên ji hev cuda de proje bi rê ve birin û rapor belav kirin. Tora Aştîya Civakî ava kir ku ji bajarên cuda, nêzikî 70 aktîvîst û SCS (Sazîyên Civakî yên Sivîl) tê de cî didin xwe û digel wê jî, di 10 bajarên cuda de, civînên Tora Aştîya Civakî çêkirin ku tê de mijara meseleya Kurd hat axaftin. Di wan civînan de, li ser rola civaka sivîl ya di çareserîya meseleya Kurdan de, gengeşî hatin kirin.

Îro em li vê derê, di civîna Dîyalogên Tîgrîsê de hatine cem hev û em wekî DİTAM ji sala 2013an bi vir ve ye van civînan çêdikin. Em di civînên bi navê Dîyalogên Tîgrîsê de, rêxistinên civaka sivîl, serokên partîyên sîyasî û aktîvîstan tînin cem hev. Li Tirkîyeyê, piştî hilbijartinên giştî yên sala 2023yan, di sîyasetê, bi taybetî jî di dijraberîyê de gengeşîyên navxweyî dest pê kirin. Ji alî Kurdan ve jî, gengeşîyeke giştî dest pê kir ku sîyaseta Kurdan jî li xwe digire. Kurd û sîyaseta Kurdan, îro ro hat rewşeke wisa ku ji rola dîyarker ya sîyaseta Kurdan dûr ma û bi vî awayî di hilbijartinan de hin tişt bi dest xistin. Têkilîya sîyaseta Kurdan ya bi civaka Tirkan re, hema bêje, hat birîn û ket qonaxeke wisa û bû rêbazeke wisa ku di hilbijartinan de, di ser dîkekirina Kurdan re, serketin hat bidestxistin.

Encamên hilbijartinê, mijarên dinavhevdeçûyî yên wekî, miletperestîya li Tirkîyeyê û sosyolojîya ku diguhere û di siberojê de bandora pêwendîyên navneteweyî yên di meseleya Kurdan de, anî rojeva me. Em wekî DİTAMê, me ji van mijaran da ser rê, me navê civîna îro wekî 'Divê Kurd Çi Bikin' lê kir û em wisa fikirîn ku divê em encamên hilbijartinê ne wekî gengeşîyeke rojane behs bikin, lê belê, divê em li serê biaxivin ka rewşa heyî wê di siberojê de li çi veguhere.

Ji roja avabûna Cumhurîyetê heta îro, bi bêjarên xwe yên li ser meseleya Kurdan ve, bi pêkanînên xwe ve û bi qanûnên xwe ve, ranêzikîyeke berdewam ya dewletê heye. Ev ranêzikî, ji guherînên desthilatê serbixwe, her tim berdewam dike. Piştî encama vê berdewamîyê, divê em li serê biaxivin, ev rêya nûçêbûyî wê piştî deh salan, bîst salan Kurdan bibe ku derê. Ji ber ku ezmûneyên berê nîşanî me didin, dibe ku dawîya vê rêyê ne wisa be ku Kurd dixwazin.

Me di 25ê Adara 2023yan de li Amedê civînek li dar xistibû û Prof. Dr. Hamit Bozarslan, di ser Zoomê re tev li civîna me bûbû û wiha gotibû: "Civatek, tenê bi dîroka xwe ve heyî nabe. Di heman demê de bi şîyana xwe ya aşopkirina siberoja xwe ve jî heyî dibe. Sîyaset jibêgavîyê ye lê bi tena serê xwe têr nake." Loma jî, divê em salên 2030, 2040î bidin ber xwe û vê meseleyê di ser qadên dîtir yên jîyanê re bifikirin. Heke em ji gotinên mamoste Hamit bidin ser rê, divê em bi qasî sîyasetê, der heqê qadên derveyî sîyasetê de jî li naverokên cuda bigerin û peyde bikin. Ji bo wê jî, hewcetî pê heye ku em zêdetir gengeşî bikin û bên cem hev. Tiştê ku wê sazîyên wekî DİTAM bikin, tiştê ku em ê bikin, ev e; em ê ji bo çêkirina van civînan bixebitin da ku em bên cem hev. Em wisa hêvî dikin ku wê civîna îro tevkarîyê li van mijaran bike. Em spasîya xwe li birêz Arzu Yılmaz, li birêz Tanıl Bora, li birêz Cuma Çiçek, li birêz Bülent Küçük û li birêz Sayın Ali Çarkoğlu dikin ku di vê serdema germ û ya betlaneyê de tercîh kirin ku bi me re bin.

1 Ev teksta axaftina destpêkê, ji alî serokê DİTAMê Mesut Azizoğlu ve, di 8ê Tîrmeha 2023yan de, di destpêkirina civînê de hatiye kirin.

Tirkîyeya ku Diguhere û Bandora Sosyolojîya Kurdan ya Li Ser Meseleya Kurdan ya Di Deh Salên Pêşîya Me De, Perspektîfa Bo Siberojê ya Kurdan[2]

Moderator - Ahmet Özmen Cîgirê Serokê DİTAMê

Ez ji bo ku mijara - Tirkîyeya ku Diguhere û Bandora Sosyolojîya Kurdan ya Li Ser Meseleya Kurdan ya Di Deh Salên Pêşîya Me De, Perspektîfa Bo Siberojê ya Kurdan derpêş bike, gotinê dispêrim mamoste Bülent

Doç. Dr. Bülent Küçük – Zanîngeha Boğaziçiyê Endamê Hîndekarîyê

Di destpêka axaftina xwe de ez bale bikişînim ser çend xalan. Yek jê, rewşeke têkildarî avanîya sosyolojîya Kurdan e ku vediguhere, ya duyem jî, tekilîdarî sînorên sosyolojîyê ye ku vediguhere û gengeşîyeke metodolojik û epistemolojik. Berî ku ez bêm ser van her du xalan, ez dixwazim çavdêrîyên xwe, yên li ser civîn û komxebatên wisa, bi we re parve bikim.

Akademîsyenên ku nasyarên fêrgeh û amfîyan in, ji bo wan gelek çetin e ku li pêşberî wan temaşevanan biaxivin ku di rastîyê de nizanin ka ew kî ne, an jî meseleyeke gelek dijwar e ku cudatîya guhdaran bide ber çavan û wisa biaxive -hin jê ciwan in, hin jê pîr û kal in, hin jê akademîk, hin jê ji cîyekî malnişîn in, hin jê li ser civaka sivîl dixebitin, parêzer û rojnamevan in. Li pêşberî vê profîla guhdaran ku ji hev cuda dibe, bo min gelek çetin e ku toneke hevpar biqefêlim û bêyî ku gotinê ji hev belav bikim û wisa famdar biaxivim. Berî vê jî ez tev li hin civînan bûm ku civaka sivîl ya Kurdan an jî li rojavaya Tirkîyeyê hin sazîyên sivîl ew organîze kirin û ez bi piranî, bi awayekî ne bextyar ji van civînan veqetîyam. Ji ber ku ne ez ji axaftina xwe kêfxweş bûm ne jî bi piranî ji tiştên ku hatin axaftin. Axaftinên ku paralelî hev in û axaftinên ku xwe dubare dikin. Gengeşîyên ku di van civînan de tên kirin, vediguhere ser rîtueleke wisa ku tu kesek bi temamî li kesê din guhdarî nake, derpêşî û axaftinên paralelî hev tên kirin, dibe wekî performanseke ku gelek caran "daxuyanên korsan" tên derpêşkirin û rengê gelemperîbûneke wisa ker û lal dide xwe ku tim ew bi xwe, xwe diçespîne. Bila kesên li ser civaka sivîl dixebitin, li min negirin. Dibetî ye ku ew nasyar bin ji vê deravê re. Halwe, gengeşîyên berayîn û kêrhatî, ew gengeşî ne ku her kes ji hev re aşkere ye, hev guhdarî dike û hev dibihîse û bi rastî jî meraqê dike û dixwaze hîn bibe. Ez wisa difikirim ku organîzasyoneke ku angaştê dike ew xweyî rêgezeke gelemperîtîyeke rexnegirîyê ye an jî civîneke wisa, divê li ser van rêgezan were amadekirin. Çi heyf, em pir ji vê yekê dûr in.

Piştî ku min ev têbinî got, ez dixwazim behsa sînorên sosyolojîyê bikim ku vediguherin. Ji sosyologan çi tê payîn? Qasek berê ji mamoste Tanıl hat pirsîn. Wê di siberojê de, têkilîya di navbera İYİ Partî û MHPê de wê çawa be? Bora bi awayekî mafdar got, "Pir dijwar e ku ez gotineke der heqê siberojê de bêjim, texmînekê li serê bikim." Ez li ser fikira wî me. Mamsote Tanıl, di vê navê de, -lêkolînên îdeolojîyê ku hûn xwe li wê derê cî bi cî dikin jî, yek ji qadên bingehîn yên sosyolojîyê ne. We xwe ji sosyolojîyê cihê kir lê belê îdeolojî û xebatên li ser îdeolojîyê, biwara me ya sereke ye. Di dawîyê de, sosyolojî hin derfet û navgînan dide me da em di nava konjonktureke ku vediguhere de, karibin dahûranên sosyal û hişî/bêjarî bikin, karibin tevn û avanîyên ku xwe

2 Ev mijar, di rûniştina 1. a civîna bi navê 'Kurd Divê Çi Bikin' ya di 8'ê Tîrmeha 2023'an de li Amedê pêk hat de hate nîqaşkirin.

dubare dikin bixwînin, şirove bikin, watedar bikin û bidin ber hev. Sosyolojî ne ew huner e ku dikare der heqê siberojê de gotinekê bêje û pêşbînîyê li ser siberojê bike ne jî dikare bi angaşta dîrokzanekî ji borîrojê dersan hilde li ser siberojê û li ser îrorojê belêneke "profetîk" (prophetic) bide. Di wan deman de ku epîstemolojîya pozitivîst, empirist bi awayekî berbelav dihat qebûlkirin, -ev dem ji sedsala 19an heta bi şerê dinyayê ya duyem tê-, sosyolojîyê angaşteke xwe ya wisa hebû. Wekî wisa ku masûraya modernîya -neteweyî- di destê sosyologan de bû, wan ro dikir û dipîva û hikm jê derdixistin. Wekî çawa em dibêjin, bi taybetî di nava pêncî şêst salan de, civaka Kurd guherî, civaka Tirk guherî, sosyolojî jî pir guherî. Angaşta berê ya sosyolojîyê ev bû; em ê herin qadê, daneyên dihevdayî dahûrînin, wê ev dahûrandin pêşîya me ronî bikin; û wê di ser vê agahîya sosyolojîk re jî wê sîyaset were dîyarkirin û were bicîanîn. Êdî ev angaşt nayê qebûlkirin. Qet nebe, ji kevneşopîya rexnegir ku ez jê bawer dikim, ez jê têm, pir dûr e ji kevneşopîya pozîtîvîst, amprîst.

Gava em ji vê çarçoveyê bala xwe didinê, gelek dijwar e mirov ji perspektîfeke sosyolojîk, der heqê siberoja Kurdan de texmînekê bike an jî ji wêdetirî senaryoyên cur bi cur bersivê bide pirsa gelo divê Kurd çi çawa bikin. Lê belê, ji bo ku fikira xwe ya kesaneyî aşkere bikim, ez dikarim çend tiştan bêjim, lê belê ev yek ji dahûraneke ku xwe dispêre zanîneke sosyolojîk zêdetir wê bibe fikira min ya kesaneyî ya polîtîk. Ez dixwazim bila bala we li ser vê yekê be jî.

Di danişîna berî vê de, Cuma Çiçek, beşeke girîng ji axaftina min ya ku min pîlana wê dikir, behs kir. Ji ber hindê jî, ez dixwazim bi temamî, axaftineke spontane û eklektîîk û heta jê tê kurt bikim lê belê, wekî em dizanin, em nizanin kurt biaxivin. Bêyî ku ez bala xwe bidim ser rêza girîngîya wan, ez dixwazim bala we bikişînim ser du xalan. Ya yekem, li ser wê mijarê ye ku Orhan Gazi Ertekin di danişîna berî vê de behs jê kir. Ertekin got, ji salên 1950yî heta roja îro, li ser kesayetên girîng yên di sîyaseta Kurdan de, xebatên akademîk û populer pir kêm û sînorkirî ne. Bi rastî jî, di vê mijarê de jibîrçûneke ecêb zêde û der heqê ezmûneyên ku çêbûne de jî nezanînek heye. Di vê qonaxê de, ev du sal in, ez li ser ezmûneya 68an ya li Tirkîyeyê lêkolînekê dikudînim û tevkarîyekê li lîteratura kêm ya ku Ertekin behs jê kir, dikim û ez ê bixim bîra we ku min li ser Hüseyin Cevahir û Dr. Sait Kırmızıtoprak xebat kir û dixwazim tevkarîyê hem li axaftina Tanıl Bora bikim hem jî li axaftinên li vê derê hatine kirin, bikim. Gava ez ê vê yekê bikim jî, bi taybetî ez ê balê bibim ser xaleke ya li ser tevgera ciwanan ya 68an, Tirkbûna çepgirîya Tirkan û Kurdan. Digel vê jî, ez ê di ser anekdotan re, hin derjêyan (inference) bi dest bixim û ez ê hewlê bidim ku pêwendîyekê bi roja îroyîn re daynim.

Xala duyem jî wê li ser çavdêrîyên min yên der heqê veguherîna sosyolojîk ya sîyaseta Kurdan de be. Ez wisa difikirim ku sîyaseta sereke ya Kurdan ya demokratîk, çend handîqapeke xwe ya avanîyî hene û ji sala 2014an û bi vir ve ye, min di gelek der û weşanan de nivîsarên akademîk an jî populer nivîsîn û hewl da ku vê yekê aşkeretir bikim. Ez ê îro wan nivîsaran car din di ber çavan re derbas bikim û bala we bikişînim ser dijwarî û handîqapên avanîyî ku sîyaseta Kurdan ya demokratîk bi wan re rû bi rû dimîne. Pê re jî, îro, li vê hêwanê, pir zêde li ser meseleya Tirkîyeyîbûnê axaftin hatin kirin û di ser vê re sîyaseta sereke ya Kurdan hat rexnekirin. Bi saya vê yekê, ez ê nivîsa xwe ya bi navê "Tirk dikarin çawa bibin Tirkîyeyî" ku min di sala 2013an û di konjonktura Geziyê de nivîsî û min hewl da meseleya "Tirkîyeyîbûn"ê ji perspektîfeke cuda gengeşe bikim, bînim rojevê û ez ê tev li vê gengeşîyê bibim.

Em bi xala yekem bidomînin. Ez wisa difikirim ku ezmûneya 1968an ji alî çepgirîya Tirkan û Kurdan ve qonaxeke girîng e. Ji ber ku 68, ya rast, piştî 1962yan jihevcihêbûna projeya Mehmet Ali Aybar/TİP ya şoreşa sosyalîst û Şoreşa Demokratîk ya Milî û veguherînên ku ji avakirina HDPê ya piştî sala 2010an û heta bi hilbijartinên 2023yan çêbûn û berdewamîya wan hêjayî balpêdanê dibînim. Ez bi sosyologê Fransî Pierre Bourdieu refere dikim û bi awayekî devkî bêjim, meseleya esasî ne ew e ku mirov veguherîna civakî fam bike û rave bike, ji ber ku ve-

guherîn jixwe tiştekî sirûştî ye, bivênevê ye. Ya esas ew e ku mirov karibe berdewamîbûnê, yanê ravekirina hilberîna ji nû ve ya wî tiştê ku civakî ye, bidomîne. Çawa çêdibe ku di nava ev çend helûmercên ku vediguherin de, hin qodên çandî û avanîyên hişî-civakî dikarin xwe dubare bikin û ji veguherînê dikarin xwe veguhêzînin siberojê. Kîjan mekanîzma û pratîkên sazîyî vê berdewamîyê gengaz dike.

Ji vê yekê em pê de biçin; piştî ku di sala 1961ê de TİP (PKT: Partîya Karkerên Tirkîyeyê) ava bû, ji vê avanîyê veguherînek çêbû û Tevgera Şoreşger ya Tirkîyeyê (Türkiye Devrimci Hareketi, Dev-Genç) ava bû, beşeke girîng ya ji ciwanên Kurd di nava Çepgirîya Tirk/Dev Gençê de cî bi cî bû, yên mayî li derdora DDKO (OÇŞR-Ocaxên Çandî yên Şoreşger yên Rojhilatê) ketin nav demajoya polîtîkbûnê, beşek jê di serokatîya Sait Kırmızıtoprak de, ji bo serhildaneke gel dest bi amadekarîyê kir. Em behsa demajoyeke kirdebûnê yên pircureyî û pevçûnî ya deraveke polîtîkbûnê dikin ku tê de têkilîyên pirteweq û aloz, jihevqetîn û jihevcihêbûnên bêjarî teşe digirin. Divê ez bidim zanîn ku ez paralelî projeya lêkolînê ya ku ez di Zanîngeha Boğaziçiyê de dimeşînim, şêwirmendî li xebateke belgeyî ya bi navê "Digel Evînê Li Te" dikim ku der heqê yek ji serokên Dev-Genç (Gewre-Ciwan) û THKPcyê (Partîya Rizgarîya Gel ya Tirkîyeyê-PRGT) Hüseyin Cevahir de ye. Gava rewş hat ser vê yekê, hem ji bo lêkolînê hem jî ji bo xebata belgeyî me giranî da ser Hüseyin Cevahir. Di vê çarçoveyê de, ez çûm Datçayê, Bodrumê, Qibrisê û Almanyayê, min li wan deran hevdîtin kirin. Ji ber ku piranîya nifşa 68an yên ku li jîyanê xweş in, li vê derê dijîn. Fîgura Hüseyin Cevahir yê ku Elewîyekî Kurd û ji Dêrsimê ye, kir ku ez di ser meseleya Kurdan re bala xwe bibim ser demajoya 68an ku ew tê de bûye kirde an jî em bêjin, bi saya wê çêbû. Em dikarin bi çavên Kurdan demajoya 68an çawa dahûrînin? Em dikarin ji perspektîfên Kurdan çawa li demajoya 68an binêrin? An jî bi jargoneke akademîktir, em dikarin bîra (hafizeya) 68an çawa de-kolonîze bikin. Pirsa sereke bi vî awayî teşe girt.

Heke ez bi awayekî teorîk derbibirim, me xwe spart girîngîya stratejîk ya kategorîya çînî û paralelî wê, em li ser rola avakar ya demajoya kirdebûn û polîtîkbûnê ya jihevcudatîyên nîjadî û etno-çandî ya di vê demê de hûr bûn. Gelo em ji prespektîfa kolonyal û postkolonyal ku li vê hêwanê em xwe ji axaftina li ser wan didin alî, dikarin çawa ji nû ve li ezmûne û li avanîyên hişî yên ku di 68an de teşe girtin, binêrin? Bi ya min, Hüseyin Cevahir, ji alî sermîyanê çandî û sîyasî ve ku di laşê xwe de ew şênber dikir, rêyek dida ber me da ku em karibin ji perspektîfa ketî behsê pirsan bikin. Loma jî, gelo yên ji nifşa 68an meseleya Kurdan bi çi awayî gengeşî dikir? Gelo li ser Filistînê axivîn, eleqeya xwe da ser Vîetnamê, bandoreke çawa ji wir girtin? Wan der heqê meseleya Kurdan de çi dizanî û li ser çi û çawa diaxivî? Mesela Dêrsimîbûna Cevahir ji bo wan dihat çi wateyê? An jî, wan der heqê Dr. Sait Kırmızıtoprak de ku wekî temen ji wan mezintir bû û tim gavek du gavan li pêş wan bû û der heqê têkoşîna ku wî dida de çi dizanî? Ez dixwazim li ser vê yekê anekdotekê bi we re parve bikim. Hê destpêka lêkolînê bû, birayekî me yê mezin yê ji nifşa 78an ku navê wî li derdora Devrimci Yolê (Rêya Şorşergerîyê) pir baş tê zanîn, ji min re gotibû, "Tu çîroka THKP-C û demajoya piştî wê nizanî û çawa dikarî şêwirmendîyê li vê projeyê bikî" (THKP-C: Partîya Rizgarîya Gel ya Tirkîyeyê-Enî, PRGT-E) û hema bêje qerfa xwe bi min kiribû. Min got, kekê min, min nû dest pê kir, hê wext heye ku hîn bibim. Piştî salek du salan min telefonî vî kekê me kir. Min got, keko ez têm Enqereyê. Gelo em dikarin bi hev re çayekê vexwin? Gote min, "Tu çima têyî?" Min gotê, Ez ê hevdîtinê bi Kemal Burkay re bikim. Ez ê der heqê Sait Kırmızıtoprak yanê der heqê Dr. Şivan de hevdîtinê pê re bikim. Gava kekê me, ji min re got, D. Şivan kî ye lo, min jê re got, gelo bêyî ku hûn bizanibin ka Dr. Şivan kî ye, we ev qas sal çawa karibû wekî çepgir sîyasetê bikin. Bi ya min min rovanşa xwe hildabû. Gelo çêdibe ku yek serokekî ciwanîyên 68an, 78an be û navê Dr. Şivan qet nebihîstibe? Ez dibêjim qey, ev anekdot dikare daneyan bide me li ser wê pirsa gelo çepgirîya Tirk bi çi awayî xemsarî li meseleya Kurdan, bi awayekî hîn taybettir, bi çi awayî xemsarî li çepgirîya Kurdan kiriye.

Hüseyin Cevahir, fîgureke heta tu bêjî bes serincrakêş e. Di bihara sala 1970yî de, tê Amedê, Bismilê û Farqînê û raporeke li ser Kurdan dinivîse ku naveroka wê zext û zordestîya cendirmeyan e. Ev nivîsa kurt, di kovara Ronahîya Sor di hejmara Gulana sala 1970yî de diweşe. Li ser bergê cî bo nivîsê nehatiye dayîn û li cîyekî rûpelên dawîyê hatiye bicîkirin. Min ji hevalên Cevahir pirsî. We wê çaxê ew rapora li ser Kurdan xwend an na? Hin jê nexwendiye, hin jê xwendiye lê ji bîr kiriye an jî guh nedanê. Cevahir, di vê raporê de dibêje, daxwazên Kurdan hene li ser mafê perwerdehîya bi zimanê dayikê û ya hevwelatîyê. Ji ber ku daxwazên Kurdan ya ku di van 50 salên dawîyê de neguherîne, dianî ziman, ev rapor bo min pir serincrakêş hat. Tevî ku di nava çepgirîya Tirkan de cî girtiye jî, haya Cevahir ji daxwazên Kurdan heye û li pêşberî van daxwazan pêjnkar e û şoreşgerekî Elewî û Kurd e; û bi van taybetîyên xwe ve ji hevalên xwe yên din cuda ye.

Di nava wan kesan de ku ez bi wan re axivîm, hevdîtina ku min bi İlhami Aras re kir, balkêş bû. İlhami Aras, yek ji giregirên tevgera Kurtuluşê (Rizgarî) ye. Di dawîya sala 1970yî de, gava li Mülkiyeyê xwendekar e, digel Hüseyin Cevahir tev li çalakîyekê dibin û tên girtin. Di vê navê de, gava Cevahir ew di girtîgehê de ne, ji bo demeke kurt Musa Anter jî tînin koxuşa wan. Anter, di bîranînên xwe de, behsa sohbetên xwe yên bi Cevahir re kirî, dike. Rojekê, di girtîgehê de, Cevahir ji nişkê ve ji İlhami Aras dipirse: Gava Tirk juntayeke li ser fikira Şoreşa Demokratîk ya Milî hatî danîn, bikin, tu yê çi bêjî? Aras dibêje, heke antîemperyalîst û antîfeodal be, licî ye. Cevahir dike ku bêje, ê baş e, heke Kurd derbeyeke wisa bikin, Aras tavilê bersivê pêve datîne û dibêje, têkoşîna hevpar. Aras dibêje, ew paşê ez li ser pirsa Cevahir ya nepayî û bersiva xwe ya bêguman û di qewlikê de, pir fikirîm. Cevahir bi vê pirsê ew kiriye deraveke teng. Hema bêje, Cevahir di ser Tirkbûnê re telesîya wî kiriye. Wisa be, pirsên din jî hene ku serî li Cevahir digerînin, wisa be Cevahir ji hevalên xwe yên Tirk cudatir xweyî zanîneke cuda, ezmûneke cuda, bîr û hişekî cuda, pêşbînîyeke cuda ye. Kesên ku meraqa hûrgilîyên vê meseleyê dikin, dikarin li gotara min binêrin ku min di hejmara 68an ya taybet ya kovara bi navê Rethinking Marxismê de der heqê Cevahir de nivîsî.

Ez dikarim ji qadê bidim ser rê û bêjim, İlhami Aras, yek ji wan kêm mirovan bû ku dikaribû der heqê borîrojê de derbiranan bike. Ji ber ku min ji wê demê, bi gelek kesan re hevdîtin çêkirin ji bo ku ji şahidîya wan tiştan hîn bibim. Lê belê, hema bêje hemû kesên ku ez bi wan re axivîm, dizanibû Hüseyin Cevahir, 'Dede' (Pîr) ye, lê kesî nizanibû ka çima jê re dibêjin, Dede. Yek ji kesên ku min hevdîtin pê re kir, (Şadi Samer) got, mesela me ji Hüseyin İnan re jî digot, Dede, lê ne kal bû, me nedizanî ka em çima jê re dibêjin Dede. Her wisa, Tuğrul Eryılmaz jî got, me jê re digot, Dede lê hê rîyê wî jî derneketibû. Gelo em vê yekê çawa şirove bikin ku der heqê şexsîyeteke şoreşger de xemsarîyeke ev qas kûr pêk hatiye, kesî negotiye ji ber ku ji Ocaxa Dedeyan e (Ocaxa Pîran), ji nava Elewîtîyê, ji Kurdbûnê hatiye, ji Dêrsimê ye, loma jê re dibêjin Dede. Gelo tevî ku meseleya Kurdan dizanibû loma, gelo ji ber ku ditirsîyan xwe li nezanîyê datanîn, an jî gelo bera bera nedizanîn? Gelo ew çi helûmerc bûn ku wan sînorên epîstemolojîk/îdeolojîk yên vê nezanînê, vê xemsarîyê an jî vê dengjixwebirînê dîyar dikir? Çawa çêdibû ku haya wan jê çênebûbû ku ciwanên Kurd yên di nava çepgirîyê de cî dayî xwe, habîtusa wan ya heramoyîkirî ku ew tê de ji dayika xwe bûne, hafizeya wan ya hatî çewisandin û tundîya sazîyî ya kolonyal û demajoya wan ya kirdebûnê "bi zêdeyîyekê" tê dîyarkirin. Ez dikarim li ser palderîya hevdîtinên ku min kesan re kirin, wiha bêjim: Kurd û Elewîyên ku di nava çepgirîya Tirkan de cî girtibûn, ji deqbendên/ji cudatîyên xwe hatibûn derkirin û wisa hatibûn nasîn û bibîrxistin. Ev awa zanîn û bibîrxistinê ku wê jicudatîyên wê dişo û bi jêcihêkirinê wekhev dike, di esasa xwe de awayekî mandelekirina duhêlî ye. Ev rewş, bi ya min, di vê demajoya ku em tê de ne, ji alî çepgirîya Tirkan, Tirkîyeyîbûn, hevgirtinên HDPê ve, ji veguherînê zêdetir, nîşan bi dubarekirinê û berdewamîyê dike. Çepgirîya Tirkan, tevgera Demokratîk ya Kurdan, tawandar dike û dibêje, ew sîyaseteke zanavê ya taybet û arizî dikin û beranberî vê jî, argumana wan ya ku dibêjin em sîyaseta çînî ya gerdûnî dikin, xwe dispêre mandelekirineke duhêlî; yanê hem Tirkbûna xwe mandele dikin an jî mandele dikin ku

Kurd sîyaseteke çepgirîyê dikin. Em dibînin, beşeke girîng ya ji çepgirîya Tirkan, hê jî gava bi HDPê re tên ba hev, hişekî ava dikin an jî nikarin ava bikin, beşeke girîng ji wan kesên ku temsîla kevneşopîya 68an dikin an jî angaşt dikin ku ew temsîla wê dikin, li ber vê veguherînê lingê xwe didin kirtê. Ew wisa bawer dikin ku ew bi xwe polîtîkayeke gerdûnî ya çepgir/çînî dikin lê Kurd jî, tenê polîtîkayeke ji bo ku werin nasîn an jî polîtîkayeke arizî û taybet dikin. Her wiha, pevçûnên ku di nava TİPê (Partîya Karkerên Tirkîyeyê-PKT) de, pevçûn, gengeşîkirin, lihevparvebûnên ku di demajoya jihevcihêbûnê ya PKT-Şoreşa Sosyalîst-Şoreşa Demokratîk ya Milî de an jî di demajoya jihevcihêbûna Dev-Genç (Dev-Genç (Gewre-Ciwan) de qewimîn, hevrengên wan pevçûn û gengeşîkirinan di gotina Tirkîyeyîbûnê ya piştî 2010an digihîje wateya xwe. Ji çepgirîya Kurdan zêdetir, em dikarin bêjin, çepgirîya Tirkan hê jî Tirkîyeyî nebûye.

Ez dixwazim ji vê qonaxê bidim ser rê, Tanıl Bora wekî referens bigirim, pê re jî bersivekê bidimê û bêjim, li Tirkîyeyê ji sêya zêdetir avanîya îdeolojîk-miletperest hene. Kemalîzm miletperestîya çarem e ku divê li miletperestîyên Îslamîst, Mengîparêz û Nîjadperest were zêdekirin. Kemalîzm angaştê dike ku bi awayekî wekhev dûrî hemû cudatîyan e, lê belê, divê rengûawayê heramoyîker ya îdeala wê ya honakkirî ya hevwelatîya wekhev ku hîyerarşî saz dike; û wekî forma pêncan jî, rengûawayê heramoyîker ya îdela wê ya hevwelatîya wekhev ku di ser gerdûnîtîya çepgir ya miletperestîya çepgir re belên dike, were lêzêdekirin. Li Tirkîyeyê Kemalîzm, wekî bedeneke sîyasî netewe saz dikir, di ser notrîya dewletê re gerdûnîbûnekê saz dike. Li ser ferazîya ku dibêje her kes li pêş qanûnê wekhev e, wekhevîyeke honakkirî belên dike. Feraseta modernbûnê ya Kemalîzmê, xwe dispart fikira wekhevî û lîyaqata hiqûqî-honakkirî: ferazîya ku digot, her kes dikare karîyera xwe bilind bike, her kes li pêş qanûnê wekhev e an jî ew li ser etînsîte, nîjadê, çînayetîyê û zayenda civakî ava nabe, awayê sereke ya mandelekirina cudabûna çandî bû. Bi vî awayî, miletperestîya Kemalîst, Tirkbûn di bin notrbûna dewletê de vedişart, tiştê ku taybet û dîyarkirî ye, li paş gerdûnîbûna honakkirî vedidizî, xwe modern nîşan dida û belêna wekhevîyê dida. Bi bîrxistina mamoste Beşikçi, heta ku te cudabûna xwe nedida der, heta ku te xwe ji cudatîya xwe dişûşt, te dikaribû di burokrasîyê û di peyaseyê de karîyera xwe bilind bikira lê çi gava we cudatîya xwe dida der, te nikaribû bibî dergevan jî. Gotin hat ser cudatî û burokrasîyê, ez dixwazim ji Kemal Kılıçdaroğlu anekdotekê bi we re parve bikim. Gava ew cîgirê serokê grûpê bû, di çarçoveya lêkolîneke ku me dikir de, di sala 2008an de me hevdîtinek pê re kir1 û me pirsên wekî, divê li Tirkîyeyê pircureyîya çandî çawa were birêvebirin, em ê karibin di nava cudatîyên xwe de çawa bijîn, jê pirsîbû. Bi wateyeke nêzik wiha gotibû: Li Anatolyayê, ji gundekî bo li gundê din, çanda xwarinê, muzîk diguhere. Li herêma Behra Reş, Anatolyaya Navîn, li herêma Derya Spî xwarinên cuda, muzîkên cuda û hwd., hene. Ji ber hindê jî Anatolya, wekî çandî, cografyayeke pir zengîn e. Klîşeyeke kerixîner e. Min wisa şirove kir ku Kemal Kılıçdaroğlu, ji pircureyîya çandî tiştekî wekî pircureyîya riwêk û pincaran fam dike. Yanê, ew pircureyîya çandî, wekî li herêma Derya Spî makî hene, li herêma Behra Reş daristanên gur, li herêma Anatolyaya Navîn jî wekî warê cureyên darên parkan fam dike. Loma jî, a rast, heta ku pircureyîya çandî wekî pircureyîya riwêk û pincaran be, baş e. Me jê pirsî û got, baş e, nexwe pirsgirêk çi ye? Gava pircureyî dibe sîyasî, wê çaxê pirsgirêk dest pê dike. Yanê, gava makî, darên parkan, daristan dest bi axaftin û tevgerê dikin, gelemşe didin der. Helbet ez îronî dikim. Gava Almanyaya Nazî ji bo sîyasîbûnê mînak dabû, ez zendegirtî bûbûm. Ka tê bîra kê ku rabe Nazîzm û Holokostê ji bo polîtîkbûna cudatîyê mînak bide. Mirov ji xwe dipirse, gelo Cihû ji ber ku polîtîlk bûbûn hatin qetlkirin? Belkî jî, ji bo Kılıçdaroğlu, problema esasî polîtîzebûna Almanbûnê, nîjada Almanîyê ye. Gava li ser nasîna cudatîyan bendewarî hebin û daxwaza wekhevîyê were kirin, ev yek Nazîzmê tîne bîra Kılıçdaroğlu. Çi ecêb e. Loma jî, aşopkirina netewe û wekhevîyê, belêna wê wekhevîya honakkirî ya ku CHP li me belên dide, li ser notrîya dewletê ava dibe.

Herçî ew kes in ku li Tirkîyeyê di kevneşopîya Marksîst de cî dane xwe, bangî me dikin ji bo gerdûnîbûna kedê, li bendê dimînin ku em ji jihevcudatîyên xwe pak bikin. Tu wateya wê tune-

bû ka Hüseyin Cevahir kî ye, di civateke çawa de ji dayika xwe bûye. Di dawîyê de, divîya me hemûyan têkoşîneke çînayetîyê bidaya, tu girîngîya tundûtûjî û bindestîyên pirteweqî yên din tunebû. Ji ber hindê jî, li cem çînayetîyê, tu nirxeke sîyasî ya kategorîyên cudatîyên civakî, yên wekî nîjad, zayenda civakî, tunebû.

Ji ber hindê jî, ez gihîştim encameke wiha. Hüseyin Cevahir mirovekî felaket e, hema bêje mirovekî wekî pêxember e, pir nefsbiçûk e, pir kubar e, dikare bi her kesî re pêwendîyê dayne; ew mirovê bi efsûn ku dikare bi hemû kesên bindest re, bi her kesê ku wê çaxê di Mülkiyeyê de dixwîne, bi kesên LGBTyîyan û bi jinên bajarî re pêwendîyê dayne û wan danarizîne û çi kesê ku rêya wî û ya Hüseyin li hev rast tê, Hüseyin wan vediguherîne. Vegotina hevpar ev e.

Ez bi telefonê bi Tuğrul Paşaoğlu re axivîm ku yek ji xwedîyên Weşanên İletişimê ye û ji çîna jorîn ya bajarî ye. Ji min re got, Hüseyin Cevahir li min "bû kendûbend" û ez neçûm Emerîkayê û min karîyera xwe bilind nekir. Piştî ku ew nas kiriye, biryar daye ku li Tirkîyeyê bimîne û li vê derê têbikoşe. Şahidên ji nifşa 68an ku hin jê wisa difikirin ku ev kubarîya Hüseyin Cevahir û şîyana wî ya pêwendîdanînê ku bi qasî dikaribû bi bindestan re bibe heval ew qas jî dikaribû bi mirovên ji çîna jorîn re jî bibe heval; ev şîyana wî bexşeke Xwedê ye û hin jê jî ev şîyan û jêhatîbûnê dikirin para tercîhên wî yên ferdane. Halwe, gava mirov bala xwe wekî sosyolojîk didiyê, mirov dibîne ku dînamîkên ku teşe dane kirdewarîya Hüseyin Cevahir, ji ber habitusa wî ya çandî ye ku ew tê de ji dayika xwe bûye. Loma jî, tiştê ku teşe daye kirdewarîya Hüzeyin Cevahir, nikare were daxistin li asta tercîha wî ya şexsî û munferît. Zêdetir, "tercîhên jibêgavîyê" teşe dane wî. Formasyona civakî/çandî ku tê de ji dayika xwe bûye, ji hundir de teşe daye tercîhên Cevahir, tiştê ku civakî ye di wî de bi goşt û can bûye. Çepgirîya Tirk ya ortodoks-mihafizekar, ji famkirina ji vê rastînê xwe pir dûr kiriye.

Çepgirîya Tirkan, gava dîkeyan aşop dike an jî gazî wan dike bo ku tev li refên wê bibin, wan ji deqbendên wan dûr dixe, wan ji Kurdbûn û Elewîbûna wan derdixe û bang li wan dike da ku werin bibin figureke gelemperî. Lê belê, ji ber ku vê yekê bi zimanê serdestîyê û bi qodên xwe yên sembolî dike ku di nav hatiye xistin, mîna ku haya wê ji Tirkbûna wê tune ye cî dide xwe. Loma jî, cudatî dikare ji alî gelek grûpan ve, bi awayên ji hev cuda nexuya were nîşandan, dikare bi awayên cuda hîyerarşîyan saz bike û dikare di formên cuda de mandele bike. Gava notrîya dewletê, umetî an jî miletperestîya Tirkan, bi gelek awayan cudatîya çandî mandele dike, çepgirîya Tirkan ya Mihafizekar jî, di ser gerdûnîya kedê re cudatîyan negirîng dike, loma jî, -her çend qebûl neke jî- versîyoneke cuda ya mandelekirinê bi cî tîne. Ji ber ku heta tu bêjî bes xwe daye ber bayê dozê, her wekî ku Tirkbûna xwe mandele dike, mandele dike ku dîkeyê jî mandele dike. Ji ber hindê jî, hin jê di ser fikira wekhevîya lîberal û di ser belêndana wekhevîya cureyekî hiqûqî re, hin jê di ser biratîya umetê re, hin jê li dijî hevrikîya navneteweyî û gef û bertirsa (talûkeya) koçberîyê re di ser miletperestîya etho re û hin jê di ser xenophobiayê re, yanê di ser fikira wekhevîya kesên ku hevnîjad in re, dikare dîkeyê mandele bike an jî dikare serwerîya xwe bi ser yê din de zal bike. Xuyan e, nîjadperestî jî belêna wekhevîyekê dide. Ew jî belêna wekhevîyeke xeyalî dide endamên xwe û hevrikîya navneteweyî, litevgerêketinê û têkelîya çandî wekî gef û bertirsîyekê qebûl dike.

Her wiha, her wekî hemû îdeolojî jî wisa dikin, pircureyîyên civakî yên ji hev cuda û hîyerarşî hene ku çepgirîya Tirkan jî, di ser gerdûnîbûna çîna karkeran re an jî di ser gerdûnîbûna kedê re mandele dike. Çepgirîya Tirkan jî ji miletperestî û mandelekirinê ne bêrî ye. A rast, hemû kevneşopîyên îdeolojîk, têgiha wekhevîyê hildide û bi awayekî ji hev cuda nava wê dadigire an jî vala dike, bi awayên cuda pircureyîya civakî mandele dike an jî li hember jihevcudatîyan û hîyerarşîyan xemsar dimîne. Li DYEyê xebatên spîbûna rexnegir û li Tirkîyeyê jî Barış Ünlü, bi awayekî dorfireh, li ser vê xemsarîya ketî behsê xebitîn û gengeşe kirin. Ji ber vê yekê jî, ez ê ji vê derê bidim ser rê, pêşnîyaz dikim û dibêjim; heke em ê miletperestî û meseleya Tirkbûnê gen-

geşî bikin, divê em pirsa ka gelo ji qonaxa 68an û bi vir ve, miletperestîya ku li çepgirîya Tirkan kar kiriye, çi qas veguherîye an jî xwe çi qas vehilberandiye.

2- Ez dixwazim li ser xalbenda duyem biaxivim. Ez ê behsa veguherîna çînî û şûngehî (mekanî) ya avanîya civakî ya Kurdan bikim û ez ê li ser korerêya esasî ku sîyaseta Kurdan ya demokratîk leqayî wê dibe, bisekinim.

Aşkere ye ku Kurd û sîyaseta sereke ya Kurdan, bi awayekî avanîyî, bi paradoksekê re rû bi rû ne. Ji ber ku şênîyeke koçkirî ya mezin heye ku zor li wan hatiye kirin û ji ber bêgavmanê an jî ji ber sedemên aborî koçî rojavaya Tirkîyeyê kiriye, li wan deran ji neçarî di sektora enformel de dixebitin, bi mûçeya herî kêm debara xwe dikin û bêgav tên hiştin ku alîkarîya sosyal bigirin û di heman demê de jî bi awayekî sembolî bêqîmet dibin. Kurdbûn, wekî kategorîyekê, ji wêdetirî ku kategorîya cudatîya çandî an jî zanaveke cuda dide der, li peyaseyê tê wateya hêza karkirinê ya erzan; loma jî, îro ro Kurdbûn çîneke sosyal jî derdibire. Bi ser de jî, mekanîzmaya esasî ya ku kiriye Kurd bibin hêza karkirinê ya erzan, mandelekirina wan ya sembolî, sazîyî-hiqûqî ye. Gava ji heqên hiqûqî bêpar werin hêlan, werin bêqîmetkirin û bêrûmetkirin, wekî çandî werin bênirxkirin, werin tawandarkirin, ev yek dike ku ew li peyaseyê bibin hêza karkirinê ya erzan. Ji ber vê yekê jî, têkoşîna ku ew didin, ne tenê ew mesele ye ku dixwazin wekî çandî werin naskirin, di heman demê de, ew daxwaz dikin ku çavkanî ji nû ve werin belavkirin û wekhevîyeke sembolî û civakî were danîn.

Loma jî, gava em ji vê deravê bala xwe didinê, ya ku em pir li serê gengeşî dikin, gelo ev têkoşîna ku Kurd didin, polîtîkaya zanavê ye an jî polîtîkaya çînayetîyê ye? Gelo divê em di ser çînayetîyê re rê bikudînin an jî di ser polîtîkaya zanavê re? Ev pirs ji girîngîya xwe dikeve. Teorîyên Marksîst an jî postMarksîst û femînîst yên piştî salên 1960î, pir zêde gengeşî li ser van meseleyan kirin û çarçove û têgihên nû derpêşî me kirin. Herçî em in, em mîna ku ev gengeşî nehatibin kirin, dikin. Em hewlê didin ku bi têgihên kevn ji roja îro fam bikin. Kêrhatî ye ku em berê xwe bidin lîteratura 50 salên vê dawîyê. An na em ê tim û tim xwe dubare bikin. Her wekî xebata meydanî ya sosyolog Erdem Yörük jî nîşan dide, Kurd, bi qasî ku Kurd in, ew qas jî gewdeya esasî ya çîna karkeran pêk tînin.

Bi gotineke din, pêwendîyeke avanîyî ya keda erzan û mûçeya hindik, bi mandelekirinê û bênirxkirina çandî re heye. Heke em vê pêwendîyê ji ber çavan winda bikin, em ê pêwendîya avakar ya kedxwarîya aborî ya bi tundûtûjîya çandî-sembolî re heyî jî ji ber çavan winda bikin. Wekî çawa em ê nikaribin ekonomîyê daxînin ser asta çandê, çandê jî daxînin ser asta ekonomîyê, wek wisa em ê nikaribin ekonomîyê ji çandê çandê jî ji ekonomîyê serbixwetir qebûl bikin. Her wekî vê pirsê, gelo çima heqdesta zarokan, jinan û koçberan hindik e, keda wan erzan e? Her wekî pirsa, çima keda koleyan bêqîmet e. Kole ji bo têrbûnê dişixulin ji ber ku di asteke sembolîk de tu qîmeta wan tune, statuyeke wan ya hiqûqî tune, ji ber ku ew û efendîyên wan ne hevwelatîyên wekhev in. Ev heqdesta hindik, kirinên xerab û bênirxkirin, bi efendîyan re krîzeke exlaqî çênake, ji ber ku wan û xwe wekhev qebûl nakin, ji ber ku ew ne di kategorîya mirovan de lê belê di kategorîya mal û milk de tên qebûlkirin. Em ji vê re jî dibêjin, nîjadperestî. Di vê deravê de, gelo em dikarin têkoşîna azadîyê ya ku kole didin ji têkoşîna wekhevîyê cuda bikin, gelo em dikarin wan bi gotinên, ew polîtîkaya zanavê dikin, tawandar bikin. Wekî tê zanîn, nîjadperestî newekhevî û kedxwarîyê dike kirasê tiştê ku dikare were qebûlkirin, an na nîjadperestî ne îdeolojîyeke ji pêşdarazîyê pêkhatî ye, rasyonalîteyeke wê ya birêvebirinê û ekonomîk heye ku xizmetî wê dike. Ji ber vê yekê jî, divê pêwendîya avakar ya di navbera bêqîmetî û keda erzan de heyî were dîtin; yanê divê em pêwendîya di navbera nîjadperestî, bênirxkirin û keda erzan de heyî, bibînin. Gengaz e ku em lîteratura rexnegir ya ku li Ewropayê, li DYEyê li ser koçberan hatî nivîsîn, xebatên rexnegir yên li ser spîbûnê, lîteratura Marxsîst femînîst û lîteratura nû ya Marksîst, bi vî awayî kurt bikin û ber bi hev bînin: divê em karibin pêwendîya di navbera çand,

ekonomî û hiqûqê de heyî daynin û ji vê derê jî, ziman, hest, hevgirtin û stratejîya çepgirîyê saz bikin.

Em ji vê derê bikudînin û bêjin, yek ji paradoksên Kurdan, rastî şikestina di navbera Rojava û Rojhilatê tê. A rast, Kurdbûneke wisa li rastê ye ku helûmercên kolonyal û yên postkolonyal di heman demê de di xwe de dihewîne. Ev yek dijwarîyeke hîmî û avanîyî ye. (Meseleya din ya avanîyî jî, helbet jihevcudabûna çînî ya Kurdan ya di nava xwe de ye.) Kurd, mesela, di nav rewşeke wisa de ne ku ji ya Cezayîrê an jî ji ya Fransayê cudatir e. Ji ber ku di deqbenda Cezayîr-Fransayê de, piştî rizgarbûna Cezayîrê, li Fransayê, di ser koçberên Ereb yên Cezayîrî re deraveke postkolonyal çêbû. Piştî serxwebûna Cezayîrê, hejmara koçberên Cezayîrî yên li Fransayê, gelek zêde bûn û ew koçber, îro ro, car caran li kuçeyên Fransayê, li dijî reftarên nîjadperest û tundûtûjîya polîsan xwenîşandanê dikin; wê bîr û hafizeya biêş û wê hêrsê tînin dirijînin kuçe û kolanên Fransayê. Lê belê, helûmercên jîyanî yên Kurdan, îro ro, ne li metropolên rojavaya Tirkîyeyê ne jî li rojhilata wê veneguherîye. Ji ber wê jî, sîyaseta azadîker, bivê nevê ew ê deqbenda kolonyal û postkolonyal bide ber çavan, jibêgavî ew ê hem di helûmercên kolonyal hem jî di helûmercên postkolonyal de guh bide daxwaz û bendewarîyên şênîyê. Ev yek tê wateya hebûna problemeke avanîyî. Di bin helûmercên lîberal de, daxwazên mafî yên ku li ser hiqûqa lîberal in û yên ku li ser hiqûqa kolonyal in, cuda ne. Ya yekem, hê bêtir ferdî û bajarî ye ya duyem hê kolektîf komunal e. Ji ber vê yekê ye ku daxwazên ciwanên ku li Kadıköyê dijîn û yên ku li Bağcılarê dijîn ne wekî hev in, her wiha daxwazên Kurdên ku li metropolên rojavaya Tirkîyeyê dijîn û yên Kurdên ku li cografyaya Kurdan dijîn jî ji hev cuda ne. Ji ber vê yekê ye ku di qada sîyasî de, dijwar e mirov van jihevşikestin û jihevcudabûnan derbibire û wekî sîyasî zemîn û zimanekî hevpar ava bike. Ev rewş, nîşan bi negengazîyeke paradoksî dike. Sedem ew e ku gava hûn alîyekî bi pêş de tînin alîyê din xwe mîna heramoyî hîs dike. Gava hûn rûyê xwe bi alî rojavaya Tirkîyeyê ve dikin, hûn hêla rojhilatê heramoyî dikin, gava hûn rûyê xwe bi alî rojhilatê ve dikin, hûn hêla rojavayê heramoyî dikin. Divê em kan û sedema korerêya avanîyî, ya ku bi navê Kurdistanîbûn û Tirkîyeyîbûn bi nav dikin, di vê yekê de lê bigerin.

Ji hêlekê ve jî, di nava şênîya ku li cografyaya Kurdistanê dijî, veguherîneke civakî heye. Jihevcudabûnek heye, em sosyologên ku li Stenbolê dijîn, haya me jê tune bi rastî jî ka li cografyaya Kurdistanê veguherîneke çawa çêdibe, em pê nizanin. Mesela rêjeya çêbûna çîna navîn ya li cografyaya Kurdistanê çi ye? Kî dikeve nav kategorîya çîna navîn, kî endamê wê ye? Çi qas esnaf hene, xebatkarên wan, kêm zêde çi qas in, çi qas mûçe digirin? Ev çîna navîn, bi kîjan taybetîyên xwe ve ji çîna navîn ya li metropolên rojavaya Tirkîyeyê cuda dibin? Gelo dahatên wan yên aborî, ji alî helûmercên ku tê de ne, ji alî xebatkarên wan ve, ji alî krêdîyên ku distînin ve û ji alî avanîyên wan yên hişî ve, di nava heman kategorîya civakî de ne? An jî, gelo li rojhilata Tirkîyeyê, rewşa çîna navîn ya perwerdebûyî ya ku wekî bi berstûkên spî tên binavkirin çawa ye û ji kîjan hêlê ve ji yên li rojavayê Tirkîyeyê cudatir dibe? Mesela, li vê derê, çend endezyar, çend doxtor dijîn? Em gelek caran di ser ezbereke ezberkirî re diaxivin û ya rast, li ser firehî û kûrahîya vê jihevcudatîyê tu zanîneke sosyolojîk tune ye di destê me de. An jî, bi rastî jî, ew beşa ku di nava kategorîya burjuwaya Kurd de tê heşandin, çi qas mezin e, di kîjan qad û sektorê de paşxaneya xwe heye, hewana vê çîna hanê çi ye? Çend kes didin şixulandin? Li ser van yekan daneyên sîstematîk tunene di destê me de. Gelek dijwar e em li ser van tu tiştekî nizanibin û dahûranê bikin û gelek bi arîşe ye ku em di ser vê nezanînê re, sîyasetekê jî ava bikin. Wekî din jî, gelo di navbera avanî/veguherîna sosyolojîk û tercîha sîyasî de pêwendîyeke rasterast heye an na? Gelo veguherîna ku di civakê de çêdibe, bi heman awayî di sîyasetê de jî çêdibe? Gelo rêyeke wisa heye ku qontaxê diavêje an jî çolbirî lê dixe? An na, di rastîya xwe de, qadên civakî û sîyasî du qadên ji hev cuda û serbixwe ne?

Wekî dawî, ez dixwazim ber bi hev bînim û bi meseleya Tirkîyeyîbûnê ve girê bidim.

Bera jî Tirkîyeyîbûn çi ye? Ji ber ku li vê derê pir li ser hat axaftin ez gotinê tînim ser wê behsê. Gelo meseleya Tirkîyeyîbûnê, Tirkîyeyîbûna Kurdan e an jî Tirkîyeyîbûna Tirkan e? Heke em a niha, di vê danişînê de, bi zimanê Tirkî diaxivin, gelo ev nayê wê wateyê ku jixwe em bûne Tirkîyeyî? Her wisa, heke Kurdên ku li rojavaya Tirkîyeyê û di her sektorê de dixebitin, heke ji sektora daneheva bindeq û firingî heta bi sektora avahîsazîyê, heta bi sektora suxrekarîyê, di her sektorê de Kurd hebin, li her bajarî Kurd hebin, heke Kurd çanda pop ya Tirkîyeyê, artîstên wê yên fîlman bizanibin, heke biçin fêrgehên Tirkîyeyê û stranên bi Tirkî binehwirînin...? Heke Kurdek her roj bi Tirkî guhdarî dike û bi Tirkî diaxive, jixwe ew Kurd Tirkîyeyî bûye. Heke Kurdek, di qada sîyasî de, dide ser şopa sîyaseta demokratîk ku hemû meseleyên navneteweyî li xwe digire, heke di şertûmercên wekhev de jîyaneke wekhev diparêze, heke zimanekî demokratîk ava kiribe ku ji rûxandina dorhêlê heta bi meseleyên ekonomîk, ji dijminahîya li hember jinan heta bi polîtîkaya kiştûkalîyê di xwe de dihewîne, ev yek, bi wateya sîyasî, tê wê wateyê ku Tirkîyeyî bûye. Baş e, çend Tirk, bi rastî jî bûye Tirkîyeyî? Çend heb jê nasyarê Kurdî ye, çend heb jê stranên Kurdî guhdarî dike, çend Tirkî starên popê yên Kurd nas dikin, stranbêjên wan nas dikin? Dikare çi qas mandele neke û jîyana wekhev û digelhev diparêze? Çend heb jê di sazîyên dewletê, di akademîyê, di qada giştî, di medyayê, di sporê û di peyaseyê de tevlêbûna wekhev û demokratîk diparêze? Kîjan partîya sîyasî, daxwazên demokratîk yên hemû alîyên civakê li xwe girtiye û bûye Tirkîyeyî? Ez Tirkbûn û Kurdbûnê wekî kategorî qebûl dikim.

He wiha, ez pêşnîyaz dikim ku em ji cîyekî cuda li meseleya Tirkîyeyîbûnê binêrin. Ez dixwazim em ji ezbera ku hin rewşenbîrên Tirkîyeyî wekî klîşe dibêjin, "Bila HDP bibe Tirkîyeyî", hin rewşenbîrên Kurd dibêjin "HDP pir zêde bû Tirkîyeyî, bila bibe Kurdistanî" dûr û der bikevin. Heke mebest ji Tirkîyeyîbûnê, lêgerîna hevgirtina li rojavaya Tirkîyeyê be, jixwe HDP ji serî de ye li rojavaya Tirkîyeyê tu alî nebûye muxatabê wê û ew jî wekî tercîheke jibêgavî bi sosyalîstan re hevgirtinê datîne. Ev yek, tercîhek e ku derfeta wê ya tercîhkirinê tune ye, loma jî tercîheke jibêgavîyê ye. An na, qey gelek partî hebûn û amade bûn bi wan re hevgirtinê daynin lê belê Kurdan ew hevgirtin dananî? Li Tirkîyeyê, bi wateya rojavayî, partîyeke sosyal demokrat an jî partîyeke çepgir ya bingeha wê berfireh hebû ku HDPê bi wan re hevgirtin dananî? Gelo, Îslamperestên ku xwe ji miletperestîyê şûştine hebûn û bi wan re hevgirtin daneanî? Ji hêla din ve, heta ku li rojavaya Tirkîyeyê hevgirtinek neyê danîn, heta ku şênîyên Kurdan bo demokrasî û wekhevîyê neyên serwextkirin û ji bo veguherînê zor li wan neyê kirin, wê çawa ji bo Kurdan demokrasî û azadî çêbibe? Ji wan paradoksên avanîyî yên ku min li jorê behsa wan kir, ya herî girîng û ya herî bêhêvî, ev e; gelo heta ku piranî neyê serwextkirin an jî veneguhere, têkoşîna kesên ku wekî hejmar hindik in, çi qas dikare bi ser bikeve?

Her wiha, wekî bersiva axaftina Cuma Çiçek, Tirkîyeyîkirina Tirkan, ji mîsyoneke dilyarîyê zêdetir, bêgavîyek e, tercîheke jibêgavîyê ye. Heke muxatabê we tunebe hûn ê muxatabê çêkin. Tevî ku mîna ku derfeta we ya tercîhkirinê heye, xuya bike jî, wekî çawa gava hûn diçin bazarê hûn li gorî perê di berîka xwe de kartolên bi kalîte dikirin, rewş wisa ye. Dibe ku gelek cure kartol hebin li bazarê, lê belê perê we têrî kirîna kîjanî bike hûn ê wê bikirin. Em nikarin ji vê re jî bêjin, tercîh. Gava bi awayekî sosyolojîk em bala xwe bidinê, em jê re nabêjin, tercîha azad-dilyar, lê dibêjin, tercîha jibêgavîyê.

Ji sala 1968an heta îro, çepgirîya Tirkîyeyê ya ku nikare veguhere, çepgirîya Tirkîyeyê ku nikare di bingehê û di zemînê de berfireh bibe, rojavaya cografyaya Tirkîyeyê ku nekarîye di nava xwe de jî 'Şoreşeke çandî çêke, azadî û wekhevîya di nava xwe de bi wateyeke teng fam kiriye, li ser kategorîya Tirkbûnê zêde nefikiriye û li hember cudatîyên di nava xwe de xemsar tevgerîyaye' ew ê çawa karibe pêwendîyeke demokratîk û lîberter bi meseleya Kurdan re dayne? Ez pêwîstî pê nabînim ku navê rastgirî û Îslamîstên wê bêjim. Heke çepgirîya wê wisa be em ê karibin çi ji bo rastgirîya wê bêjin. Di van şertûmercan de, wê çi biguhere ku li Tirkîyeyê çarçoveya jîyaneke

bi hev re ya demokratîk were danîn û wê ev yek bi kê re were kirin? Ji ber vê yekê jî, divê em wekî dawî bêjin, li Tirkîyeyê ji meseleya Kurdan zêdetir meseleyeke Tirkan heye. Ji ber vê yekê jî, ya ku divê veguhere Tirkbûn e. Her wekî, Salman Ruşdî, di deqbenda koçberên li Îngilistanê de der dibire, 'Lîberalên we dibêjin meseleya koçberan heye. Yên ku ne lîberal in, yanê nîjadperestên we dibêjin, koçber bi xwe mesele ne. Halwe, tenê meseleyeke Îngilistanê heye. Ew jî meseleya Îngilîza spî ye.' Dawîya dawî, meseleyeke me jî, ya wisa heye.

Divê em civînên wisa ku sazîyên civaka sivîl jî tê de ne, ji ayînbûnê, ji rîtûelbûnê derînin. Ji tiştên mezin zêdetir, divê em nefsbiçûktir bin. Hewcetîya me bi civînên wisa heye ku gengeşîyên bera çêbibin, mirov bera bera ji hev fam bikin. Divê em li vê derê, van civînan li platformên wisa veguherînin ku bibin qadên gengeşîkirinên rastîn û gengeşîyên rexnegir yên giştî tê de werîn kirin, divê em van civînan ji van formên ayînî derînin. Ez nabêjim ayîn ne girîng e. Belkî jî, divê em bên cem hev, hev bibînin, hêzê ji hev bigirin û heman tiştan dubare bikin. Alîyekî vê yê psîko-polîtîk jî heye. Ez vê biçûk nabînim. Jixwe her tiştê girîng, divê bibe ayînî. Tu nanakirina (îtiraza) min tune ji vê yekê re, lê ez wisa difikirim ku gava em tenê dengê hev bibihîsin, em bi xwe re di menzelên dengvedanê de biaxivin û ancax karibin hev têr û tatmîn bikin, em ê wê keysa rexnekirinê ji dest xwe berdin. Piştî ku min car din behsa vê meseleya nexweş kir ku di serî de jî min behs jê kiribû, ez axaftina xwe bi dawî dikim.

Spas ji ber sebra we.

Ahmet Özmen – Cîgirê Serokê DÎTAMê

Belê mamoste, em spas dikin. Heke em rastîyê bêjin, meseleya Tirkbûn û miletperestîya çepgirîya Tirkan, bû meseleyeke balkêş. Ya duyem jî, meseleya kolonyalîzmê ye. Her wekî te jî got, gelek derdor xwe ji axaftina van meseleyan didin alî. Lê ez wekî kesekî ku li Amedê dijî, dikarim vê bêjim. Ji nifşa 68an heta bi nifşa piştî salên 2000î ji dayik bûye, meseleya Tirkbûna çepgirî û miletperestîya Tirkan; ya rast, meseleyeke wisa ye ku li kuçeyê, li nexweşxaneyê, li malê, di nava malbatê de, li çayxaneyê, li vir û li wir tê axaftin. Her wiha, her wekî mamoste got, em dikarin bêjin, teorîya mamoste Tanıl bû pênc cure miletperestî. Ez wisa difikirim ku hûn ê bi awayekî dilxweş ji vê civînê veqetin.

Pirs û Beşdarî

Bilal Sambur – Akademîsyen

Ez dixwazim li ser du mijaran şiroveyê bikim. Ya yekem, li hêlekê, tevlivînek heye li wê hafa jorîn ku em jê re dibêjin tevgera Kurdan. Û lê hêla din, rastîneyek heye ku em jê re dibêjin sosyolojîya Kurdan. Em ji aşopkirineke wisa didin ser rê, şiroveyan dikin û dibêjin, tevgera Kurdan heyîneke jortir e û peywireke wê ya wisa heye ku divê sosyolojîyê dîzayn bike, bi rê ve bibe û beralî bike. Ev yek jî, digel wê, vê pirsê çêdike; gelo wê di navbera tevgera Kurdan û sosyolojîya Kurdan de têkilîyeke çawa were danîn. Piştî demajoya meha Gulanê, tevgera Kurd dibêje, divê em li ser vê dubendîyê, li ser sosyolojîya Kurdan an jî li ser mîtên wan gengeşî bikin. A niha, meseleya sereke ev e; heke wê perspektîfeke ji bo siberoja Kurdan hebe, divê em vê pirsê bikin. Wê sosyolojîya Kurdan teşe bide tevgera Kurdan? An jî, wê tevgera Kurdan teşe bide sosyolojîya Kurdan? Ev pirs, wekî pirseke jîyanî li ber me ye.

Tevgera Kurd wekî tevgereke sempatîk nayê dîtin, wekî tevgereke ku xwe bi otorîterîya xwe lê ferz dike, tê dîtin. Wekî avanîyeke ku bi rê ve dibe, beralî dike, hikm dike, serdestîyê dike tê dî-

tin û zêde naxwaze dev ji vê hînbûnyîna xwe berde. Di demajoya meha Gulanê de, sosyolojîya Kurdan, hin sînor danîn ber avanîya ku em jê re dibêjin tevgera Kurd an jî sînorên wê nîşanî wê da. Divê em hinekî jî wiha jê fam bikin. Tevgera Kurd, wekî pratîkeke otorîter û ceberut heye.

Êdî pêwîstî pê heye ku em fam bikin êdî tenê sosyolojîyeke Kurdan tune ye, di rastîyê de, sosyolojîyên Kurdan hene. Tu partîyek, tu tevgereke sîyasî ne xweyî wê hêzê ye ku bi tena serê xwe sehîtîya sosyolojîyên Kurdan bike, wê di nava xwe de teng bike. Divê avanîyên ku em jê re dibêjin tevgera Kurd, dev ji hînbûyînên xwe berdin û êdî sosyolojîyên Kurdan nexin bin zext û zora xwe. Ev e, xala yekem ku dixwazim bi we re parve bikim.

Xala duyem ku dixwazim parve bikim, ev e: Der heqê Kurdan de hin ezberên me hene. Me her tim ew di asta dogmayê de, wekî rastîya vebir qebûl kir. Me got, Kurd civakeke hişekî xwe yê polîtîk heye, Kurd dizanin ka ew dixwazin çi bikin. Helbet, li paş van qebûlan, ezmûneya dîrokî ya dûr û dirêj, xweser, giran û berxwedêr ya Kurdan heye. Tevî ku ezmûneyeke Kurdan ya kûr ya dîrokî heye jî, Kurd di her qewama sîyasî de, li gorî konjonkturê, tercîh û helwestên cuda didin der. Kurd her tim bi hişmendîya polîtîk tevnagerin. Di demajoya Gulanê de me dît ku Kurd ew qas zêde bi tercîhên polîtîk, bi tercîhên polîtîk ku tên aşopkirin tevnagerin. Aşopkirineke me ya wisa heye. Me wisa got qey, Kurdan tercîhên xwe yên polîtîk neguherand. Lê belê, sosyolojîyên nû yên ku bi rastê ketin, rastînîyên sosyal, didin der ku Kurd jî dikarin di tercîhên xwe yên sîyasî, di helwestên xwe yên li ser hilbijêrîyê de guherbar tevbigerin û ew ê karibin tercîhên xwe yên sîyasî biguherînin.

Bi ya min, di vê demê de ku em ji bo peydekirina bersivên pirsa, Kurd wê çi bikin, divê çi bikin? hewlê didin an jî em dikevin nav lêgerînê da ku wateya nû bibînin û gava em bi meseleya ka em ê karibin qonaxa nû çawa watedar bikin, mijûl dibin, divê em ji derdorên hişk, ji ranêzikîyên hişk yên dogmatîk dûr bimînin. Hewcetîya avanî û tevgerên sîyasî yên Kurd, sosyolojîyên Kurd pê heye ku hê bêtir guhdarî bikin, hê bêtir fam bikin. Ne gengaz e em bi dogmayên hişk û teşeparêz an jî bi klîşeyan ji civakê fam bikin. Ez wisa difikirim, heke em di çarçoveya geşedanên ku her roj bi awayekî çêdibin û di çarçoveya tiştên ku em nû wan hîn dibin, civakê û sîyasetê watedar bikin, wê hê çêtir û hêjatir be.

Berîya hilbijartinên Gulanê, ferazîyeke wisa hebû ku Kurdan cara yekem dibûn ew hêz ku dîyar dike ka qral kîye. Di navbera dema 14ê Gulanê û 18ê Gulanê de, em bûn şahid ku avanîyeke bi navê Hevgirtina Atayê bi pêş de hat anîn û vê hêzê kir ku Kurd nebin ew hêz ku dîyar dike ka qral kî ye. Di hilbijartinên 14ê Gulanê û 18ê Gulanê de, tevgera sîyasî ya Kurdan, nexşerê û polîtîkayek dîyar nekiriye da ku Kurd karibin dîyar bikin ka qral kî ye. Ev rewşa der-polîtîkî û bêbandorîya tevgera Kurd didome. Heke tevgerên sîyasî yên Kurdan, nikaribin hêza xwe ya sosyal derxînin asta aktorbûnê, di hilbijartinên herêmî yên li pêşîya me de jî, wê wekî avanîyên ku bêbandor in û tenê dibin mehkûmî alîyekî, reftar li hember wan were kirin.

Tevgera sîyasî ya Kurdan, di demajoya hilbijartinên Gulanê de, xeteke zelal, hevgir û seqamgir çênekir û zimanekî hevpar ava nekir. Kurdan, daxuyanîyên Qendîlê, xeta Îmralîyê, mesajên Demirtaş û tercîhên HDP-YSPê ji hev cuda û li dijberî hev şirove kir. Tevgera Kurd ji derve de wisa xuya dike, mîna ku di nava xwe de ji hev parçe bûye, klîkên ku ji bo hêzdarîyê bi hev re têdikoşin çêbûne. Kurd, ji ber avanîya xwe ya jihevparçebûyî, wekî berê ji avanîyên sîyasî yên serdest bawer nakin.

Kurd, pir acizin ku HDPê bêşertûmerc piştîgirîya berendamê Hevgirtina Milet ya Kılıçdaroğlu kir û bi partîyên wekî TİP-EMEP re ku wekî çepgirîya Tirk tên hesêb re jî Hevgirtina Ked û Demokrasîyê çêdike. Kurd, pir aciz in ku ji bo ku daxwazên wan yên demokratîk û hiqûqî werin qebûlkirin, qet hevdîtin nehatin kirin û Kılıçdaroğlu hat piştgirîkirin. Kurd, pir aciz in ji ber ku HDP-YSP di hilbijartinên Gulanê de berendamê xwe nîşan nedaye. Taybetîya hevpar ya hevgir-

tinên Milet û Cumhurê, di nava hevgirtin û desthilatê de, bi tu awayî cî nade tevgera sîyasî ya Kurdan. Kurd dixwazin bila hevgirtinên wisa bên kirin ku ew jî di nava desthilatê de cî bigirin. Wisa xuya ye, tevgera sîyasî ya Kurdan, ne di wê şîyanê de ye ku karibe daxwazên demokratîk yên Kurdan bi pêş xîne, geşe bi wan bide û bi cî bîne. Kurd dixwazin bila nexşerêyeke sîyasî ya nû çêbibe da ku Çepgirîya Tirkan li ser pişta xwe neke bar û nede dû CHPê.

Piştî hilbijartinên Gulanê, hilbijêrên Kurdan vekişîyane bêdengî û bêhvîtîyeke kûr. Deraveke wisa tê çêkirin, mîna ku dixwaze ji Kurdan re bêje, di hilbijartinên herêmî yên pêş me de, li şûna endamên HDP-YSPê, çêtir e û ji bo wan tekane rêya baş ew e ku dengê xwe bidin endamên AKP an jî CHPê. Fikira ku dibêje, heke endamên HDP-YSPê qazanc bikin, wê qeyûm di şûna wan de werin, tê berbelavkirin. Di nava Kurdan de, hestekî wisa tê çêkirin, mîna ku tercîhên wan yên sîyasî ne bi bandor û kêrhatî ne. Divê Kurd, berî her tiştî, ji encamên wan û ji destkarîyên derveyî dûr û serbixwe, hay jê hebin ku tercîhên wan yên sîyasî bi qîmet û dîyarker e.

Hilbijartinên Gulanê bû sedem ku tevgera sîyasî ya Kurdan biryardarîya xwe, xeta xwe û zelalîya xwe winda bike. HDP û YSP bûn avanîyên sîyasî yên nexuyayî. Hevkarî û hevgirtinên ku bi avanîyên wekî TİPê û EMEPê re hatin danîn, kir ku nexuyayîbûna tevgera sîyasî ya Kurdan zêdetir bibe, bêbandor bibe û erzantir bibe. Hewcetîya Kurdan pê heye ku avanîyeke wisa ya sîyasî ya nû ya sivîl û beşdar ava bikin da ku xuyakirina wan bibe ya berayîn, bi bandor be û giranîya xwe dayne û her wisa di nava xwe de jî têkeve demajoyeke gengeşîkirin, dîyalogdanîn û avabûnê.

Divê Kurd êdî ji bin wê psîkolojîya bindestîyê xelas bibin û nebin ew alîyê ku her tim tê pirsyarkirin û testkirin. Ji bo ku der heqê daxwazên xwe yên aştî û mafê mirovan de her kesî serwext bikin, ne hewce ye Kurd xwe pir bijidînin û xwe tune bikin. Li şûna ku bi awayekî ne kêrhatî xwe bijidînin û bibin parçeyên hevgirtinên sunî, divê Kurd di qadên wekî sosyal, çandî û ekonomîk de, ji bo ku daxwazên wan yên demokratîk bi cî bên, bêyî ku biwestin, bi hemû avanîyan re, hevdîtinên berdar û afirîner bikin. Ne hewce ye bi avanîyeke ku hevdîtin pê re nehatiye kirin, têkilî were danîn an jî piştgirî were kirin.

Di demajoya piştî Gulanê de, Kurd bi lezekê ji CHPê dûr ketin û ji helwesta hevgirtina AKP-MHPê ku wan nabîne û xema wan naxwe, pir aciz in. Dûrketina ji CHPê û acizîya ji hevigirtina AKP-MHPê, nayê wê wateyê ku di serê Kurdan de nexşerêyeke zelal heye û ew dizanin ka ew ê ji niha û pê de çi bikin. Tevî ku Kurd rexne dikin û nana dikin jî, nikarin polîtîka û pratîkên ku wê karibin blokên dijberîyê (mixalefetê) biguherînin, bi pêş bixin.

Kurd, li şûna ku xwe bidin ser blogên desthilatî û dijberîyê ku bi wan didin windakirin, divê bi awayekî ji wan serbixwe, li şûna ku bi hinekan bidin qazanckirin, li ser qazanckirina xwe polîtîka, pratîk û helwestan dîyar bikin. Divê Kurd tercîhên xwe yên sîyasî nekin qurbanîyên projeyên kûr yên endezyarîyên sîyasî û sosyal. Divê gengeşî û hesabkirinên hêja û baş werin kirin da ku sîyaset û civak karibin bi awayekî rastbînî, bi awayekî asofireh û pirhêlî nirxandinan bikin û li şûna ku hêlên din bidin ser pişta xwe, sîyasetên proaktîf yên wisa bi pêş xînin ku ew bi xwe bibin aktoreke bi bandor.

Tanıl Bora - Lêkoler / Nivîskar

Ji bo lêzêdekirina tiştên ku Bülent Küçük gotin, bi kurtayî. Helbet ji alî dahûrandinê ve, qonaxa 68an, xaleke krîtîk ya teşegirtinê ye. Digel vê yekê, teqez divê em ji TKP ya yekem, yanê ji TKP ya jêderkê dest bi fikirînê bikin Li ser bandorên miletperestîyê yên li ser çepgirîya Sosyalîst ya Tirkîyeyê û çepgirîya Kurdan û ji alî destpêka korîtîya der heqê meseleya Kurdan de, ez ê wê lê zêde bikim. Wekî din jî, em nikarin behsa bêjara miletperestîyeke mustaqîl ya di çepgirîya

sosyalîst de bikin. Jê zêdetir, divê em bandora hegemonîk ya îdeolojîya miletperest û bandora wê ya xurt ya li ser wê derê behs bikin. Ji ber ku ez wisa difikirim ku ew bi xwe ne bêjareke mustaqîl ya miletperestîyê ye û bi giranîyeke mezin, mîrateya Ortodoksîya Stalînîst e ku sosyalîzm bi dehan salan teşe pê daye.

Ruşen Takva - Rojnamevan

Bi rastî jî mijarên pir girîng hene. Lê belê, tevî ku taybetîyeke civînên wisa heye ku rê û rêbazên nû tê de tên peydekirin, rîsk û bertirsîyeke wisa jî heye, dibe ku bibe menzela dengvedanê. Ji ber vê yekê jî, agahîyên ku di vê birkê de li hev kom dibin, divê ji zimanê akademîk bo zimanê gel werin hêsankirin û qet nebe ji bo ku bê zanîn ka rewşa wê derê çi ye, hem ji alî min ve hem jî ji alî pîşeya min ve girîng e, hem jî bi min watedar e ku agahî û paşxaneya civakî ya li ve derê ji civakê re werin gotin û hêzek ji wir jî were girtin.

Ya duyem, bera jî divê Kurd çi bikin? Em wekî sosyolojîk û akademîk, dikarin behsa sendromeke wê ya dîrokî jî bikin. Ji ber ku di her qonaxê de, bi taybetî jî di van rojan de, em niha çêtir ji wê fam dikin, em behsa civakekê wisa dikin ku di navbera paceyên miletperestî, Îslama sîyasî û demokrata laîk de maye û nexweş ketiye. Civakek heye, di navbera wan de, wî bayî lê xistiye û bi şev û roj li ber wî bayî maye û serma xwarîye û ev civak, tê rewşeke wisa ku ji hev hez nake, semaxî hev nake, zêde ji hevrikîyê fam nake, dike nake nikare di avanîyeke rêxistinkirî de bihewe. Her çend bibe dubare jî, ez ê bi kurtayî behsa çîrokekê bikim. Yavuz Siltan Selîm, dixwaze Beglerbegîyekî ji bo Kurdistanê hilbijêre. Ez dibêjim qey di vê der heqê de peywir daye Îdrîsî Bilîsî. Nameyeke jora wê bênivîs lê di jêra wê de jî mohr heye didiyê û dibêjiyê, here bi begên li Kurdistanê re hevdîtinan çêke û di nava xwe de beglerbegîyekî hilbijêrin û bişînin. Ez jî siltanê cîhana mezin im, heke bi her yekî re yek bi yek hevdîtinan bikim, wê dema min têr neke. Îdrîsî Bilîsî dest bi xebatê dike. Helbet, ev xebat bi qasî sal û nîvek dikude. Tê ba min, helbet ez ê karibim bibim beg, tê ba we, heftûheşta ez li vir im xelîfe kî ye, bi temamî sal û nîvekê dikude. Nameya ku Îdrîsî Bilîsî şandiye, bi şirove dibêjim. Padîşahê min, qurbana te. Tu bi xwe yekî hilbijêre û bişîne. An na, wê li Kurdistanê ciwan nemînin, ji bo ku bibin beglerbegî ew ê hev bixwin. Di vê navê de, bi rastî jî yekî Çerkez wekî beglerbegî tê peywirdarkirin. Û ew, belkî jî qeyûma yekem e ku berî niha şeş sed salan li Kurdistanê hatiye peywirdarkirin. Ew hestê bihevrebûnê, şeş sed sal in ku semaxî hev nakin, mîna sendromeke giran tê bi min. Heke sosyologên nû, antropolog ne tenê cografyaya Kurdistanê ya li Tirkîyeyê, heke li hemû cografyayê lê bikolin, wê Sendroma Stockholmê nake cûmekî benîşt jî. Dibe ku sendromên nû kifş bikin. Ji alî wan ve jî qadeke testkirinê ya girîng e. Heke ev gelemşe werin aşkerekirin, bi avanîyeke hê rêxistinkirî, dibe ku Kurd hinekî din jî nêzî bersiva pirsa Divê Kurd Çi Bikin bûbin. A niha, bertirsîya esasî jî ev e; divê em pêşbînîya siberojê bikin û wê bi rê bixin.

Di salên 80yî de, li Tirkîyeyê pevçûna çepgirî û rastgirîyê, paşê pevçûna Tirkan û Kurdan, Sunî û Şiî, qet neqedîya. Ji ber ku hewcetîya desthilatdaran heye ji van pevçûnan re. Ev pevçûn, di dawîya salên 2020î de, di navbera baskên Îslamîstên sîyasî û miletperest û baskên sosyal demokrat û laîk de ket qonaxeke nû. Di vê derê de jî, car din bindestbûn bû para Kurdan. Ji ber ku sosyal demokrat in, li ser rêjeyê sekuler in û di navbera laîk û mihafizekaran de dûrahîyekê heye. Her wiha, wisa xuya dike ku Kurdan dîsa, li alî bindestîyê, li hêla ku ne desthilat e, rêbazeke sîyasî û polîtîk dîyar kirine. Heke Hüda Par jî têkeve navê, mirov dikare ji alî Kurdan ve, pêşbînîya gef û talûkeyeke giran ya Îslamperestîya sîyasî bike. Divê hinekî jî ji vî alîyî ve em şopa hilbijartina herêmî bigerînin. Hem di civakê, hem di sîyasetê, hem di polîtîkayê de ka amadekarîyeke çawa li hemberî Îslamperestîya sîyasî tê kirin? Nayê zanîn, sosa Îslamperestîya sîyasî, mesela Hüda Par bêjarên wisa radîkal dibêje ku PKK jî wan nabêje. Wekî kurmekî pîşeyî, heke Bahçeli jî ji wan gotinan re nana nake, ez dikevim şikê ku fikireke wisa li wê derê bi cî dibe û dihewe. Çima? Ji

ber ku Hüda Par, qet nebe Kurd e, wekî zarokekî we yê nerihet e, mîna ku wekî projeyekê hat derpêşkirin. Heke haveyna Îslama sîyasî di nava Kurdan de bigire, wê demajoya çareserîyê jî dest pê bike. Wê çewisandin kêm bibin. Heke negire, qet nebe ji bo herêmê, bertirsîyeke nû heye. Ez dixwazim vê jî bêjim. Tespîta ku dibêje, Kurd polîtîk in, hat cîyekî wisa ku ji demeke dûr û dirêj e ez nana lê dikim. Bi ya min, Kurd heta tu bêjî bes, romantîk in, ji polîtîkbûnê zêdetir, romantîk in. An na, mirov nikare bi awayekî din raveya ev qas tiştên jidestçûyî bike. Xelqekî polîtîk wê di pozîsyoneke wisa de cî bidaya xwe. Bi biryarên romantîk tê dayîn an jî ji ber ku zêde hatiye polîtîzekirin; ji ber ku gava li çayxaneyê okey dilîze, bi rengê keviran jî dikare encameke sîyasî derîne û ev yek nîşaneya nexweşînê ye. Loma jî, divê civak hinekî were dûrxistin. A rast, em wekî sîyasetvan û rojnamevan, pir ne girîng in. Divê hinekî jî, heke gengaz be, em berê xwe bidin hunerê, çandê û avanîyên nû yên di wê qadê de. Belkî jî wê demokratîk be, belkî jî dikare destpêkek were kirin ku piçik û naverokên Tirkîyeyê, tovên wê şîn bibin. Rexneya dawî jî, ji 68an heta bi 78an û heta min. Nifşa 68an, mezinên bavê me bûn, bi ser neketin. Nifşa 78an jî bi ser neket. Grûpa bavê min e. Ji me re ma. Em jî bi ser neketin. Ev jî, rexneya min ya taybet e ji nifşa min re. A rast, divê êdî em ji cî û qonaxekê şûnde bi ser bikevin ji ber ku ez naxwazim zarokên min rexne li min bikin. Ji ber ku ez bi awayekî hişk û tundî rexne li koma bavê xwe dikim. Ji ber wê jî, divê em ji cîyekî dest pê bikin û bi ser bikevin.

Cuma Çiçek - Akademîsyen

Ji ber ku min derpêşîya xwe berfireh kir, min nekarî behsa hûrgilîyan bikim. Bi vê boneyê, ez jî dixwazim li ser Tirkîyeyîbûnê çend tiştan bêjim. A niha, xwezî derfet hebûya û me dûr û dirêj behsa vê têgihê bikira. Ji ber ku di rastîya xwe de em heman têgihê bi kar tînin lê ji hev cuda watedar dikin. Ez jî têgiha Tirkîyeyîbûnê bi çend awayan fam dikim. Tirkîyeyîbûn, ji hêlekê ve ew stratejî ye ku dixwaze tevgereke dijatîyê biafirîne da ku karibe li hemû Tirkîyeyê bi qasî ji sedî 15-20 deng bigire. Alîyekî wê ev e.

Herçî Kurdistanîbûn e, di hîma xwe de, derbirîna kûrkirin û berbevlakirina hegemonyaya tevgera Kurd ya li li Kurdistanê ye ku cografyaya bingehîn ya tevgera Kurd e.

Bi vê wateyê, stratejîya danîna hevgirtinê ya bi tevgerên sosyalîst ya li Tirkîyeyê re, hêlekê Tirkîyeyîbûnê derdibire. Ez bi xwe qîmetekê didim vê têkilîyê. Bülent Küçük di vê mijarê de mafdar e. Hevgirtina ku bi tevgera sosyalîst ya Tirkîyeyê re hatiye danîn, tercîheke jibêgavîyê ye. Ji salê 1960î û bi vir ve ye, aktora yekane ya ku piştgirîya têkoşîna Kurdan kiriye, tevgera sosyalîst ya li Tirkîyeyê ye. Sosyalîst in, ew ên ku di nava sîyaseta Tirkîyeyê de, kêm zêde, pako pîso, doza Kurdan parastine û gava dor hatiye berdêla xwe jî dane û bûne hevkarên têkoşînê.

Lê belê, 61 mebûs hatine hilbijartin û ne tercîheke jibêgavîyê ye ku 13 jê ji tevgera sosyalîst ya Tirkîyeyê ye. Tam jî ev sîyaset nîşan dide ku di astekê de bi ber bê ketiye. Vêga, 13ê ji 61 mebûsên ku di hilbijartinên Gulana 2023yan de ji lîsteyên Partîya Kesk ya Çepgir ketin meclîsê, ew nav in ku ji tevgera sosyalîst ya Tirkîyeyê hatine. Gelo, ji sedî çendê ji sedî 8,8ê dengê ku hat girtin yê tevgera sosyalîst ya Tirkîyeyê ye? Ji dehan yek e? Nexwe divê ji dehan yek ji 61 mebûsan, yê wan be. Tengavîyên wekî vê hene.

Heke hûn ji min bipirsin, dînamîka hîmî ya ku Tirkîyeyîbûnê diafirîne, ev e: Bi awayekî xuyayî sê cografyayên Kurdan hene, lê di rastîya xwe de heft in an jî heft bin-cografyaya litevgerêketina sîyasî yên Kurdan hene. Cografyaya yekem ya sê cografyaya sereke, Kurdistan e, yên din metropolên rojavaya Tirkîyeyê ne, ya sêyem jî ew gund û bajarokên li Anatolyaya Navîn in ku Kurd li wan deran, bi awayekî ji awayan hindikanîyên terîtoryayî ne.

Lê belê, ji hêla din ve, çar bin-herêmên cografyaya Kurdistanê hene. Herêm hene ku HDP ji sedî 15 ferq dixe navbera xwe û hevrika xwe ya herî nêz. Li van herêman, hêzeke hegemonîk

ya tevgera sereke ya Kurdan heye. Kêm zêde, 11-12 bajar hene di vê bin-herêmê de. Bajarên ku hêza hevkêşî ya hegemonîk hene lê. Wekî mînak, li Qersê, sê hêzên hegemonîk hene lê, carinan yek jê ji nava wan derdikeve û di hilbijartinan de bi ser dikeve. Li Bilîsê, di navbera AKP û HDPê de hevkêşeke hegemonîk heye, her du partî qotaqota ne. Wekî din jî, 6-7 bajar hene ku HDP li wan deran ji sedî 15-35 deng digire û li wan deran di rewşa dijatîyê de ye. Wekî herêma polîtîk ya Kurdan, tev tevî em behsa 20 bajaran dikin. Wekî din jî, hin bajar hene ku ji derveyî wan dimînin, bi awayekî polîtîk litevgerêketineke hêjayî balpêdanê lê tune ye, lê belê, wekî çandî zanava Kurdan hê jî geş in li wan deran. Bajarên wekî Semsûr, Mereş û Elezîz. Em dikarin ji wan re bêjin, herêma Kurdan ya çandî ku ne polîtîk in.

Em dikarin herêmên li Anatolyaya Navîn ku Kurd lê hindikanîyên terîtoryayî ne, wekî bin-herêma pêncan bi nav bikin. Wekî din jî, metropolên rojavaya Tirkîyeyê hene ku nanakirina Kurdan lê xurt in. Dengên ku HDPê ji 11 metropolan digire, carinan ji dengên ku ji 20 bajarên Kurdan digire, zêdetir dibe. Wekî dawî, li rojavaya Tirkîyeyê, ji derveyî metropolan, hin bajar hene ku hinek Kurd lê dijîn.

Ji ber wê yekê jî, sîyaseta Tirkîyeyîbûnê, di esasa xwe de, sîyasetek e ku berê wê bi alî Kurdên ku li rojavaya Tirkîyeyê dijîn ve ye. Ji ber ku Kurdên li Stenbolê, li Îzmîrê, li Aydinê wê venegerin van deran. Tirkîyeyîbûn, di rastîya xwe de, ew derav e ku li xwe dike armanc, Kurdên ku li rojavaya Tirkîyeyê dijîn, bêyî ku bitirsin, fikarê bikin û di heman demê de jî hêza xwe ya di qada sosyal û ekonomîk de ji dest xwe bernedin û bi vî awayî xwe heyî bikin. HDPê tam jî ji ber ku xîtabî vê yekê dikir loma piştî sala 2014an mezin bû. Ji salên 1990î heta bi 2014an, ev kevneşopa sîyasî ku bi ser benda 6,5an nediket, gihîşt benda ji sedî 12-13an û dînamîka esasî ya vê bilindbûnê ew piştgirî ye ku ji metropolan hat. Loma jî, bi wateya xîtabkirina li Kurdên ku li rojavaya Tirkîyeyê dijîn, Tirkîyeyîbûn, tercîheke jibêgavîyê ye.

Bi kurtayî, li hemû Tirkîyeyê heft cografyayên sîyasî yên HDPê hene û gava sîyasetê dike, bêgav e ku van cudatîyan bide ber çavan, bêgav e ku sîyaseta wan jî têxe nava xwe.

Tirkîyeyîbûn, ji hêlekê xwe ve jî, hem sîyaseta aştîyê hem jî ya entegrasyonê derdibire. Sîyaseta aştîyê hem xîtabî Kurdan hem jî xîtabî Tirkan dike. Sîyaseta aştîyê, ji hêla Kurdan ve tê wateya bidawîbûna şer û pevçûnan, çareserkirina meseleya Kurdan ya bi rêbazên sîyasî. Ji hêla Tirkan ve jî bêçekkirna PKKê ye. Sîyaseta entegrasyonê, ji hêla Kurdan ve, parastina zanava xwe û bûyîna parçeyekî Tirkîyeyê. Ji hêla din ve, sîyaseta entegrasyonê ji alî Tirkîyeyê ve dihat wateya, êdî wê tirsa jidestçûna axê bi wan re çênebe. Tirkîyeyîbûn, ew sîyaseta duhêlî bû ku Tirkan û Kurdan ji hev cuda şirove dikir, lê belê xîtabî hewcetîyên her du taxan jî dikir: siyaseta aştîyê û sîyaseta entegrasyonê.

A ku em wê wekî Tirkîyeyîbûn bi nav dikin, sîyaseteke wisa pirhêlî ye. Lê belê, ez wisa difikirim ku dînamîka hîmî ya vê sîyasetê, ew Kurd in ku li rojavaya Tirkîyeyê dijîn. Ji ber vê yekê jî, lukseke wisa ya sîyaseta sereke ya Kurdan tune ye ku dev ji polîtîkaya xwe ya Tirkîyeyîbûnê berde. Ev tercîheke jibêgavîyê ye. Lê belê, ez bi gotina xwe ya pêşî biqedînim. Gava 13 mebûsên 61 mebûsan ji tevgera sosyalîst ya Tirkîyeyê were hilbijartin, ev yek ne tercîheke jibêgavîyê ye. Divê sîyaseta Tirkîyeyîbûnê, li ser van polîtîkayên hevgirtinê yên şaş neyê danîn.

Aziz Yağan – Akademîsyen

Ez dixwazim pirsekê ji mamoste Bülent bikim. Berîya hilbijartina dawî du tişt qewimîn. Ya yekem, Partîya Gel ya Cumhurîyetê prtokolek îmze kir û li ser berdewamîya polîtîkaya qeyûmê xalbendek danî. Li ku derê Tirkîyeyê dibe bila bibe, gava şaredarek probelemekê çêke, tawanekê bike û ev yek were çespandin, helbet bila were cezakirin. Di vê deravê de, wekî hûn jî dizanin, qanûnê wiha digot: Endamên meclîsê wê di nava xwe de serokekî nû hilbijêrin. Lê belê, AKP

derket derveyî vê qanûnê. CHPê jî, di wê protokolê de, xalbendeke wiha îmze kir û ket rewşeke wisa ku ew ê jî karibe vê rewşê bidomîne. Piştî neh mehan, gava di hilbijartinên herêmî de, deng ji bo berendamê CHPê an jî AKPê bê dayîn, ev yek tê wê wateyê ku bi awayekî nerasterast deng ji bo polîtîkaya qeyûmê tê dayîn. A niha, rastînîyeke wiha heye. Qewama duyem jî ev bû; berîya hilbijartinê, birêveberîya HDPê, daxuyanîyek da û got, "Erdoğan tu carî nabe tercîha me." Di deraveke wisa de, te divê bila ji ber daxuyanîyê be te divê bila ne ji ber wê be, di ser sedeyekî re deng derket ji bo Kılıçdaroğlu. A niha, di vê deravê de, qadeke temgiran ya cuda çêbû. Mesela, tiştekî ku em bi nefret û hêrsê nêzikî lê dikin, dibe ku wekî nefreteke kolektîf were dîtin, wisa were famkirin.

Herêm nikare pênc salên din jî ji xwe bibe. Roja îro, ez xizmetnekirinê, wekî rêbazeke cezakirinê ya bi awayekî tevdeyî qebûl dikim. Ji ber ku herêm roj bi roj neseqamgîr dibe, asta refahê kêm dibe û hwd., ji ber gelek probleman êdî ne cîyê jîyînê ye. Neseqamgîrî, koçberî, sermîyan, hêza karkirina baş, yek ji sedemên çûna derveyî herêmê ya koçkirina mêjîyê ye. Qasek berê, li vê derê, hat gotin, gava berendamê HDPê bikeve hilbijartinê û qazanc bike, tevî ku tu eleqeya wî bi tu tawanê re tunebe jî, problem tê avakirin. Heke, gava bi berendamên HDPê tev li hilbijartinan bibin û qeyûm li ser wan were avêtin, gelo, herêm dikare bi awayekî rasyonel nêzikî lê bike û rêyeke cuda peyde bike?

Erol Katırcıoğlu – Akademîsyen / Mebûsê Berê

Dibe ku her kes wateyeke cuda bide têgiha Tirkîyeyîbûnê. Ya yekem, Tirkîyeyîbûn, têgiheke wisa ye ku pêwendîdarî hemû zanavên mexdûr yên li Tirkîyeyê ye. Ya duyem, min hewcetî pê dît ku çend gotinan bêjim der heqê pêwendîya HDPê de ku bi sîyasetên çepgirîyê re heye. Gelo, pêwendîdanîna bi wan komên ku em ji wan re dibêjin çepgir, bêgavîtîyek e? Ez wisa difikirim ku rengê giştî yê çepgirîyê ji alî Kemalîzmê ve tê dîyarkirin. Bi taybetî jî helwesta ku di TİPê de derket rastê, di esasa xwe de bû helwesteke ku em kirin rewşa Kurdîbûnê. Ji ber ku 11-12 sal in, di çarçoveya Tirkîyeyîbûnê de, me polîtîkayeke wisa dimeşand ku me mirovên çepgir û dijber yên ku ne Kurdbûn jî dixist nava qada xwe. Lê belê, TİPê hem pişta xwe da me hem jî bi awayekî ji awayan qada ku me bandor li serê dikir, bi alîyê xwe ve kişand; digel ku derbekê li me û li projeya Tirkîyeyîbûnê xist, em jî, bi rêjeyeke mezin kirin nav rewşa Kurdîbûnê.

Ne gengaz e ku em ji herêmê lê binêrin û meseleya Kurdan fam bikin. Bi ya min, ne gengaz e mirov ji Kurdistanê lê binêre û ji Kurdistanê fam bike. Hemin ku em di nava vê cografyayê de dijîn, divê em karibin ji Tirkîyeyê jî lê binêrin. Wê di serdemên pêşîya me de, kadroyên wisa hebin ku wê Kurd jî tê de bin, gava ez dibêjim Kurd dixwazim bêjim ew ên ku zanava Kurdan temsîl dikin, wê welêt bi rê ve bibin, divê ew kadro hebin. Ji ber hindê jî, ev tê vê wateyê: Sedema ku polîtîkayên Tirkîyeyê yên niha, ya rast yên ku heta niha meşandiye, antîdemokratîk in, ji ber wê rewşê diqewime ku eleqeya wê bi demokrasîyê re tune ye. Ji bo ku em vê yekê ji navê rakin, jixwe em têdikoşin. Daxwazên zanava Kurdan ya şênber jî wiha ne. Ji alî gelek mirovên demokrat yên wekî min ku ne di nava zanava Kurd de ne lê dixwazin li Tirkîyeyê demokrasîyekê bijîn, ev bihevrebûn watedar e. Ji ber wê yekê jî, Tirkîyeyîbûn, meseleyeke wisa ye ku eleqeya xwe heye bi avakirina vê bihevrebûnê re. Tiştekî dawî, li Hopayê, jinên Lazan yên 80 salî, sê mînakên wê hene, ji min dipirsin, dibêjin, ka ew lawikê me Silhedîn li ku ye? Ji hêlekê ve dikarin bêjin, lawikê me. Ev yek jî ew mînak e ku em dikarin tê derxin ka divê Tirkîyeyîbûn bi kîjan alîyî ve biçe.

Doç. Dr. Bülent Küçük – Zanîngeha Boğaziçiyê Endamê Hîndekarîyê

Heke em axaftina berê bikudînin, divê ez careke din jî balê bikişînim serê, sedema ku ev civîn dibe wekî rîtuelekê, em tên cem hev û diaxivin, ji ber hewcetîya xuyakirinê ye. Wekî din jî, Kurd

û beşên din yên civakî, têra xwe li derveyî qada xuyakirinê hatine dehfdan, loma jî qet nebe gava di hêwanên wisa de bên cem hev û hev guhdarî bikin, ev yek tiştekî pir stratejîk e. Divê em naveroka vê yekê zêdetir bikin, dagirin. Jêhatîbûneke wek wiha ye; hevalê me tevî ku rexne kir jî, bêyî ku dilê mamoste Tanıl bihêle, gotina xwe got. Ev yek tiştekî nezaketî ye. Bi ya min şarezayî jî divê jê re.

Bilal Beg (Sambur), we got sosyolojîya, sosyolojîyên Kurdan. Em avanîyên civakî bi gotina wekî sosyolojîyan, venabêjin. Belkî jî em bi çavkanîyên cuda xwedî dibin. Sosyolojî, dawîya dawî, şaxeke zanistê ye. Wekî çawa em ê nikaribin bêjin, psîkolojîyên Kurdan, em ê ji sosyolojîyên Kurdan vê fam bikin; avanîyên civakî pircûre ne an jî bûne pircure, bi awayekî hem çînî hem jî çandî bûne pircure. Heke min şaş fam nekiribe, mebesta we jî ew e. Mebesta min ji gotina modernbûna Kurdan ev e; piştî naskirina wan ya kapîtalîzmê, ji alî çînî, şûngehî (mekanî), îdeolojîk, çandî/sembolî, bîrûbawerîyên dînî ve pircure bûn. Ez sîyasetê jî, wekî enstrûmaneke bi tilsim, bi efsûn dibînim ku ew ê vê jihevparçebûnê û jihevcudabûnê di asta sembolîk de bi hev bigihîne.

Ez sîyasetê di ser pirbûnê re fam dikim. Ez sosyolojîya sîyasetê ya Max Weber wekî palder hildidim û wiha pênase dikim; sosyolojîya sîyasetê ew e ku mirov li ser zemîneke hevpar, civaka ku di ser grupên satuyê û çînan re ji hev cuda bûye, bêyî ku jihevcudatîyan mandele bike, di asteke din de bîne cem hev, bi hev bigihîne û entegreyî hev bike. Loma jî, hem bi we re me hem ne bi we re me. Helbet dogmayên sîyaseta Kurdan ya demokratîk hene lê belê ez dikarim bêjim, mihafizekarîya Kurdan, jê jî girîngtir mihafizekarîya Tirkan, bi awayekî dogmatîk ji sîyaseta demokratîk ya legal ya Kurdan fam dike û ew dogmatîzm li derbirîna we jî kar kiriye.

Li şûna ku em ji sîyasetê re bêjin, ev rastînîya me ya sosyolojîk e û ji navê derkevin, her wekî Cuma Çiçek, Hamit Bozarslan refere kir û got, ez jî wisa difikirim ku hêleke pedagojîk ya polîtîkayê heye. Divê polîtîka guherdêr be. Ez gotinên wekî ji sedî 85ên civakê wiha difikire, ji sedî 70yê wê rastgir e ji sedî 30yê wê çepgir e, wekî gotinên polîtîk qebûl nakim. Tevî ku ez qebûl dikim ku handîqapên dogmatîk û dîrokeke fermî ya ji rexneyê re bergirtî yên sîyaseta Kurdan heye, ev sîyaseta demokratîk ya sekuler, di nava bîst salên dawîyê de, di nav civaka Kurdan de kir ku veguherîneke hişî ya demokratîk jî çêbibe.

Wekî dawî, belê rast e, wê hevîrê meseleya Tirkîyeyîbûnê hê pir av hilîne. Ew berpirs e, rêyeke çareserîyê peyde bike ji bo daxwazên Kurdên ku li rojavayê Tirkîyeyê wekî koçber tên qebûlkirin, ew berpirs e ji bo çareserîya qadên nû yên problemên ku nû çêdibin, sîyasetekê ava bike. Tevî ku ew ê karibe li ser meseleyên hîmî yên wekî heramoyîkirin, nîjadperestîya ku di jîyana rojane de diqewime, homofobî, dijminatîya bo koçberan û dijminatîya bo jinan, gotinan bêje jî, divê zimanekî wisa saz bike ku karibe çareserî ji bo pirsgirêkên Kurdên ku bi wateya ekonomîk, di nav vê sektora enformel de hatine tengkirin, peyde bike û bi wî zimanî jî daxwazên wan bi lêv bike. Loma jî, Tirkîyeyîbûn, bi qasî ku veguherîneke hişî li xwe digire, bi rastî jî, berê me dide polîtîkaya hevgirtinan. Divê em li ser vê jî werin bifikirin.

Ez bi temamî bi rexneyê re me ku li ser 13 mebûsan hat kirin. Gava ez fikirîm, serê pêşîn, min ji teorîya sîyasetê da ser rê û meseleya Tirkîyeyîbûnê wekî herkesbûn, tukesbûn an jî gerdûnîbûnê fam kir. Ne wekî projeyeke asîmîlasyonê. Ya rast min ji têgiha Tirkîyeyîbûnê wiha fam kir; ew li xwe dike armanc, divê mirovahîya ku di nav kategorîyan de hatiye cîbicîkirin û hepskirin, bêyî ku jihevcudabûna wan were mandelekirin, di derdora kategorîyeke berfirehtir de werin cem hev û bi hev re bijîn. Awayekî gerdûnîbûnê ye, lê ev ne ew gerdûnîbûn e ku di ser mandelekirinê re li kar dikeve. Helbet, gava em ketibûn nav bendewarîya veguherîneke wisa fantazmatîk, miletperestîya li Tirkîyeyê, tam jî berevajîya wê kir, bi şêweyên ji hev cuda da der. Miletperestîya Tirkan, em hemû kirine dîlê xwe, helbet hay ji vê yekê heme. Loma jî, gengaz e ku mirov ji vê yekê bide

ser rê û naveroka Tirkîyeyîbûnê bi şêweyên ji hev cuda tije bike.

Ji ber hindê jî, tevî ku ez wekî têgih girîngîyê didim Tirkîyeyîbûnê jî, ji ber ku pir zêde hatiye bikaranîn û bi rastî jî gelek caran nehatiye pênasekirin ka mebest jê çi ye, ev têgih pirî caran tê kêmdîtin û qerf pê tê kirin. Ev têgih, îro wekî têgiheke wisa xuya dike ku serwerîya xwe ya exlaqî ji dest xwe berdaye. Kurdistanîbûn jî, li hemberî miletperestîya Kurdan, di nava şênîyên Kurd de, hê bêtir bi prestîj e. Dilînîyeke xurttir bi Kurdan re çêdike. Lê belê, ez dibînim, şêweyekî miletperestîyê yê arkaîk li cografyaya Kurdan berbelavtir dibe ku ez jê dûr dimînim. Ez wisa difikirim ku yekane sedema vê yekê jî ev e; ji ber ku li rojavaya Tirkîyeyê, ji bo sîyaseta çepgir û demokratîk ya Kurdan, pişgirîyeke xurt ya ku dihat hêvîkirin çênebû. Di konjonktura ku em tê de ne, Tirkîyeyîbûn ketiye krîzê, nirx ji xwe kêm dike. Ne gengaz e mirov vê nebîne. Mamoste Aziz, muxatabê pirsa we ne ez im.

Ji vê hêlê ve, hêvî dikim rexneyên me, hinek be jî, gihîştibin şûna xwe û ji bo guhdarîkirina we spas dikim.

Değişen Türkiye ve Kürt Sosyolojisinin Önümüzdeki On Yıllarda Kürt Meselesine Etkileri, Kürtlerin Gelecek Perspektifi

DEĞİŞEN TÜRKİYE VE KÜRT SOSYOLOJİSİNİN ÖNÜMÜZDEKİ ON YILLARDA KÜRT MESELESİNE ETKİLERİ, KÜRTLERİN GELECEK PERSPEKTİFİ

8 Temmuz 2023 / DIYARBAKIR

Bu “Yayın” Avrupa Birliği tarafından finanse edilen ve STGM tarafından yürütülen BİRLİKTE Kurumsal Destek Programı tarafından hazırlanmıştır. İçerik tamamıyla Dicle Toplumsal Araştırmalar Merkezi Derneği’nin (DİTAM) sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliği’nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

DİTAM Yönetim Kurulu
Mesut AZİZOĞLU
Meral ÖZDEMİR
Sedat YURTDAŞ
Ahmet ÖZMEN
Barış YAVUZ
Sevim VURAL
Mahmut BOZARSLAN
Dilan Kaya TAŞDELEN
Nevin SOYUKAYA
Mahmut LEZGİN YALÇIN
Cihan AY

Çalışma Ekibi
Halil BAYHAN
Deniz TEKİN

Kürtçe Çeviri
Dilawer ZERAQ

İngilizce Çeviri
Burcu Sıla CANDAN

Tasarım
A Grafik Creative Solutions

Tanıtım

Doç. Dr. Bülent Küçük

Dersim'in Mazgirt ilçesinde doğdu. 1991-1995 yılları arasında ODTÜ'de Sosyoloji bölümünde lisans eğitimini aldı. 1998-2002 yılları arasında Berlin Humboldt Üniversitesi'nde sosyal bilimler alanında lisans ve master eğitimini, 2003-2007 yılları arasında da doktora çalışmasını tamamladı. 2008-2010 yılları arasında Sabancı Üniversitesi'nde doktora sonrası araştırmacı olarak katkı sundu. 2018-2019 yılları arasında da Viyana Üniversitesi Siyaset Biliminde misafir profesör olarak bulundu. 2011 yılından beri Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde akademisyen olarak görev yapmaktadır.

Çalışma Alanları; sosyal ve siyasal teori, siyaset sosyolojisi, medya ve popüler kültür, eleştirel ırk teorisi, kamusal alan ve toplumsal hareketler, vatandaşlık, göç, Türk ve Kürt çalışmalarıdır. Çok sayıda Almanca yayınlanmış kitap ve derlemeleri, ulusal ve uluslararası indeksli dergi ve kitaplarda yayınlanmış makaleleri bulunuyor.

Yakın tarihli bazı araştırmaları: 'Türkiye'de Anti-Semitizmin Modaliteleri' (2012-2014). 'Bir Kuşak ve İki Anı: 1968 Protestoları Üzerine Eleştirel Düşünceler' (2021-2023). Türkiye Sosyalist Gençlik Hareketi ve 68 Kuşağının önemli isimlerinden Hüseyin Cevahir'in hayatını konu edinen 'Aşkla Sana' belgeselinin danışmanlığı (2023).

DİTAM'dan

Dicle Toplumsal Araştırmalar Merkezi (DİTAM), 2013'ten bu yana düzenlediği 'Tigris Diyalogları' toplantılarında sivil toplum örgütleri ile siyasi parti liderlerini, akademisyenleri ve kanaat önderlerini bir araya getiriyor.

Bu kapsamda 8 Temmuz 2023 tarihinde Diyarbakır'da 'Kürtler Ne Yapmalı' başlığıyla bir toplantı düzenledik. Toplantıda aşağıdaki konular üzerinde tartışmalar yürütüldü;

'Türk Sağı, Türkiye'de Milliyetçilik ve Kürtler' - Araştırmacı-Yazar Tanıl Bora

'2015'ten 2023'e, 8 Yılın Ardından Kürt Siyasetinde Mevcut Durum ve Nedenleri; Yeni Dönem Politikaları ve Beklentiler',- Akademisyen Cuma Çiçek

'Değişen Türkiye ve Kürt Sosyolojisinin Önümüzdeki On Yıllarda Kürt Meselesine Etkileri, Kürtlerin Gelecek Perspektifi', - Doç. Dr. Bülent Küçük

'2023 Seçimleri ve Seçmen Davranışları'- Prof. Dr. Ali Çarkoğlu

'Uluslararası Gelişmelerin Kürt Sorununa Etkisi; Kürtler ve Diplomasi' - Arzu Yılmaz

Bu yayında Akademisyen Cuma Çiçek'in '2015'ten 2023'e, 8 Yılın Ardından Kürt Siyasetinde Mevcut Durum ve Nedenleri; Yeni Dönem Politikaları ve Beklentiler' konusu üzerindeki sunum, katılımcıların katkı ve soru içerikleri yer alıyor.

DİTAM Yönetim Kurulu

Giriş[3]

Dicle Toplumsal Araştırmalar Merkezi(DİTAM), 2010 yılında farklı meslek gruplarından yaklaşık 50 kişinin bir araya gelerek oluşturduğu Diyarbakır merkezli bir düşünce kuruluşudur. DİTAM, bu 13 yıllık süre içinde farklı konularda birçok projeler yürüttü ve raporlar yayınladı. Farklı şehirlerden 70'e yakın STK ve aktivistin içinde yer aldığı Toplumsal Barış Ağını durdu ve 10 farklı şehirde Kürt sorununun konuşulduğu Toplumsal Barış Ağı toplantılarını düzenledi. Toplantılarda Kürt sorununun çözümünde sivil toplumun rolü üzerine tartışmalar yapıldı.

Bugün burada bir araya geldiğimiz Tigris Diyalogları toplantılarını da DİTAM olarak 2013 yılından beri düzenliyoruz. Tigris Diyalogları toplantılarında sivil toplum örgütleriyle, siyasi parti liderlerini, akademisyenleri ve aktivistleri bir araya getiriyoruz. Türkiye'de 2023 genel seçimlerinin ardından siyasette özellikle de muhalefette iç tartışmalar başladı. Kürtler açısından da Kürt siyasetini de kapsayan genel bir tartışma başladı. Kürtler ve Kürt siyaseti Haziran 2015 seçimlerindeki belirleyici rolünden bugün Kürtlerden uzak durularak seçim kazanılan bir duruma geldi. Kürt siyasetinin Türkiye toplumu ile neredeyse bağı kesildi ve bu ötekileştirme üzerinden seçim kazanmanın bir yöntem olarak kullanılma aşamasına geldi.

Seçim sonuçları, Türkiye'de milliyetçilik ve değişen sosyoloji ve uluslararası ilişkilerin Kürt sorununda gelecekteki etkileri gibi iç içe geçmiş başlıklar gündemimize getirdi. DİTAM olarak bunlardan hareketle bugünkü toplantının başlığını 'Kürtler Ne Yapmalı?' diye belirlerken sadece seçim sonuçlarının konuşulduğu güncel bir tartışma değil, Kürt meselesinin bugünkü mevcut durumunun gelecekte neye dönüşeceğini de konuşmak gerekir diye düşündük.

Cumhuriyetin kuruluşundan bugüne Kürt meselesiyle ilgili söylemleriyle, uygulamalarıyla ve yasalarıyla sürekliliği olan bir devlet yaklaşımı var. Bu yaklaşım, iktidar değişikliklerinden bağımsız olarak devamlılığını sürdürüyor. Bu devamlılığın sonucunda bugün ortaya çıkan yolun on yıl sonra, yirmi yıl sonra Kürtleri nereye götüreceğiyle ilgili daha fazla düşünmek gerekiyor. Çünkü geçmiş deneyimler, bu yolun sonunun Kürtlerin istediği gibi olmama ihtimalinin yüksek olduğunu gösteriyor.

Prof. Dr. Hamit Bozarslan, Zoom üzerinden DİTAM'ın 25 Mart 2023 tarihinde Diyarbakır'da düzenlediği toplantıdaki konuşmasında Kürtlerle ilgili bölümünde şöyle demişti: 'Bir toplum sadece tarihiyle var olmuyor. Aynı zamanda geleceği tahayyül edebilme kapasitesiyle var olabiliyor. Siyaset zorunlu ama tek başına yeterli değil.' Bu nedenle bu meseleyi hayatın diğer alanlarını da kapsayacak şekilde 2030'ları, 2040'ları hedefleyerek düşünmek gerekir. Hamit Hoca'nın bu sözlerinden hareketle siyaset kadar, siyaset dışı alanlarla ilgili olarak da yeni içerikler aramak ve bulmak gerekiyor. Bunun için de daha fazla tartışmaya, bir araya gelmeye ihtiyaç var. DİTAM gibi kuruluşların da, bizlerin de yapacağı şey bu beraberlikleri sağlamaktır. Bugünkü toplantının bu konulara katkısı olacağını umut ediyoruz. Bugün burada konuşmacı olarak aramızda bulunan Sayın Arzu Yılmaz'a, Sayın Tanıl Bora'ya, Sayın Cuma Çiçek'e, Sayın Bülent Küçük'e ve Sayın Ali Çarkoğlu'na bu sıcak ve tatil döneminde bizlerle bir arada olmaya tercih ettikleri için teşekkür ediyoruz.

3 Bu giriş metni, DİTAM YK Başkanı Mesut Azizoğlu tarafından 8 Temmuz 2023 tarihinde toplantı başlangıcında yapılan açılış konuşmasıdır.

Değişen Türkiye ve Kürt Sosyolojisinin Önümüzdeki On Yıllarda Kürt Meselesine Etkileri, Kürtlerin Gelecek Perspektifi[4]

Moderatör - Ahmet Özmen DİTAM Başkan Yardımcısı

Değişen Türkiye ve Kürt Sosyolojisinin Önümüzdeki On Yıllarda Kürt Meselesine Etkileri, Kürtlerin Gelecek Perspektifi başlığında sunumları için sözü Bülent Hocama veriyorum.

Doç. Dr. Bülent Küçük - Boğaziçi Üniversitesi Öğretim Üyesi

Konuşmama başlarken birkaç noktanın altını çizeyim. Bir tanesi, Kürt sosyolojisinin dönüşen yapısıyla ile ilgili bir durum, ikincisi de sosyolojinin dönüşen sınırlarıyla ilgili daha metodolojik ve epistemolojik bir tartışmadır. Bu iki noktaya gelmeden önce böylesi toplantılara ve çalıştaylara dair gözlemimi sizinle paylaşmak istiyorum.

Dersliklere ve amfilere aşina olan Akademisyenlerin tam olarak kim olduklarını bilmediği gerçek seyirciye konuşması, ya da dinleyicinin içerisindeki farklılaşmayı da gözeterek konuşması oldukça güç bir mesele- kimi yaşlı kimi genç, kimi akademik, kimi işte bir yerden emekli, kimi sivil toplumcu, avukat, gazeteci. Bütün bu farklılaşan dinleyici profili karşısında ortak bir ton yakalayıp dağıtmadan anlaşılır söz söylemek bana güç geliyor. Kürt sivil toplumunun düzenlediği ve yahut da Türkiye'nin batısında çeşitli sivil kurumların organize ettiği bir takım toplantıya katıldım ve bu toplantılardan çoğu zaman mutsuz bir şekilde ayrıldım. Çünkü ne kendi konuşmamdan memnun kaldım ne de çoğu zaman orada konuşulanlardan. Birbirine çok paralel konuşmalar ve kendini çok tekrar eden konuşmalar. Bu toplantılarda yapılan tartışmalar, kimsenin kimseyi tam olarak dinlemediği, birbirine paralel konuşmaların ve sunumların yapıldığı, sıkça "korsan bildirilerin" sunulduğu bir performansa, hep kendi kendini teyit etmeye dönen kör ve sağır bir kamusallığa dönüşen bir ritüele dönüşüyor. Sivil toplumcular beni bağışlasın. Muhtemelen bu duruma çok daha aşinalar. Halbuki hakiki ve faydalı tartışmalar, açık olmayı, birbirini dinlemeyi ve duymayı, gerçekten merak etmeyi ve öğrenmeyi gerektiriyor. Eleştirel kamusallık iddiasında olan bir organizasyon ya da bir toplantı bu ilkelere dayanmalı diye düşünüyorum. Maalesef bundan çok uzağız.

Bu notu düştükten sonra bir disiplin olarak osyolojinin dönüşen sınırlarına kısaca değinmek istiyorum. Sosyologlardan ne beklenir? Biraz önce Tanıl Hoca'ya da soruldu. İYİ Parti'yle MHP arasındaki ilişki gelecekte ne olacak? Haklı olarak "Gelecekle ilgili bir söz söylemem, geleceği tahmin etmem çok zor" dedi Bora. Kendisine katılıyorum. Tanıl Hocam, bu arada – kendinizi konumlandırdığınız ideoloji araştırmaları da sosyolojinin temel alanlarından biridir. Siz kendinizi sosyolojiden ayrıştırdınız ama ideoloji ve ideoloji çalışmaları çok başat bir alanımız. Sonuçta sosyoloji dönüşen bir konjonktür içerisinde sosyal ve zihinsel/ söylemsel analizleri yapabilme, kendini tekrar eden örgüleri ve yapıları okuyabilme, yorumlama, anlamlandırma ve karşılaştırabilme imkanları ve araçları veriyor. Sosyoloji ne gelecekle ilgili bir söz söyleme ve bir nevi geleceği öngörme sanatı ne de bir tarihçi iddiasıyla geçmişten dersler çıkararak geleceğe dair ve bugüne dair bir "profetik"-bir vaatte bulunabilir. Pozitivist, empirist epistemolojisinin yaygın kabul gördüğü zamanlarda, ki bu zaman kabaca 19. yüzyıldan ikinci dünya savaşı sonrasına uzanıyor, sosyoloji böylesi bir iddiaya sahipti. Öğleki -ulusal- modernliğin mezurası sosyologların

4 Bu konu, 8 Temmuz 2023 tarihinde Diyarbakır'da gerçekleşen 'Kürtler Ne Yapmalı' adlı toplantının 3. oturumunda tartışılmıştır.

elindeydi, ölçüyor biçiyor ve ahkam kesiyordu. Özellikle son elli altmış sene içerisinde, nasıl ki Kürt toplumu değişti, Türk toplumu değişti diyoruz, sosyoloji de çok değişti. Sosyolojinin gider sahaya çıkarız, toplanan verileri analiz ederiz. Bu analizler yolumuzu aydınlatacak; bu sosyolojik bilgi üzerinden siyaseti düşünülecek ve icra edilecek. Bu iddia yaygın kabul görmüyor artık. En azından benim inandığım, benim geldiğim eleştirel gelenek, pozitivist, ampirist gelenekten çok uzak.

Bu çerçeveden bakınca Kürtlerin geleceğine dair sosyolojik bir perspektiften tahminde bulunmak, ya da Kürtler gelecekte neyi nasıl yapmalıdır sorusuna çeşitli senaryoların ötesine yanıt vermek oldukça zor. Ancak kişisel fikrimi beyan etmek için birkaç şey söyleyebilirim fakat bu sosyolojik bilgiye dayanan bir analizden ziyade şahsi politik düşüncem olabilir. Bunun da altını çizmek isterim.

Önceki oturumda Cuma Çiçek yapmayı planladığım konuşmanın önemli bir kısmını anlattı. Bu açıdan tamimiyle spontane ve eklektik ve mümkünse kısa bir konuşma yapayım istiyorum ama malum biz konuşmaları kısa tutmayı da beceremiyoruz. Önem sırasını düşünmeksizin iki noktanın altını çizmek isterim. İlk nokta Orhan Gazi Ertekin'nin bir önceki oturumda sözünü ettiği konuya ilişkin olacak. Ertekin 1950'lilerden bu yana Kürt siyasetinde etkin olan şahsiyetlerin üzerine yapılmış çok sınırlı sayıdaki akademik veya popüler çalışmanın söz konusu olduğunu söyledi. Sahiden de bu noktada müthiş bir hafıza kaybı ve yaşanan deneyimler konusunda bilgisizlik söz konusu. Bu noktada, Türkiye'de 68 deneyimi üzerine iki yıldan bu yana yürütmekte olduğum bir araştırma üzerinden Ertekin'nin bahsini ettiği kıt literatüre katkıda bulunarak, Hüseyin Cevahir ve Dr. Sait Kırmızıtoprak üzerine yaptığım çalışmalara atıfla, hem Tanıl Bora'nın konuşmasına hem de burada yapılan tartışmalara katkıda bulunmak isterim. Bunu yaparken özellikle 68 gençlik hareketi, Kürt solu ve Türk Solunun Türklüğü üzerine bir noktanın altını çizmek isterim. Bunu yaparken anekdotlar üzerinden çeşitli çıkarımlar yaparak bugünle bağ kurmaya çalışacağım

İkinci nokta da Kürt siyasetinin sosyolojik dönüşümüne dair gözlemlerime ilişkin olacak. Ana akım demokratik Kürt siyasetinin birkaç yapısal handikabının olduğunu düşünüyorum ve bunu 2014'ten bu yana çeşitli mecralarda yazdığım akademik veya popüler metinlerde açmaya ve tartışmaya çalıştım. Bu metinleri bugün biraz yeniden gözden geçirerek, demokratik Kürt siyasetinin karşılaştığı yapısal zorluklara ve handikaplara dikkatinizi çekmek isterim. Devamla bugün bu salonda çokça Türkiyelileşme nosyonu meselesi konuşuldu ve bunun üzerinden ana akım Kürt siyaseti eleştirildi. Ben de bu vesileyle 2013'te Gezi konjonktüründe yazdığım "Türkler nasıl Türkiyelileşir" metninde farklı bir perspektiften tartışmaya çalıştığım "Türkiyeleşme" meselesiyle tartışmaya dahil olarak konuşmamı bağlamak istiyorum.

Birinci noktayla devam edelim. 1968 deneyiminin Türk ve Kürt solu açısından önemli bir durak olduğunu düşünüyorum. Çünkü 68 daha doğrusu 1962 sonrası Mehmet Ali Aybar/TİP'in Sosyalist Devrim projesi ve Milli demokratik Devrim ayrışması ile 2010 sonrası HDP'nin kurulmasından 2023 seçimlerine kadar uzanan dönüşümleri ve devamlılıkları dikkate değer buluyorum. Fransız sosyolog Pierre Bourdieu'ya atıfla şifahen ifade edersem, asıl mesele toplumsal dönüşümü anlamak ve açıklamak değil, çünkü dönüşüm zaten olağandır, kaçınılmazdır. Asıl büyülü olan devamlılığı yani toplumsalın yeniden üretimini açıklayabilmektir. Nasıl oluyor da bunca dönüşen şartlar içerisinde kimi kültürel kodlar ve toplumsal-zihinsel yapılar kendisini tekrar edebiliyor ve dönüşmeden kendini yarına taşıyabiliyor. Hangi mekanizmalar ve kurumsal pratikler bu devamlılığı mümkün kılıyor?

Buradan yola çıkarak TİP'in 1961 de kurulmasından sonra bu yapıdan dönüşerek Türkiye Devrimci Hareketi'nin (Dev-Genç) ortaya çıkması, Kürt gençlerinin önemli bir kısmının Türk solu/Dev Genç içinde konumlanması, geriye kalanlarının DDKO etrafında siyasallaşma sürecine gir-

mesi, bir kısmının Dr. Sait Kırmızıtoprak'ın liderliğinde bir halk isyanına doğru hazırlığa girişmesi. Böylesi çok katmanlı ve girift ilişkilerin, söylemsel yarılmaların ve kırılmaların şekillendiği hızlı bir siyasallaşma ortamından ve çoklu ve çatışkılı özneleşme sürecinden bahsediyoruz. Boğaziçi Üniversitesi'nde yürüttüğüm araştırma projesine paralel olarak DEV-Genç'in ve THKP-C'nin önde gelen liderlerinden Hüseyin Cevahir'le ilgili "Aşkla Sana" adlı bir belgesele de danışmanlık yaptığımı da belirtmeliyim. Böyle olunca hem araştırma ve hem de belgesel Hüseyin Cevahir etrafında yoğunlaştı. Bu kapsamda gidip Datça'da, Bodrum'da, Kıbrıs'ta ve Almanya'da çeşitli görüşmeler yaptım. Çünkü hayatta olan 68'lerin çoğu buralarda yaşıyor. Dersimli alevi ve Kürt bir devrimci olan Hüseyin Cevahir figürü ve onun öznelleştiği 68 sürecine Kürt meselesi üzerinden yoğunlaşmama olanak verdi ya da buna vesile oldu diyelim. 68'i Kürt gözüyle biz nasıl analiz edebiliriz? Kürtlerin perspektifinden 68'e nasıl bakarız? Ya da daha akademik bir jargonla 68 hafızasını nasıl de-kolonize edebiliriz. Temel soru bu şekilde şekillendi.

Teorik olarak ifade edersem, sınıf kategorisinin stratejik önemine binaen ve ona paralel olarak ırksal ve ethno-Kültürel farkların bu dönemde öznelleşme ve siyasallaşma sürecindeki kurucu rolüne odaklandık. Bu salonda çok konuşmaktan imtina ettiğimiz kolonyal ve postkolonyal diyebileceğimiz bir perspektiften 68' de şekillenen siyasal- zihinsel yapılara ve deneyimlere nasıl yeniden bakabiliriz, bu döneme nasıl yeni bir perspektiften bakabiliriz? Bence Hüseyin Cevahir bedeninde cisimleştirdiği siyasal ve kültürel sermaye bakımından bize söz konusu perspektiften bu soruları sormayı mümkün kılıyordu. Dolayısıyla 68'liler Kürt meselesini nasıl tartışıyordu? Filistin'i konuştular, Vietnam'a ilgi duydular, oradan feyz aldılar? Kürt meselesine dair ne biliyorlardı ve neyi /nasıl konuşuyorlardı? Mesela Cevahirin Dersimliği onlar için ne anlama geliyordu? Ya da kendilerinden yaşça büyük olan ve onlardan hep bir iki adım önde olan Dr. Sait Kırmızıtoprak ve onun verdiği mücadele hakkında ne biliyorlardı? Bu noktada bir anektodu sizinle paylaşmak istiyorum. 78'lerden ismi Devrimci Yol çevresinden iyi bilinen bir abimiz bana "Sen THKP-C'nin hikâyesini ve sonrasını bilmeden bu projeye nasıl danışmanlık yapıyorsun diye beni bir nevi tiye almıştı araştırmamın daha başındayken. Dedim yeni başladım ağabey, öğrenmeye vakit var. Bir iki sene sonra bu abimizi telefonla aradım. Dedim ki ağabey Ankara'ya geliyorum. Bir çay içebilir miyiz? "Niye geliyorsun? dedi. Dedim ki Kemal Burkay'la görüşeceğim. Kendisiyle Sait Kırmızıtoprak yani Doktor Şivan ile ilgili bir görüşmem var. Ağabeyimiz bana Dr. Şivan da kim yahu deyince, dedim ki kendisine Dr. Şıvan'ı yani Kürt sol hareketini hiç bilmeden nasıl bunca sene solda siyaset yapabildiniz. Bence rövanşı almıştım. Doktor Şivan'ı hiç duymamış 68'li, 78'li gençlik lideri nasıl mümkün olabilir? Bu anekdot Türk solunun Kürt meselesine ve daha spesifik olarak Kürt soluna kayıtsız kalması konusunda bir done veriyor sanırım.

Hüseyin Cevahir de fevkalade çarpıcı bir figür. 1970' baharında Diyarbakır'a Bismil ve Silvan'a geliyor ve 1970 jandarma baskısını içeren bir Kürt raporu yazıyor. Bu kısa yazı Kırmızı Aydınlık dergisinin 1970 Mayıs sayısında yayınlanıyor. Yazıya kapakta yok verilmemiş ama arka sayfalarda bir yerde yayınlanmış. Cevahir'in arkadaşlarına sordum. O dönem Kürt raporunu okudunuz mu? Okuyan olmamış, okuyanlar unutmuş, veyahut da önemsememişler. Cevahir burada Kürtlerin ana dilde eğitimi hakkını ve eşit yurttaşlık talepler var diyor. Kürtlerin son 50 sene içinde değişmeyen taleplerini dillendirmesi bakımından rapor bu açıdan bana çarpıcı geldi. Türk solu içinde konumlanmakla beraber Kürtlerin taleplerinden haberdar olan ve buna duyarlı olan Alevi ve Kürt bir devrimci olmasıyla diğer arkadaşlarından ayrışıyor Cevahir.

Konuştuğum figürlerin içerisinde İlhami Aras'la yaptığım görüşme bana çarpıcı geldi. İlhami Aras, Kurtuluş Hareketi'nin ileri gelenlerinden birisidir. 1970'in sonunda Mülkiyede öğrenciyken karıştıkları bir eylem nedeniyle tutuklanıyorlar Hüseyin Cevahir ile birlikte. Bu arada Cevahirler içerideyken Musa Anter da kısa süreliğine aynı koğuşa konuyor. Anter anılarında Hüseyin Cevahir'le yaptığı muhabbetinden bahsediyor. Neyse içerdeyken bir gün ve birdenbire Cevahir,

İlhami Aras'a soruyor: Milli Demokratik Devrim (MDD) fikrine dayalı bir Juntayı Türkler yapsa ne dersin? Antiemperyalist, anti feodal ise yerindedir diyor Aras. Peki böylesi darbeyi Kürtler yapsa diye soracak oluyor Cevahir. Hooop ortak mücadele diye cevabı yapıştırıyor Aras. Cevahirin beklenmedik sorusu ve Aras'ın ona verdiği kendinden menkul hazır cevabı hakkında daha sonra çok düşündüğünü ekliyor Aras. Cevahir bu soruyla kendisini zor duruma düşürmüş. Cevahir adeta Aras'ı Türklük üzerinden sınamış. Demek ki Cevahir'i meşgul eden başka sorular var, demek ki Türk arkadaşlarından farklı bir bilgiye, deneyime, hafızaya ve öngörüye sahip Cevahir. Bu konunun ayrıntısını merak edenler Cevahir hakkında yazdığım ve Rethinking Marxism adlı derginin 68 özel sayısında (35:3) çıkan makaleme bakabilirler.

Sahadan yola çıkarak diyebilirim ki İlhami Aras geçmiş hakkında reflekt eden nadir insanlardan bir tanesiydi. Çünkü o dönemde yaşayanların tanıklıklarına başvurmak için görüştüklerimin neredeyse tamamı Hüseyin Cevahir'in Dede olduğunu biliyorlar ama niye kendisine Dede dendiğini bilmiyor ve de bunu merak etmiyorlar. Görüşmecilerden bir tanesi (Şadi Samer) mesela Hüseyin İnan'a da Dede diyorduk ama yaşlı falan da değildi niye dede diyorduk bilmiyorduk dedi. Benzer şekilde Tuğrul Eryılmaz, dede diyorduk ama henüz sakalı bile çıkmamıştı dedi. Bir insanın, bir devrimci şahsiyetin nereden geldiğine bu kadar kayıtsız kalmak, bir insanın Dede Ocağından, Aleviliğin içine doğmuş olmasının, Kürt olmasının, Dersimli olmasının anlamı üzerine pek mesai harcanmamasını nasıl yorumlamak gerekir? Kürt meselesini bildikleri halde mi, korktuklarından bilmemiş gibi yapıyorlardı yoksa sahiden bilmiyorlar mıydı? Bu bilgisizliğin, kayıtsızlığın veya suskunluğun epistemolojik/ideolojik hudutlarını belirleyen şartlar nelerdi? Sol içinde konumlanmış olan Kürt gençlerinin özneleşme süreçlerini 'fazladan' belirleyen, içine doğduklarını -dışlanmış- kültürel habituslarının, bastırılmış hafızalarının ve kolonyal kurumsal şiddetin nasıl oluyor da farkına varılmamıştı. Tanıklarla yaptığım görüşmelere dayanarak şunu söyleyebilirim: Türk solu içinde konumlanan Kürtler ve Aleviler bağlamlarından/farklılıklarından soyutlayarak bilinmişler bu şekilde hatırlanmışlardı. Bu soyutlayarak eşitleme ve farklılardan arındırarak bilme ve hatırlama biçimi aslında çift yönlü bir inkâr biçimini ifade ediyor. Bu durum bence bugün içinden geçtiğimiz süreçte Türk solu, Türkiyelileşme, HDP'nin ittifakları bakımından bir dönüşümden ziyade tekrara ve devamlılığa işaret ediyor. Türk solunun Demokratik Kürt hareketini partiküler kimlik siyaseti yapmakla itham etmesi ve buna karşın kendilerinin evrensel sınıf siyaseti yaptıklarına dair argümanı çift yönlü inkara, yani kendi Türklüklerinin inkarına ve Kürtlerinin sol siyaset yaptıklarının inkarına- dayanmaktadır. Türk solunun önemli bir kısmının hala HDP'yle yan yana gelirken kurdukları veya kuramadıkları, 68 Hareketin geleneğini temsil eden veya kendisini temsil ettiğini iddia eden kesimlerinin önemli bir kısmının bu zihinsel dönüşüme ayak dirediklerini görüyoruz. Kendilerinin evrensel sol/sınıf politikası, Kürtlerin de sırf bir tanınma veya partiküler kimlik politikası güttüğü inancındadırlar. Dolayısıyla TİP'in içinde yaşanan çatışmalar, TİP-Sosyalist Devrim- Milli Demokratik Devrim ayrışması sürecinde veya Dev-Genç-DDKO ayrışması sürecinde yaşanan çatışmalar, tartışmalar, bölünmelerin çok benzerini, 2010 sonrası Türkiyelileşme lafzında ifadesini buluyor. Kürt solundan ziyade Türk solu hala Türkiyelileşmemiştir diyebiliriz

Buradan yola çıkarak yine Tanıl Bora'ya referansla ve ona da yanıt vererek Türkiye'de üç çeşitten daha fazla Milliyetçi-ideolojik yapının söz konusu olduğunu söylemek isterim. İslamcı, Ülkücü ve Irkçı ideolojilere eklenmesi gereken dördüncü milliyetçilik Kemalizmdir. Farklılığa karşı eşit mesafe durduğunu iddia Kemalizm'i, onun fiktif eşit yurttaşlık idealinin hiyerarşi kuran dışlayıcı niteliğini ve beşinci bir form olarak da sol milliyetçiliğinin sınıf evrenselliği üzerinden vaat ettiği eşitlik idealinin dışlayıcı niteliğini eklemek gerekir. Türkiye'de Kemalizm, siyasi bir beden olarak ulusu inşa ederken devletin nötrlüğü üzerinden bir evrensellik kuruyor. Herkesin kanun önünde eşit olma varsayımına dönük fiktif bir eşitlik vaadinde bulunuyor. Kemalizmin modernlik anlayışı hukuki-fiktif eşitlik ve liyakat fikrine dayanıyordu: herkesin kariyer yapabileceği, herkesi yasa

önünde de eşit olduğu veya yasanın etnisiteye, ırka, sınıfa ve toplumsal cinsiyete kör olduğu varsayımı kültürel farklılığın başat bir inkar biçimiydi. Dolayısıyla Kemalist milliyetçilik burada Türklüğü devletin nötrlüğü kisvesi arkasında gizleyerek, partiküler olanı, fiktif evrensellik arkasında gizleyerek modernlik taslıyordu ve eşitlik vaat ediyordu. Beşikci hocaya atıfla farklılığını ifade etmediğin sürece, farklılıktan arındığın sürece bürokraside ve piyasada kariyer yapabiliyordunuz ama bunu ifade ettiğiniz anda kapıcı bile olamıyordunuz.

Farklılık ve bürokratik kariyer deyince Kemal Kılıçdaroğlu'ndan bir anekdotu sizinle paylaşmak isterim. Kemal Kılıçdaroğlu'na, Grup Başkan Vekili olduğu dönemde bir araştırma kapsamında 2008'de yaptığımız bir görüşmede[5] Türkiye'de kültürel çeşitlilik nasıl idare edilmelidir, farklılık içinde birlikte nasıl yaşamalıyız sorusunu sormuştuk. Mealen şöyle demişti: Anadolu'da bir köyden diğer bir köye yemek kültürü değişiyor, müzik değişiyor. Karadeniz de İç Anadolu'da, Akdeniz de faklı yemekler müzikler vs. var. Dolayısıyla Anadolu kültürel olarak çok zengin bir coğrafya. Bıktırıcı bir klişe. Demek ki Kemal Kılıçdaroğlu kültürel çeşitlilikten bir tür bitki örtüsü çeşitliliği anlıyor diye yorumladım. Yani Akdeniz de makiler, Karadeniz'de sık ormanlar, İç Anadolu'da park tipi ağaçlar olarak anlıyor kültürel çeşitliliği. Dolayısıyla kültürel çeşitlilik bir tür bitki örtüsü çeşitliliği olduğu sürece aslında güzel. Peki, sorun nedir diye kendisine sorduk. Çeşitlilik siyasallaştığı zaman sorun başlıyor. Yani makiler, park tipi ağaçlar, ormanlar konuşmaya ve hareket etmeye başladığı zaman sorunlar ortaya çıkıyor. Elbette ironi yapıyorum. Siyasallaşmaya örnek olarak Nazi Almanya'sını verince şok olmuştum. Farklılığın politikleşmesine örnek olarak Nazizm ve Holokostu vermek kimin aklına gelir. Yahudiler politikleştiği için mi katledildiler diye insan kendine soruyor. Belki de Kılıçdaroğlu için Almanlığın, Alman ırkının politize olması asıl problem. Farklılığın tanınmasına ve eşitlik talebine dair demokratik beklentiler Kılıçdaroğlun'a Nazizimi çağrıştırıyor. Ne tuhaf. Dolayısıyla CHP'nin bize vadettiği, ulus, eşitlik tahayyülü, o fiktif eşitlik vaadi devletin nötrlüğü fikrine dayanıyor.

Türkiye'de Marksist gelenekte kendisini konumlandırmış olan kesimler ise bizi emek evrenselliğine çağırıyor, diğer farklılıklarından arınmamızı bekliyor. Hüseyin Cevahir'in kim olduğunun, nasıl bir ortama doğduğunun siyasal bir anlamı yoktu. Sonuçta hepimiz bir sınıf mücadelesi vermeliydik, diğer çok katmanlı ezilmişliklerin ve şiddetlerin bir önemi yoktu. Dolayısıyla sınıfın yanında diğer toplumsal fark kategorilerinin, ırk gibi, toplumsal cinsiyet gibi bir yeri bir siyasi bir değeri yoktu.

Dolayısıyla şöyle bir sonuca vardım. Hüseyin Cevahir, müthiş bir insan, neredeyse peygamber gibi bir insan, çok mütevazı, çok nazik, herkesle bağ kurabilen, bütün ezilenlerle, o dönemin Mülkiyesinde okuyan herkesle, LGBT artı bireylerle ve kenti kadınlarla bağ kurabilen ve onları yargılamayan ve onunla yolu kesişen herkesi dönüştüren büyülü bir insan. Ortak anlatı bu.

İletişim Yayınları sahiplerinden kentli üst sınıftan gelen Tuğrul Paşaoğlu ile hasta olduğu için telefonda görüştüm. Amerika'ya gidip akademik kariyer yapmama 'engel olan' Hüseyin Cevahir'dir dedi bana. Onunla tanıştıktan sonra Türkiye'de kalmaya ve burada mücadele vermeye karar vermiş. Hüseyin Cevahir'in bu kadar nazik olması, bütün ezilenlerle olduğu gibi üst sınıftan insanlarla da bağ kurabilmesini neredeyse Allah'ın bir lütfu gibi düşünen ya da bu beceriyi onun ferdi tercihlerine indirgeyen 68li tanıklar. Hâlbuki sosyolojik olarak bakıldığı zaman Hüseyin Cevahir'in öznelliğini şekillendiren dinamikler bizatihi içinde doğduğu kültürel habitusa içkindir. Dolayısıyla Hüseyin Cevahir'in özneliğini şekillendiren şey, onun şahsi, münferit tercihine indirgenemez. Daha çok "zorunlu tercihlerdir" onu şekillendiren. İçine doğduğu toplumsal/kültürel formasyon Cevahir'in tercihlerini içeriden şekillendirmiştir, toplumsal onda tecessüm etmiştir. Ortodoks-Muhafazakâr Türk Sol bu sosyolojik gerçeği anlamaya ve bunu tanımaya çok uzak kalmış.

5 Avrupa komisyonun desteklediği kamusal alan ve kültürel çeşitlilik meselesini kapsayan bir saha çalışmasını yürütüyordum.

Türk sol ezilen ötekileri hayal ederken veya saflarına çağırırken onları bağlamından soyutlayarak Kürtlüğünden ve Aleviliğinden arındırarak bir kamusal figür olmaya çağırmaktadır. Ama bunu egemenin dilinden ve içine atıldığı simgesel kodlarından yaptığından kendi Türklüğünün "fakında" değildir gibi konumlanmaktdır. Dolaysıyla farklılık çeşitli ideolojik gruplar tarafından farklı biçimlerde görünmez kılınabilmektedir, farklı şekillerde hiyerarşiler kurulabilmekte ve farklı formalarda inkar edilebilmektedir. Devletin nötrlüğü, ümmetçilik veyahut Türk milliyetçiliği kültürel farklığı çeşitli biçimlerde inkâr ederken, Muhafazakâr Türk solu da emek evrenselliği üzerinden farklılıkları önemsizleştirmektedir, dolaysıyla inkarın farklı bir versiyonunu -kabul etmezse de- icra etmektedir. Davaya o kadar kendini kaptırmıştır ki kendi Türklüğünü inkâr ettiği gibi ötekini inkâr ettiğini de inkar etmektedir. Dolaysıyla, kimi liberal eşitlik fikri üzerinden bir tür hukuki eşitlik vaadi üzerinden, kimi ümmet kardeşliği üzerinden, kimi uluslararası rekabetçiliğe ve göç tehdidine karşı etho milliyetçiliği ve kimi xenophobia üzerinden yani aynı ırka mensup olanların eşitlik fikri üzerinden ötekini inkar edebilmekte yada ötekine üstünlük taslayabilmektedir. Malum, ırkçılığın da bir eşitlik vaadi var. O da mensuplarına hayali bir eşitlik vaat ederek, uluslararası rekabeti, mobiliteyi ve kültürel karışımı bir tehdit olarak görmektedir.

Dolayısıyla aslında her bir ideolojinin yaptığı gibi Türk solunun da işçi sınıfı evrenselliği veyahut da emek evrenselliğinin bahsi üzerinden inkar ettiği farklı toplumsal çeşitlilikler ve hiyerarşiler var. Türk solu da milliyetçilikten ve inkardan muaf değil. Aslında her bir ideolojik gelenek eşitlik kavramını alıp içini farklı şekilde doldurarak veya boşaltarak, farklı biçimlerde toplumsal çeşitliliği inkâr ediyor veya farklılığa ve hiyerarşilere kayıtsız kalabiliyor. Bu kayıtsızlığı ABD de eleştirel beyazlık çalışmaları ve Türkiye de Barış Ünlü' Türklük Sözleşmesi adlı çalışmasın etraflıca tartıştı. Dolayısıyla ben buradan yola çıkarak, eğer milliyetçilik ve Türklük meselesi tartışacaksak, 68'den bu yana Türk soluna nüfus etmiş milliyetçiliğin ne ölçüde dönüştüğü veya kendini yeniden ürettiği sorusunu dikkate almamız gerektiğini öneriyorum.

2- Burada değinmek istediğim ikinci noktaya, Kürtlerin toplumsal yapısının mekânsal ve sınıfsal dönüşümüne ve bununla ilişkili demokratik Kürt siyasetinin karşılattığı temel çıkmazına gelmek istiyorum.

Kürtler veya ana akım demokratik Kürt siyaseti yapısal olarak bir paradoksla karşı karşıya kaldığı açıktır. Çünkü zorunlu göçle veya iktisadi sebeplerle Türkiye'nin batısına göçe zorlanan, burada enformel sektörde çalışmaya itilen, asgari ücretle geçinen ve sosyal yardım almak mecburiyetinde bırakılan ve aynı zamanda simgesel olarak da değersizleştiren geniş bir göçmen Kürt nüfusu var. Bir kategori olarak Kürtlük kültürel bir fark kategorisini ya da bir kimliği ifade etmesinin ötesinde, piyasada ucuz işgücü anlamına gelmektedir, dolaysıyla Kürtlük bugün sosyal bir sınıfı da ifade etmektedir. Üstelik, Kürtleri piyasada ucuz iş gücüne dönüştüren temel mekanizma onların simgesel ve kurumsal-hukuki inkarıdır. Hukuki haklardan yoksun bırakmak, İtibarsızlaştırma, kültürel olarak değersizleştirmek, suçlulaştırma, onları piyasada ucuz emek haline dönüşmesini mümkün kılıyor. Dolaysıyla Kürtlük bir kültürel topluluğun ötesinde bir sosyal-ekonomik grubu da ifade etmektedir. Bu nedenle onların verdiği mücadele sırf bir kültürel tanınma meselesini değil aynı zamanda maddi kaynakların yeniden dağılımı ve simgesel ve toplumsal eşitlik talebini de içerir.

Dolayısıyla buradan bakıldığında çokça tartışa geldiğimiz, Kürtlerin verdiği mücadele bu kimlik politikası mıdır yoksa sınıf politikası mıdır? Kürtler acaba sınıf üzerinde mi yol gitmeli, yoksa kimlik üzerinden yürümeli? Bu soru önemini yitiriyor. 1960 sonrası yeni Marksizm ve veya post Marksizm ve feminist kuramlar bu meseleleri çokça tartıştı bize yeni çerçeveler ve kavramlar sundular. Biz ise bu tartışmalar yapılmamış gibi davranıyoruz. Eski kavramlarla bugünü anlamaya çalışıyoruz. Son 50 senelik literatüre bakmamızda fayda var. Yoksa hep kendimizi tekrar eder biçimde bulmuş oluruz. Sosyolog Erdem Yörük'ün saha çalışması gösterdiği gibi Kürtler, Kürt

oldukları kadar bugün Türkiye'de işçi sınıfının ana gövdesini oluşturmaktadırlar.

Bir başka ifadeyle, ucuz emeğin ve düşük ücretin inkarla ve kültürel değersizleştirmeyle yapısal bir bağı var. Bu bağı gözden kaçırırsak ekonomik sömürünün kültürel-simgesel şiddetle olan kurucu bağını gözden kaçırmış oluruz. Ekonomiyi kültüre, kültürü ekonomiye indirgemeyeceğimiz gibi ekonomiyi kültürden, kültürü ekonomiden bağımsız alanlar olarak göremeyiz. Tıpkı neden çocukların, kadınların veya göçmenlerin ücretleri düşüktür, emekleri ucuzdur gibi? Tıpkı neden köle emeği değersizidir gibi. Köleler karın tokluğuna çalışır çünkü simgesel düzeyde bir değerleri yok, bir hukuki statüleri yok, çünkü efendileriyle eşit yurttaş değiller. Bu düşük ücret, kötü muamele ve değersizleştirme efendilerde ahlaki bir krize de yol açmaz, çünkü onları kendilerine eşit görmezler, çünkü onlar insan kategorisinde değil mal/mülk kategorisinde görülürler. Buna da ırkçılık diyoruz. Bu durumda kölelerin verdiği özgürlük mücadelesini eşitlik mücadelesinden ayırt edebilir miyiz, onları kimlik politikası yapmakla itham edebilir miyiz. Bilindiği gibi ırkçılık eşitsizliği ve sömürüyü kabul edilir kılar, yoksa önyargıdan müteşekkil bir ideoloji değil ırkçılık, hizmet ettiği idari ve iktisadi bir rasyonalite var. Dolayısıyla değersizlik ve ucuz emek arasındaki kurucu bağı; yani ırkçılıkla, değersizleştirme ve ucuz emek arasındaki bağı görmemiz gerekir. Avurpa'da ya da ABD'de göçmeler üzerine yazılmış eleştirel literatürü, eleştirel beyazlık çalışmalarını, Marksist feminist literatürü ve yeni Marksist literatürü bu şekilde özetleyerek toparlamak mümkün: kültür, ekonomi ve hukuk arasındaki bağı kurabilmek ve buradan solun dilini, duygusunu, ittifaklarını stratejisini oluşturmak gerekir.

Buradan yola çıkarak Kürtlerin karşı karşıya kaldığı yapısal paradokslardan biri, Doğu ile Batı arasındaki yarılmaya tekabül eder. Aslında kolonyal şartlarla postkolonyal şartları aynı anda yaşayan bir Kürtlük durumu söz konusudur. Bu temel yapısal bir zorluktur. (Diğer yapısalmesele ise Kürtlerin elbette kendi içindeki sınıfsal farklılaşmasıdır). Kürtler mesela Cezayir'den ya da Fransa'dan farklı bir durum yaşıyor. Çünkü Cezayir- Fransa bağlamında Cezayir'in kurutuluşundan sonra Fransa'da yoğun Cezayirli Arap göçmenlerr üzerinden post kolonyal bir durum oluştu. Fransa da Cezayirli göçmelerin sayısında Cezayir'in bağımsızlığının sonrasında bir patlama yaşandı ve göçmenler bugün zaman zaman Fransa sokaklarında ırkçı muamelelere ve polis şiddetine karşı boy gösteriyorlar, o acılı hafızayı ve öfkeyi Fransız sokaklarına taşıyorlar. Ama Kürtlerin yaşam şartları bugün ne Türkiye'nin batı metropollerinde ne de doğusunda dönüşmüş durumda. Dolayısıyla özgürleştirici siyaset hem kolonyal bağlamı hem de post kolonyal bağlamı gözetmek durumda hem kolonyal şartlarda, hem de post kolonyal şartlarda yaşayan nüfusun talep ve beklentilerini adres almak zorunda. Bu yapısal bir problem anlamına gelmektedir. Liberal şartlar altında, liberal hukuka tabi olan insanların hak talepleri ile kolonyal şartlar altında yaşayan inşaların hak talepleri farklı olur. İlki daha bireyselleşmiş ve kentlileşmiştir ikincisi daha kolektif komünaldir. Kadıköylü gençlerin talepleri ile Bağcılar'da yaşayan Kürt gençleriyle talepleri örtüşmemesi ile batı metropollerinde yaşayan Kürtlerin talep ve beklentilerinin Kürt coğrafyasında yaşayan nüfusun beklentilerinden farklılaşması bundandır. Siyasi alanda bu yarılmaları ve farklılaşmaları ifade etmek, siyasi olarak ortak bir zemin ve dil yaratmanın zorluğu buradan gelmektedir. Bu durum paradoksal bir imkansızlığa işaret etmektedir Birini öne çıkardığınızda diğerinin kendini dışlanmış hissetmesi bundandır. Yüzünüzü sırf batıya döndüğünüzde sadece batıdaki nüfusu adres ettiğinizde doğu, sırf yüzünüzü sırf doğuya döndüğünüzde batıyı dışlamış oluyorsunuz. Kürdistanileşme vs Türkiyelileşme olarak ifade edilen yapısal çıkmazının kaynağını burada aramak lazım.

Bir taraftan da Kürt coğrafyasında yaşamaya devam eden nüfusun içinde bir toplumsal bir dönüşüm söz konusudur. Bir farklılaşma var ki biz İstanbul'da yaşayan sosyologlar Kürt coğrafyasında nasıl gerçekten bir sosyal dönüşüm olduğunun farkında değiliz, bilmiyoruz. Mesela Kürt coğrafyasında orta sınıflaşmanın oranı nedir? Kimler orta sınıf kategorisine girer, kim orta

sınıfın üyesidir? Esnafın hacmi nedir, bunların ortalama kaç çalışanı, ne kadar geliri var? Bu orta sınıf batı metropollerindeki orta sınıftan nasıl farklılaşıyor? Gelir durumları, yaşadıkları şartlar açısından, çalışan sayısı bakımından, aldıkları krediler bakımından ve nihayet zihinsel yapıları bakımından aynı toplumsal kategoriye mi tekabül ediyorlar? Ya da Doğu'da eğitimli beyaz yakalılardan oluşan orta sınıfın durumu nasıldır ve batıdan nasıl farklılaşır? Ne kadar mühendis ne kadar doktor vs burada yaşar? Biz bayağı bir ezber üzerinden konuşuyoruz çoğu zaman ve aslında gerçekte bu farklılığın büyüklüğüne ve hacmine dair de o elimizde sosyolojik bir bilgi yok. Ya da Kürt burjuvazisi diye anlatılan kategoriye sıkıştırılan kesim ne kadar büyük gerçekten, hangi sektörel alanlarda bir birikim söz konusu, bu sınıfın kapsamı nedir? Bunların ne kadar çalışanı var? Buna dair de elimizde pek sistematik bir veri yok. Bunları bilmeden analiz kasmak zor olduğu kadar bu bilgisizlik üzerinden siyaseti kurmak da oldukça sorunlu. Ayrıca sosyolojik yapı/dönüşüm ile siyasal tercih arasında doğrudan bir bağ var mıdır? Toplumda tezahür eden dönüşüm olduğu gibi siyasete tahvil oluyor mu? Öyle bir otomatik bir kısa devre yapan veya kısa kestirmeden giden bir yol mu var? Yoksa aslında toplumsal ve siyasal alanlar birbirinden bağımsız alanlar mi?

Son nokta olarak ve toparlayarak Türkiyeleşme ile bitirerek bağlamak istiyorum.

Türkiyelileşme nedir gerçekten? Burada da çok konuşulduğu için sözü oraya getiriyorum. Türkiyeleşme meselesi, Kürtlerin Türkiyelileşmesi midir yoksa Türklerin mi? Bunu biraz farklı düşünelim. Gerçekten Kürtler Türkiyelileşememiş midir? Biz şu anda bu oturumu Türkçe konuşuyorsak, bu bizim zaten Türkiyelileştiğimizin ifadesi değil midir? Zaten Türkiye'nin batısında her sektörde çalışan Kürtler, fındıktan domatese tutun da inşaat sektöründen hizmet sektörüne kadar her sektörde Kürtler varsa, her şehirde onlar yaşıyorsa, Türkiye'nin pop kültürünü, film artisini filan biliyorlarsa, okuluna gidiyorlarsa şarkılarını mırıldanıyorlarsa? Her gün Türkçe dinleyip Türkçe konuşuyorlarsa Kürtler Türkiyelileşmiştir. Siyasi alanda bütün beynelmilel meseleleri içeren demokratik bir siyaseti kovalıyorsa, eşit şartlarda birlikte yaşamı savunuyorsa, çevre tahribatından ekonomik meselelere, kadın düşmanlığından tarım politikasına kadar çok çeşitli meseleleri içerecek demokratik bir dil kurmuşsa bu siyasi anlamda Türkiyelileşme anlamına geliyor. Peki, kaç tane Türk gerçekten Türkiyelileşmiştir? Kaçı Kürtçeye aşinadır kaçı Kürtçe şarkı dinler, pop starını müzisyeni vs bilir? Ne kadar inkâr etmeden eşit şartlarda birlikte yaşamı savunur. Kaçı devlet kurumlarında, akademide, kamusal alanlarda, medyada, sporda veya piyasada eşit demokratik katılımı savunabilmektedir? Hangi siyasi parti bütün toplumsal kesimlerin demokratik taleplerini kucaklayarak Türkiyelileşmiştir. Türklüğü ve Kürtlüğü kategori olarak alıyorum.

Dolayısıyla Türkiyelileşme meselesine biraz faklı yerden bakmayı öneriyorum. Kimi Türkiyeli entelektüelin "HDP Türkiyelileşsin" klişesi kimi Kürt aydının "HDP aşırı Türkiyelileşti Kürdistanileşsin" ezberinden çıkalım istiyorum. Türkiyelileşme ile batıda ittifak kurmak arayışı kast ediliyorsa HDP başından itibaren zaten muhatap bulamadığı Türkiye'nin batısında, bir zaruretin tercihi olarak sosyalistlerle ittifak kuruyor. Tercih imkânı olmayan bir tercih bu, bu yüzden zaruri tercih. Yoksa ittifak kurulacak partiler bakımından bir bolluk vardı da, Kürtler mi ittifak kurmadı? Türkiye de batılı anlamda sosyal demokrat bir parti veya geniş tabanlı bir sol parti vardı da, bunlarla ittifak mı kurulmadı. Milliyetçilikten azade olmuş geniş tabanlı İslamcılar vardı da bunlarla ittifak kurulmadı. Öte yandan batıda ittifak kurulmadan, Türk nüfus demokrasiye ve eşitliğe ikna edilip dönüşme zorlanmadan Kürtlere demokrasi ve özgürlük nasıl gelecek? Yukarıda bahsini ettiğim yapısal paradokslardan en önemlisi ve en ümitsizi de belki de bu çoğunluğun ikna edilmeden veya dönüşmeden, sayısal olarak az olanların verdiği mücadelenin başarı şansı nedir?

Dolaysıyla, Cuma Çicek'in konuşmasına yanıtla Türkleri Türkiyelileştirmek gönüllü bu misyondan ziyade bir zarurettir, bir zaruri tercihtir. Muhatabınız yoksa muhatap yaratacaksınız. Tercih imkânınız var görünmekle beraber, tıpkı pazara giderken cebinizdeki paraya göre patates kalitesini ve miktarını edindiğiniz gibi. Birçok çeşit patates pazarda olabilir ama sizin alım gücünüz tercihinizi

belirler. Buna da tercih diyemeyiz. Sosyolojik olarak bakıldığı zaman özgür-gönüllü tercih değil zorunlu tercih diyoruz.

1968'den bugüne dönüşemeyen Türkiye'nin solu, genişleyip tabana yayılamayan Türkiye Solu, kendi içerisinde bile ciddi anlamda 'Bir kültür devrimini bile yapamamış, kendi içerisindeki özgürlüğü ve eşitliği dar anlamda anlamış, Türklük kategorisi üzerine pek düşünmemiş ve kendi içindeki toplumsal farklılıklara kayıtsız kalmış Türkiye coğrafyasının Batısı' nasıl olacak da Kürt meselesiyle demokratik liberter bir bağ kuracak? Sağını ve İslamcısını burada zikr etmeye bile gerek görmüyorum. Solu bu durumdaysa sağına ne diyebiliriz. Bu şartlarda nasıl olacak da Türkiye'de demokratik bir birlikte yaşamın çerçevesi oluşturulacak ve bu kimlerle birlikte başarılacak. Bu yüzden zaten Türkiye'de nihai olarak bir Kürt meselesinden ziyade bir Türk meselesi var demeliyiz. Bu yüzden dönüşmesi gereken Türklüktür. Salman Rüştü'nün İngiltere'deki göçmenler bağlamında ifade ettiği gibi 'liberaliniz, göçmenlerin sorunu var diyor. Liberal olmayanız yani ırkçınız göçmenlerin bizzat kendisi sorundur diyor. Halbuki İngiltere'nin tek bir sorunu var. O da beyaz, İngiliz sorunudur'. Bizim de nihayet böyle bir sorunumuz var.

Sivil toplum kuruluşlarını da içeren bu toplantıları bir ayinden, bir ritüelden çıkarmamız lazım. Büyük şeylerden ziyade daha mütevazı olmalıyız Gerçek tartışmaların olabileceği, insanların birbirlerini gerçekten dinleyebileceği toplantılara ihtiyacımız var. Bizim burada, bu oturumları gerçek tartışma alanlarının ve gerçek bir kamusal eleştirel tartışmaların yapılabileceği platformlara dönüştürmemiz, bu ayinsel formlardan çıkarmamız lazım. Ayin önemsizdir demiyorum. Bizim bir araya gelip toplanıp birbirimizi görüp biraz güçlenmemiz, aynı şeyleri tekrar etmemiz belki de gerekli? Bunun psiko- politik bir yönü de var. Bunu küçümsemiyorum. Zaten önemli olan her şey ayinleşmek zorundadır. Buna hiç itirazım yok ama sırf böyle bir kendi sesini duyan, kendi kendine yankı odalarında konuşan ve ancak kendini tatmine dönük konuşmalara döndüğü ölçekte eleştirel noktayı yitirdiğimizi düşünüyorum. Başta söylediğim bu nahoş meseleye tekrar değindikten sonra bitireyim

Sabrınız için teşekkürler.

Moderatör - Ahmet Özmen:

Evet hocam teşekkür ediyoruz. İşin doğrusunu söylemek gerekirse Türkiye solunum Türklüğü ve milliyetçiliği meselesi çok enteresan ve ilginç bir mesele oldu. İkincisi de kolonyalizm meselesi. Dediğiniz gibi konuşulmaktan imtina eden, edilen meseleler bunlar. Ama şunu söyleyebilirim Diyarbakır'da yaşayan biri olarak. 68 kuşağından yeni kuşağa böyle 2000 sonrası doğumlarda bu Türkiye solunum Türklüğü ve milliyetçiliği meselesi; sokakta, hastanede, evde, aile içerisinde, kıraathanede, şurada, burada konuşulan bir mesele aslında. Dolayısıyla hocamın deyimiyle Tanıl Hoca'nın teorisi ise beş milliyetçilik çeşidi olarak eklenmiş oldu diyebiliriz. Ben bu toplantıdan mutlu ayrılacağınızı düşünüyorum.

Katkılar ve Sorular

Bilal Sambur - Akademisyen

İki konuda yorum yapmak istiyorum. Birincisi bir tarafta Kürt hareketi dediğimiz tepede bir hareket var. Bir de altta Kürt sosyolojisi diye bir gerçeklik var. Kürt hareketinin çok üst bir varlık oluşturduğunu ve o sosyolojiyi dizayn etmek, yönetmek, yönlendirmek gibi bir görevi olduğu şeklinde bir tahayyülden hareket ederek birtakım yorumlar yapıyoruz. Bu da kendisiyle birlikte aslında Kürt hareketi ve Kürt sosyolojisi arasında nasıl bir ilişki kurulacağı sorusunu gündeme

getiriyor. Mayıs sonrası süreçte bu ikilemi, Kürt hareketi, Kürt sosyolojisi tartışmasını ya da mitlerini tartışmamız gerektiğini söylüyor. Şimdi temel soru Kürtlerin bir gelecek perspektifi olacaksa şu soruyu sormamız lazım. Kürt sosyolojisi mi, Kürt hareketine şekil verecek? Yoksa Kürt hareketi mi, Kürt sosyolojisine şekil verecek? Bu hayati bir soru olarak önümüzde duruyor.

Kürt hareketi, sempatik bir hareket gibi gelmiyor, kendini otoriter nitelikte dayatan bir hareket gibi geliyor. Yöneten, yönlendiren, hükmeden, tahakküm eden bir yapı gibi geliyor ve bu alışkanlığından pek vazgeçmeyi çok istemiyor. Mayıs sürecinde Kürt sosyolojisi, Kürt hareketi dediğimiz yapıya biraz sınır çekti ya da sınırlarını gösterdi. Biraz da böyle okumak lazım. Kürt hareketi, otoriter ve ceberut bir pratik olarak var.

Artık tek bir Kürt sosyolojisinin olmadığını aslında Kürt sosyolojilerinin olduğunu anlamaya ihtiyaç var. Kürt sosyolojilerini tek başına kontrol etme, kendi içine hapsetme gibi bir güce hiçbir siyasi hareket veya parti sahip değil. Kürt hareketidediğimiz yapıların, Kürt sosyolojilerini zapturapt altına alma alışkanlıklarından, yapılarından vazgeçmesi lazım. Birinci paylaşmak istediğim nokta budur.

İkinci paylaşmak istediğim nokta şu: Kürtlerle ilgili birtakım ezberlerimiz var. Bunları doğma düzeyinde hep mutlak doğru olarak kabul ettik. Dedik ki Kürtler çok politik bilinç sahibi toplumlar, Kürtler ne yapmak istediklerini biliyorlar. Tabii bütün bu kabullerin arkasında çok uzun bir geçmişi olan Kürtlerin özgün, yoğun ve dayanıklı tarihi tecrübesi var. Kürtlerin derin bir tarihi tecrübes olmasına rağmen, Kürtler her siyasi olayda konjonktüre uygun farklı tercihler ve tutumlar ortaya koyuyorlar. Kürtler sürekli politik bilinçle hareket etmiyor. Mayıs seçimlerinde Kürtlerin çok da politik tercihlerle, tahayyül edilen politik tercihlerle de hareket etmediğini gördük. Şöyle bir tahayyülümüz var.Kürtlerin politik tercihlerini değiştirmediği sanıldı. Ama yeni ortaya çıkan sosyolojiler, sosyal gerçeklikler, Kürtlerin de siyasal tercihlerinde, seçmen davranışlarında çok akışkan olabileceklerini, siyasi tercihlerini değiştirebileceklerini ortaya koyuyor.

Bence Kürtler ne yapacak, ne yapmalı? Sorularına cevap bulmaya ya da bir anlam arayışı ve yeni dönemi nasıl anlamlandırabiliriz problemiyle meşgul olurken, katı çerçevelerden, katı dogmatik yaklaşımlardan uzak durmalıyız. Kürt siyasal hareketlerinin ve yapılarının, Kürt sosyolojilerini daha fazla dinlemeye, daha fazla anlamaya ihtiyaçları var. Katı şekilci doğmalarla veya klişelerle toplumu anlamak mümkün değildir. Her gün ortaya çıkan gelişmeler çerçevesinde yeni öğrendiklerimiz çerçevesinde dinamik olarak toplumu ve siyaseti anlamlandırmanın daha sağlıklı olacağını düşünüyorum.

Mayıs seçimlerinden önce Kürtlerin ilk defa kralı belirleyen güç oldukları varsayılıyordu. 14 Mayıs ve 28 Mayıs arası geçen süreçte Kürtleri kralı belirleyen güç olmaktan çıkaran, Ata İttifakı denilen yapının öne çıkartılmasına ve etkinleştirilmesine tanık olduk. 14 Mayıs ve 28 Mayıs seçimlerinde Kürt siyasal hareketi, Kürtleri kralı belirleyen güç haline getirecek bir politikaya ve yol haritasına sahip olmamıştır. Kürt siyasal hareketinin politikasızlığı ve etkisizliği devam etmektedir. Kürt siyasal hareketleri, kendi sosyal güçlerini siyasal bir aktör olma düzeyine çıkaramazlarsa, önümüzdeki yerel seçimlerde de etkisiz veya sadece bir tarafa mahkum olan yapılar olarak muamele göreceklerdir.

Kürt siyasal hareketi, Mayıs seçimleri sürecinde ortaya net, tutarlı ve istikrarlı bir siyasal çizgiyi oluşturamadı ve ortak bir dil oluşturamadı. Kürtler, Kandil'in açıklamalarını, İmralı'nın çizgisini, Demirtaş'ın mesajlarını, HDP-YSP'nin tercihlerini hep birbirinden farklı ve zıt olarak yorumladı. Kürt hareketi, kendi içinde parçalanmış, güç için birbiriyle mücadele eden kliklere bölünmüş bir görüntü vermektedir. Bölünmüş yapısından dolayı Kürtler, hakim siyasal yapılara eskisi gibi güvenmemektedirler.

Kürtler, HDP'nin kayıtsız şartsız Millet İttifakı adayı Kılıçdaroğlu'nu desteklemesinden ve TİP-EMEP gibi Türk solu sayılan partilerle Emek ve Demokrasi İttifakı'nı kurmasından çok rahatsızlar. Kürtler, Kılıçdaroğlu'nun hiçbir müzakere yapılmadan, Kürtlerin demokratik ve hukuki taleplerinin kabul edilmesi sağlanmadan desteklenmesinden çok rahatsızdırlar. Kürtler, Mayıs seçimlerine HDP-YSP'nin kendi Cumhurbaşkanı adayını çıkarmamasından çok rahatsızdırlar. Millet ve Cumhur İttifaklarının ortak özelliği, hiçbir şekilde Kürt siyasal hareketine ittifak ve iktidar içinde bir yer vermemektir. Kürtler, kendilerine iktidar içinde yer verecek ittifakların oluşturulmasını veya desteklenmesini istemektedir. Kürt siyasal hareketi, Kürtlerin demokratik taleplerini ileri safhalara taşıyacak politikalar geliştirme ve uygulama kapasitesinden yoksun gözüküyor. Kürtler, Türk Solu'nu sırtında taşımayan ve CHP'nin peşine takılmayan yeni bir siyasal yol haritasının oluşturulmasını istemektedirler.

Mayıs seçimlerinden sonra Kürt seçmende derin bir sessizlik, umutsuzluk ve geri çekilme hali sözkonusudur. Kürtlere, önümüzdeki yerel seçimlerde HDP-YSP adayları yerine Akp veya CHP'nin adaylarına oy vermenin onlar için tek yol olduğu gibi bir hava oluşturulmak istenmektedir. HDP-YSP adaylarının kazanması halinde yerlerine kayyum atanacağı fikri işlenmektedir. Kürtler arasında siyasal tercihlerinin işlevsiz ve işe yaramaz olduğu duygusu yaratılmak isteniyor. Kürtler, herşeyden önce sonuçlarından veya dış müdahalelerden bağımsız olarak kendi siyasal tercihlerinin değerli ve belirleyici olduğunun farkına varmaları gerekmektedir.

Mayıs seçimleri, Kürt siyasal hareketinin kararlılığını, çizgisini ve netliğini kaybetmesine neden oldu. Hdp ve YSP, silik siyasal yapılara dönüştü. TİP, EMEP benzeri yapılarla kurulan ittifaklar ve işbirlikleri, Kürt siyasal hareketinin görünmezliğini arttırdı, etkisizleştirdi ve ucuzlaştırdı. Kürtler, sahici bir görünürlüğe, etkinliğe ve ağırlığa sahip demokratik, sivil ve katılımcı yeni bir siyasal yapı oluşturulması için kendi aralarında ciddi bir tartışma, diyalog ve yapılanma sürecine ihtiyaçları vardır.

Kürtler, artık kendilerini süreklii olarak sorgulanan ve test edilen taraf olmanın ağırlığı altında ezilme psikolojisinden kurtulmaları gerekmektedir. Demokrasi, barış ve insan hakları konularındaki talepleriyle ilgili herkesi ikna etmek için Kürtlerin kendilerini tüketici bir şekilde kendilerini kasmalarına gerek yoktur. Verimsiz bir şekilde kendini kasmak ve yapay ittifakların parçası olmak yerine Kürtlerin sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal alanlarda demokratik taleplerin gerçekleşmesi için yorulmadan bütün yapılarla verimli ve yaratıcı müzakerelerin yapılması gerekmektedir. Müzakerenin yapılmadığı hiçbir yapıyla ilişki kurmaya veya destek sunmaya gerek yoktur.

Mayıs sonrası süreçte, Kürtler hızla CHP'den uzaklaştılar ve AKP-MHP İttifakı'nın kendilerini görmeyen ve umursamayan tavrından ççok rahatsızlar. CHP'den uzaklaşma ve AKP-MHP İttifakı'ndan rahatsızlık, Kürtlerin bundan sonra ne yapacakları konusunda kafalarında net bir yol haritası oluşturdukları anlamına gelmemektedir. Kürtler, eleştirmeyi ve itiraz etmeyi yapmalarına rağmen iktidar ve muhalefet bloklarını değiştirecek ve dönüştürecek ppolitikalar ve pratikler geliştirememektedirler.

Kürtler, kendilerine kaybettiren iktidar ve muhalefet bloglarından bağımsız bir şekilde başkalarının kazanması yerine kendilerinin nasıl kazanacağını esas alan politikalar, pratikler ve tutumlar geliştirmelidirler. Kürtler, siyasal tercihlerini derin siyaset ve sosyal mühendislik projelerine kurban vermemelidirler. Siyaset ve toplumu gerçekçi bir şekilde, sürekli ufku genişleyen ve çok yönlü değerlerlendirmeler yapabilen, başkalarını taşımak yerine kendisini etkili bir aktör haline getirebilecek proaktif siyasetlerin geliştirilmesi için sağlıklı bir tartışmanın ve muhasebenin yapılması gerekmektedir.

Tanıl Bora- Araştırmacı / Yazar

Bülent Küçük'ün söylediklerine ilave niteliğinde çok kısa. Tabii analiz yapma açısında 68 çok kritik bir billurlaşma noktasıdır. Bununla beraber muhakkak ilk TKP'yi yani kök TKP'den başlayarak düşünmek lazım, Türkiye Sosyalist Salonu'nda milliyetçiliğin etkileri ve Kürt solu, Kürt meselesinde körlüğün evveliyatı bakımından onu ekleyeceğim. Bir de sosyalist soldaki müstakil bir milliyetçilik söyleminden söz edemeyiz. Daha ziyade milliyetçi ideolojinin hegemonik etkisinin oradaki çok güçlü etkisinden söz etmemiz gerekir. Çünkü kendisi müstakil bir milliyetçilik söylemi değil ve büyük ölçüde Stalinist sosyalizmin on yıllarca biçimlendirmiş olan Stalinist Ortodoks'un mirasıdır diye düşünüyorum.

Ruşen Takva - Gazeteci

Gerçekten çok önemli başlıklar var. Fakat bu tür toplantıların yeni bir yol yöntem belirleme özelliği olduğu gibi tamamen yankı odasına dönme riski ve tehlikesi de var. Dolayısıyla buradaki havuzda biriken bilgilerin topluma akademik dilden de sadeleştirilerek tartıştırılması en azından oradaki durumun ne olduğunu öğrenmek açısından, hem benim meslek açısından çok önemli, hem de buradaki toplumsal bilgiyi ve birikimi toplumu anlatıp oradan bir güç kazanmak biraz daha anlamlı geliyor.

İkincisi Kürtler ne yapmalı gerçekten? Sosyolojik ve akademik olarak tarihsel bir sendromundan da bahsedebiliriz. Çünkü her dönem özellikle şimdilerde daha iyi anlayacağımız şekilde milliyetçilik, siyasal İslam ve laik demokrat penceresinin arasında cereyanda kalarak hasta olmuş bir toplumdan bahsediyoruz. Tam arada o rüzgârdan etkilenen ve gece gündüzü o rüzgarı yiyerek üşüten bir toplum var ve bu toplum birbirini sevmeyen, tahammül edemeyen rekabetten ziyade anlamayan, örgütlü yapıyı bir türlü tutturamayan bir noktaya geliyor. Tekrar olma pahasına tarihsel bir hikayeden bahsedeceğim. Osmanlı'nın Yavuz Sultan Selim dönemidir. Tabi ki politik dille hafifleştirerek daha hikayeci bir şekilde anlatacağım. Yavuz Sultan Selim, Kürdistan'a bir Beylerbeyi seçmek ister. Sanırım bu konu hakkında İdris-i Bitlisî'yi görevlendirilmiştir. Üstü boş, altı mühürlü bir mektup ve der ki Kürdistan'daki beylerle görüş ve bir beylerbeyi seçin gönderin. Ben de koca cihan sultanıyım her biriyle tek tek görüşürsem zamanım yetmez. İdris-i Bitlisî çalışır. Tabii bu çalışma bir, bir buçuk yıl kadar sürüyor. Bana geliyor, ben tabii ki ben bey olabilirim, size geliyor, ben varken kimdir tartışması, tan bir, bir buçuk sene sürüyor. İdris-i Bitlisî'nin gönderdiği mektubu yine meal aktarıyorum. Padişahın kurban olayım. Sen bir tanesini seç gönder. Yoksa Kürdistan'a genç kalmayacak, bunlar Beylerbeyi olmak için birbirlerini kesecekler. Bu arada gerçekten de Çerkez biri Diyarbakır Beylerbeyi olarak atanır. Ve bu 600 yıl önce belki de Kürdistan'a atanan ilk kayyumdur. Kürtlerin kendi eliyle tayin ettiği ilk kayyum olmuştur. O birlik beraberlik duygusu 600 yüz yıldan bu yana birbirine tahammül edememe hali ciddi bir sendrom gibi geliyor. Yeni sosyologlar, antropologlar Kürdistan coğrafyasının sadece Türkiye bölgesinde değil, tamamına girerse Stockholm Sendromu solda sıfır kalır. Yeni sendromlar bulabilir. Onlar açısından da çok ciddi bir test sahasıdır. Bu sorunlar ortaya çıkarsa daha da örgütlü bir yapıyla Kürtler, Ne Yapmalı sorusunun biraz daha cevabını bulmuş olabilir. Şimdi asıl tehlike de şu, geleceği örgütlemek, öngörmek gerekiyor.

Türkiye seksenli yıllarda bir sol-sağ daha sonra Türk-Kürk, Sunni-Şii çatışması derken hiç bitmedi. Çünkü muktedirlerin bu çatışmalara ihtiyaçları var. Bu çatışmalar, iki bin yirmili yılların sonunda siyasal İslamcı ve milliyetçi kanat ile sosyal demokrat ve laik kanadı arasında yeni bir evreye döndü. Burada da Kürtlere yine bir kez daha ezilen tarafında kalmak düştü. Çünkü Kürtler, sosyal demokrat, nispeten seküler, laik ve muhafazakarlıkla aralarında mesafe var. Dolayısıyla Kürtler, yine ezileni, muktediri olmayan tarafında bir siyasal ve politik yöntem belirlemişler gibi görünüyor.

HÜDAPAR da girince Kürtler açısından ciddi bir siyasal İslamcılık tehdidi, tehlikesi öngörülebilir. Yerel seçimi de biraz bu yüzden izlemek lazım. Hem toplumda, hem siyasette, hem politikada siyasal İslamcılığa karşı nasıl hazırlanılıyor? Bilinmiyor ama siyasal İslamcılık sosu, mesela HÜDAPAR, PKK'nin bile söylemediği çok daha radikal söylemleri söylüyor. Mesleki olarak bende Bahçeli tarafından itiraz bile edilmeyen bir fikrin orada olması şüphe uyandırıyor. Neden? Çünkü HÜDAPAR en azından Kürt, yaramaz ama çocuğunuz gibi, sanki bir proje olarak sunuldu gibi. Kürtlerde siyasal İslam sosu tutarsa çözüm süreci de başlar. Baskılar azalır. Tutmazsa en azından bölge için yeni bir tehlike var. Şunu da söylemek istiyorum. Kürtler politiktir tespiti, çok uzun zamandır itiraz ettiğim bir noktaya geldi. Kürtler, bence oldukça romantiktir, politiklikten ziyade oldukça romantikler. Yoksa başka şekilde bu kadar kaybedilmiş bir şeyi açıklamak mümkün değil. Politik bir halk böyle bir pozisyonda olurdu. Bu romantik kararlarla verilen veya fazla politize edildiği için, çünkü kahvelerde de okey oynarken, de yüz bir oynarken de ya taşın rengiyle ilgili siyasal bir çıkarım yapmak bir hastalık belirtisidir. Dolayısıyla toplumu da biraz uzaklaştırmak gerekiyor. Aslında siyasetçiler ve gazeteciler olarak çok önemli değiliz. Biraz da mümkünse sanata, kültüre ve oradaki o yeni oluşumlara salmak gerekir. Belki de demokratik olacak, Türkiye'nin nüvelerinin, tohumlarının yeşereceği bir başlangıç yapılabilir. Son eleştiri de 68'den, 78'e ve bana kadar 68'liler babalarımızın bir büyüğüydü, başaramadılar. 78'liler de başaramadı. Babamın grubudur. Bize kaldı. Biz de başaramadık. Bu da benim kendi neslime özel eleştirimdir. Artık bir noktadan sonra açıkçası başarmak lazım ki bizim çocuklarımız da beni eleştirsinler istemiyorum. Çünkü sert bir şekilde babamın grubunu eleştiriyorum. O yüzden bir yerden başlamak ve başarmak gerekiyor.

Cuma Çiçek- Akademisyen

Sunumu çok geniş tutuğum için detaya giremedim. Bu vesileyle Türkiyelileşme üzerine ben de bir iki kelam etmek istiyorum. Şimdi keşke fırsat olsa bu kavramı daha uzun uzun konuşsak. Çünkü aslında aynı kavramı kullanıyoruz ama farklı şekillerde anlamlandırıyoruz. Ben de Türkiyelileşme kavramını birkaç şekilde anlıyorum. Türkiyelileşme bir açıdan Kürtlerin liderliğinde Türkiye genelinde yüzde 15-20 düzeyinde alabilecek bir muhalefet hareketi yaratma stratejisidir. Bir yönü budur.

Kürdistanileşme ise esas olarak Kürt hareketinin ana coğrafyası olan Kürdistan'da hegemonyasını derinleştirme ve yaygınlaştırmasını ifade ediyor.

Bu anlamda Türkiye'deki sosyalist hareketlerle ittifak kurma stratejisi Türkiyelileşme'nin bir yüzünü ifade ediyor. Bu ilişkiye şahsen kıymet veriyorum. Bülent Küçük bu konuda haklı. Türkiye sosyalist hareketiyle kurulan ittifak bir zorunlu tercih. 1960'lardan bu yana Kürtlerin mücadelesini destekleyen yegâne aktör Türkiye sosyalist hareketidir. Türkiye siyaseti içerisinde Kürtlerin haklı davasını iyi kötü savunan, yeri geldiğinde bedel ödeyen, mücadele ortakları olan aktörler sosyalistler.

Ancak seçilen 61 vekilin 13'ünün Türkiye sosyalist hareketinden olması zorunlu bir tercih değildir. Tam da bu siyaset, belli düzeyde savrulmanın yaşandığını gösteriyor. Halihazırda Mayıs 2023 seçimlerinde Yeşil Sol Parti listelerinden parlamentoya giren 61 milletvekilinin 13'ü Türkiye sosyalist hareketinden gelen isimlerdir. Alınan toplam yüzde 8,8 oyun yüzde kaçı Türkiye sosyalist hareketinden geliyor olabilir? Onda biri midir? O zaman 61 milletvekilinin onda biri orda olması gerekir. Yani buna benzer sıkıntılar var.

Bana sorarsanız Türkiyelileşmeyi yaratan asıl dinamik şudur: Kürtlerin kabaca üç ama aslında yedi coğrafyası var ya da Kürt siyasi mobilizasyonunun yedi alt coğrafyası var. Üç ana coğrafyanın ilki Kürdistan, diğeri batı metropolleri, üçüncüsü ise İç Anadolu'da Kürtlerin bir tür teritoryal azınlık olduğu köy ölçeğindeki küçük yerleşim yerleridir.

Ama öte yandan Kürdistan coğrafyasının dört alt bölgesi var. HDP'nin en yakın rakibine % 15 fark attığı bölgeler var, bu bölgelerde ana-akım Kürt hareketinin hegemonik bir gücü var. Kabaca 11-12 ili kapsıyor bu alt bölge. Hegemonik denge gücü olduğu iller. Örneğin Kars'ta üç hegemonik güçten biri ve bazen aradan seçimleri kazanabiliyor. Bitlis'te AK Parti ile HDP arasında bir hegemonik denge var, başa baş gidiyor iki parti. Bir de HDP'nin % 15-35 bandında oy aldığı ve muhalefette olduğu 6-7 il var. Toplam 20 ilden bahsediyoruz politik Kürt bölgesi olarak. Bir de bunların dışında kalan, politik olarak dikkate değer bir mobilizasyonun olmadığı ama kültürel olarak Kürt kimliğinin hala canlı olduğu iller var. Adıyaman, Kahramanmaraş, Elâzığ gibi iller. Bunlara da politik olmayan kültürel Kürt bölgesi diyebiliriz.

Kürtlerin İç Anadolu'da teritoryal azınlık olduğu bölgeler beşinci alt-bölge olarak değerlendirilebilir. Bir de Kürt itirazının güçlü olduğu batı metropolleri var. HDP'nin 11 metropolden aldığı oylar bazen 20 Kürt ilinden aldığı oyları geçiyor. Son olarak, batıda metropoller dışında sınırlı sayıda Kürdün yaşadığı kalan diğer iller var.

Dolayısıyla Türkiyelileşme siyaseti esasında batıda yaşayan Kürtlere de dönük bir siyaset. Çünkü İstanbul'daki, İzmir'deki, Aydın'daki Kürtler buraya geri gelmeyecek. Aslında Türkiyelileşme, batıda yaşayan Kürtlerin kendi kimliklerinden sakınmadan, korkmadan, ama aynı zamanda ekonomik veya sosyal alanda güç kaybetmeden var olabilme halidir. Tam da HDP buna hitap ettiği için 2014 sonrasında büyüdü. 1990'lı yıllardan 2014 yılına kadar yüzde 6,5 bandını aşamayan bu siyasi gelenek yüzde 12-13 bandına çıktı ve bu yükselişin asıl dinamiği metropollerden gelen destek. Dolayısıyla batıda yaşana Kürtlere hitap etme anlamında Türkiyelileşme "zorunlu bir tercih".

Özetle, HDP'nin Türkiye genelinde yedi bölgeden oluşan bir siyasi coğrafyası var ve siyaset yaparken bu farklılıkları dikkate almak, bunları içerecek bir siyaset yapmak zorunda.

Türkiyelileşme bir yönüyle de hem barış siyaseti hem de entegrasyon siyasetini ifade ediyor. Barış siyaseti hem Kürtlere hem de Türklere hitap eden bir siyaset. Barış siyaseti Kürtler açısından çatışmaların sonlanması, Kürt meselesinin siyasi yollarla çözümü demek. Türkler açısından ise PKK'nin silahsızlanması anlamına geliyor. Entegrasyon siyaseti Kürtler açısından kendi kimliklerini koruyarak Türkiye'nin bir parçası olmayı ifade ediyor. Öte yandan, entegrasyon siyaseti Türkler açısından toprak kaybı kaygısının ortadan kalkması anlamına geliyordu. Türkiyelileşme Kürtlerin ve Türklerin farklı yorumladıkları ama her iki sokağın da ihtiyaçlarına hitap eden ikili siyasetin ifadesiydi: barış siyaseti ve entegrasyon siyaseti.

Türkiyeleşme dediğimiz böyle birden fazla yüzü olan bir siyaset. Ama bu siyasetin ana dinamiğinin batıda yaşayan Kürtler olduğunu düşünüyorum. Bundan dolayı ana-akım Kürt siyasetinin Türkiyelileşme politikasından vazgeçme lüksü yok. Bu bir zorluk tercih. Ama, ilk söylediğimle bitireyim. 61 milletvekilinin 13'ünün Türkiye sosyalist hareketinden seçilmesi zorunlu bir tercih değil. Türkiyelileşme siyasetinin bu tür yanlış ittifak politikalarına indirgenmemesi gerekir.

Aziz Yağan - Akademisyen

Bülent hocama bir soru sormak istiyorum. Son seçimden önce iki şey oldu. Birincisi Cumhuriyet Halk Partisi bir protokol imzaladı ve kayyım politikasını devam ettireceğine dair bir ibare düştü. Türkiye'nin neresinde hangi il ya da ilçesinde olursa olsun, bir belediye başkanı bir problem yaptığında, suça bulaştığında ve bu ispat edildiğinde elbette ki cezalandırılsın. Burada bildiğiniz gibi yasa şunu diyordu: Meclis üyeleri kendi aralarında yeni bir başkan seçer. Ama AKP bunun dışına çıktı. CHP de o protokolde böyle bir maddeye imza vererek kendisi de bu uygulamayı devam ettirebilecek hale geldi. Dokuz ay sonra yerel seçimlerde AKP ya da CHP'nin adayına oy vermek dolaylı olarak kayyım politikasına oy vermek anlamına gelebiliyor. Şimdi böyle bir

gerçeklik var. İkinci olay da seçimden önce HDP yönetiminin 'Erdoğan asla bizim seçeneğimiz olamaz' şeklindeki açıklamasıydı. Böyle gergin bir ortamda ister bu açıklamaya uyarak, ister uymayarak bölgede belli bir yüzdenin üzerinde Kemal Kılıçdaroğlu'na oy çıktı. Şimdi burada farklı gergin bir alan oluştu. Mesela nefretle, öfkeyle yaklaştığımız bir şey kolektif bir nefret gibi görülebiliyor, anlaşılabiliyor.

Bölgenin bir beş yıl daha kaybedecek hali yok. Günümüzde hizmetsizliği topluca cezalandırma yöntemlerinden biri olarak görüyorum. Çünkü bölge istikrarsızlaşıyor, bölgenin refah düzeyi düşüyor vs. bir sürü problem yüzünden yaşanmaz hale geliyor. İstikrarsızlık göç, sermaye, nitelikli iş gücü, beyin göçünün dışarıya gitme sebeplerinden biri. Az önce burada HDP adayının hiçbir suçla alakası olmasa bile aday gösterildiğinde, kazandığında sorun yaratılabildiği ifade edildi. HDP adaylarıyla seçime gidildiğinde ve kazanıldığında kayyum atanacaksa bölge rasyonel yaklaşarak başka bir çözüm yolu bulabilir mi?

Erol Katırcıoğlu – Akademisyen / Eski Milletvekili

Herkesin Türkiyelileşme kavramına verdiği anlam farklı olabilir. Birincisi Türkiyelileşme Türkiye'deki bütün mağdur kimliklerin birlikteliğiyle ilgili bir kavramdır. İkincisi de HDP'nin sol siyasetlerle bağlantısıyla ilgili olarak birkaç cümle söylemek ihtiyacı hissettim. Sol dediğimiz gruplarla ilişki kurmak acaba bir zorunluluk mu? Sol'un genel rengi Kemalizm tarafından belirleniyor diye düşünüyorum. Özellikle TİP'te ortaya çıkan tavır, esas itibariyle bizi Kürdileştiren bir tavır oldu. Çünkü 11-12 yıldır Türkiyeleşme perspektifi çerçevesinde, Kürt olmayan sol muhalif insanları da alanımız içine almaya yönelik bir politika ile gidiyorduk. Fakat TİP hem bize yaslanarak hem de bir anlamda bizim etkilediğimiz alanı kendine çekerek bize, bir diğer anlamda Türkiyeleşme projesine büyük bir darbe vurduğu gibi bizi de büyük ölçüde Kürdileştirdi diye düşünüyorum.

Bölgeden bakarak Türkiye'yi ve Kürt sorununu anlamamız mümkün değil. Bence Kürdistan'a Kürdistan'dan bakarak anlamak mümkün değil. Madem bu coğrafyanın içinde yaşıyoruz, dolayısıyla da Türkiye'den bakabilmek lazım. Önümüzdeki dönemlerde Kürtlerin de içinde olduğu, Kürtler derken Kürt kimliğini temsil ederek, şimdi de var ülkeyi yöneten kadrolar olacaktır, olması lazımdır. Dolayısıyla da bu şu demektir: Türkiye'nin şu andaki ve daha doğrusu bu zamana kadar yürüttüğü politikaların antidemokratik olması, demokrasiyle ilgisi olmamasından kaynaklanan bir durumdur. Bunu aşabilmek için zaten bir mücadele içindeyiz. Somut Kürt kimliğinin talepleri de böyledir. Kürt kimliği içinden olmayan ama benim gibi veya birçok demokrat insan gibi Türkiye'de bir demokrasiyi yaşamak isteyen insanlar açısından da bu birliktelik anlamlıdır. Dolayısıyla bana göre Türkiyelileşme bu bileşimi sağlamakla ilgili bir meseledir. Bir son şey, Hopa'da 80 yaşındaki Laz kadınları, üç tane örneği var, bana bizim oğlan Selahattin nerede diye soru soruyorlar? Bizim oğlan diyebiliyorlar bir bakıma. Bu da Türkiyelileşmenin nereye doğru gitmesi gerektiğini ilişkin bir örnek gibidir.

Bülent Küçük - Boğaziçi Üniversitesi Öğretim Üyesi

Önceki konuşmayı tekrar devam ettirirsek, bu bir toplantının bir ritüele dönüşmesi, aralıklarla bir araya gelip konuşmamızın, görünür olmamızın bir ihtiyacının olduğunun altını tekrar çizmemiz lazım. Bir de zaten bu kadar görünürlük alanın dışına itilmiş Kürtlerin ve diğer toplumsal kesimlerin en azından bu salonlarda bir araya gelebilmelerini ve birilerini dinlemeleri çok stratejiktir. Bunun içeriğini çok daha fazla doldurmak lazım. Eleştiri yapılmasına rağmen kırmadan, bir hocamızın Tanıl hocaya yaptığı eleştiri gibi incitmeden lafını söyleme becerisi gibi bir şeydir. Bu nezaket gerektiren bir şey. Bence medeniyet gerektiren bir şey.

Bilal Bey (Sambur) Kürt sosyolojisi, sosyolojileri dediniz. Biz, toplumsal yapıları sosyolojiler diye anlatmıyoruz. Belki de farklı kaynaklardan besleniyoruz. Sosyoloji, nihai olarak bir bilim dalıdır. Kürt psikolojileri filan diyemeyeceğiniz gibi Kürt sosyolojilerinden ziyade toplumsal yapıların çeşitliliğine veya çeşitlenmiş olmasından, hem sınıfsal hem kültürel olarak çeşitlenmesini anlıyoruz. Herhalde siz de onu kast ediyorsunuz, yanlış anlamadıysam. Kürtlerin moderleşmesi, kapitalism ile tanışması sonrasında sınıfsal, mekânsal, ideolojik, kültürel7sembolik, dini inançlar açısından çeşitlenmesini kastediyorum. Siyaseti de bu parçalanmışlığı ve farklılaşmayı sembolik düzeyde birleştirecek olan tılsımlı büyülü bir enstrüman olarak görüyorum

Siyaseti, çoğalmak üzerinden anlıyorum. Max Weber siyaset sosyolojisine atıfla siyaseti, statü grupları ve sınıflar üzerinden ayrışmış toplumu daha başka bir seviyede bir araya getirip birleştirebilmek, entegre edebilmek ve ortak bir zemin üzerinden farklılıkları inkâr etmeden bir arada siyaset yapabilmek şeklinde tanımlıyorum. O yüzden size hem katılıyorum hem katılmıyorum. Demokratik kürt siyasetinin dogmaları var elbette ama hem Kürt muhafazakarlığının, ama daha da önemlisi Türk muhafazakarlığının demokratik legal Kürt siyasetine dogmatik baktığını ve o dogmatizmin sizin ifadenize de sirayet ettiğini söyleyebilirim.

Siyaseti sadece sosyolojik gerçekliğimiz bu deyip işinden çıkıp gitmek yerine, Cuma Çiçek'in, Hamit Bozarslan'a referansla dile getirdiği gibi, politikanın pedagojik bir yönünün olduğunu düşünüyorum. Politika dönüştürücü olmalıdır. Toplumun yüzde 85 şunu düşünüyor 70'i sağcı yüzde 30 solcu deyip işinden içinden çıkmayı politik bulmuyorum. Kürt siyasetinin, kendi dogmatik handikaplarının ve eleştiriye kapalı resmi tarihlerinin olduğunu kabul etmekle birlikte, bu demokratik seküler siyaset son yirmi sene içerisinde Kürt toplumunda önemli bir demokratik -zihinsel dönüşümü de <sağladı.

Son olarak bu Türkiyelileşme meselesi çok su kaldırır evet. En azından Türkiye'nin batısındaki göçmen konumuna itilmiş olan Kürtlerin taleplerini de soğuracak bir yol bulması kadar, yeni ortaya çıkan problem alanlarını da kapsayacak bir siyaseti kurmakla mükelleftir. Dışlanma, gündelik hayatta yaşanan ırkçılık, homofobi, göçmen karşıtlığı ve kadın düşmanlığı gibi temel meselelere dair de söz söyleyebilmesinin yanında, iktisadi anlamda da bu enformel sektöre sıkıştırılmış olan Kürtlerin ve diğer göçmenlerin sorunlarını ve taleplerini içerecek bir dil kurabilmesi gerekir. O açıdan Türkiyelileşme bir zihinsel dönüşümü kapsadığı kadar gerçekten ittifaklar politikasına da elbette bizi götürüyor. Bunun da düşünülmesi lazım.

13 milletvekili eleştirinse tamamıyla katılıyorum. Türkiyelileşme meselesini ben düşünürken siyaset teorisinden yola çıkarak aslında bir herkesleşme, hiçkimseleşme veya evrenselleşme olarak anladım. bir asimilasyon projesi olarak değil. Aslında her bir kategorinin içine atılmış ve hapsedilmiş olan insanlığı daha geniş bir kategori etrafında farklılıkları inkar etmeden toplamayı ve birlikte yaşamı ifade etmeyi ifade eden bir kavram olarak anladım. Bunu bugünkü şartlarda biraz ütopik- romantik bulabilirsiniz. Belki Ruşen'in romantik Kürt siyaseti dediği anlamda anlıyorum bu kavramı. Belki gerçekten çok romantik ama ben bir herkesleşme ve bir hiçkimseleşme olarak anlıyorum Türkiyelileşmeyi. Bir tür evrenselleşme ama bu inkâr üzerinden yürüyen bir evrenselleşme değil. Tabii ki biz böylesi bir fantazmatik dönüşüm beklentisi içindeyken Türkiye'deki milliyetçilik tam da aksi bir yönde, farklı biçimlerde patladı. Türk Milliyetçiliği hepimize rehin almış durumda, bunun elbette farkındayım. Dolayısıyla buradan yola çıkarak Türkiyelileşmenin içini farklı şekillerde doldurmak mümkündür.

O yüzden Türkiyelileşmeyi aslında kavram olarak önemsemekle beraber, fazla kullanıldığı için ve de gerçekten ne kastedildiği çoğu zaman tanımlanmadığı için bu kavram çoğu zaman küçümseniyor tiye alınıyor. Bu kavram bugün ahlaki üstünlüğünü kaybetmiş bir kavram gibi duruyor. Kürdistanileşme ise patlayan Türk milliyetçiliği karşısında Kürt nüfusunda daha prestijli duruyor, Kürtlerde daha güçlü bir duygulanım yaratıyor. Ama mesafeli durduğum başka türlü

biraz arkaik bir milliyetçilik tarzının da Kürt coğrafyasında da yaygınlaştığını görüyorum. Bunun yegâne sebebi de Türkiye'nin batısında gerçekten istenildiği ölçüde bir desteğin Kürtleri demokratik ve sol siyasetine gelmemiş olmasıdır diye düşünüyorum. Türkiyelileşeme içinde geçtiğimiz konjonktürde krize girmiştir, bir değer kaybı yaşamaktadır. Bunu görmemek imkânsız. Aziz Hocam sorunuzun muhatabı ben değilim.

Bu açıdan eleştirilerin kısmen de yerini bulmasını ümit ederek dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Changing Turkey and Kurdish Sociology's Impact on the Kurdish Question in the Next Decades, and Kurds' Outlook for the Future

CHANGING TURKEY AND KURDISH SOCIOLOGY'S IMPACT ON THE KURDISH QUESTION IN THE NEXT DECADES, AND KURDS' OUTLOOK FOR THE FUTURE

8 July 2023 / Diyarbakir

This publication is produced by the BİRLİKTE Institutional Support Program, financed by the European Union and executed by Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (STGM – Civil Society Development Center). Only Dicle Social Research Center (DİTAM) is responsible for the content herein, which does not necessarily reflect the opinions of the European Union.

DITAM Board of Directors
Mesut AZİZOĞLU
Meral ÖZDEMİR
Sedat YURTDAŞ
Ahmet ÖZMEN
Barış YAVUZ
Sevim VURAL
Mahmut BOZARSLAN
Dilan Kaya TAŞDELEN
Nevin SOYUKAYA
Mahmut LEZGİN YALÇIN
Cihan AY

Work Team
Halil BAYHAN
Deniz TEKİN

Kurdish Translation
Dilawer ZERAQ

English Translation
Burcu Sıla CANDAN

Dizayn
A Grafik Creative Solutions

Introduction

Assoc. Prof. Dr. Bülent Küçük

Bülent Küçük was born in Mazgirt, Dersim. He graduated from METU, Department of Sociology in 1991-1995. He received his bachelor's and master's degrees in Social Sciences at the Humboldt University in Berlin in 1998-2002. Then, he got his PhD in Sociology at the same university in 2003-2007. He was a post-doctoral fellow at Sabancı University in 2008-2010 and a guest professor at the University of Vienna, Department of Political Science in 2018-2019. He has been a lecturer at the Boğaziçi University, Department of Sociology since 2011.

His areas of interest are social and political theory, political sociology, media and popular culture, critical race theory, public sphere and social movements, citizenship, immigration, and Turkish and Kurdish Studies. He has numerous books and collections in German, and many articles published in national and international indexed journals and books.

His recent research studies include: 'Modalities of Anti-Semitism in Turkey' (2012-2014). 'One Generation and Two Memories: Critical Reflections on the 1968 Protests' (2021-2023). Advisor for the documentary Aşkla Sana (To You With Love) about the life of Hüseyin Cevahir, a prominent figure of the Socialist Youth Movement of Turkey and the '68 Generation (2023).

From DİTAM;

Tigris Social Research Center (DITAM) gathers civil society organizations, political party leaders, academics, and opinion leaders at the meetings "Tigris Dialogs" since 2013.

We organized a meeting with the title "What Should Kurds Do" in Diyarbakır on 8 July 2023. The following topics were discussed at the meeting:

'Turkey's Right Wing, Nationalism and Kurds in Turkey' - Researcher-Author Tanıl Bora

'From 2015 to 2023: The Current Situation of Kurdish Politics and the Reasons Behind Them, Policies for the New Term, and Expectations',- Academic Cuma Çiçek

'Changing Turkey and Kurdish Sociology's Impact on the Kurdish Question in the Next Decades, and Kurds' Outlook for the Future', - Assoc. Prof. Dr. Bülent Küçük

'2023 Elections and Voter Behaviors'- Prof. Dr. Ali Çarkoğlu

'International Developments' Impact on the Kurdish Question; Kurds and Diplomacy' - Arzu Yılmaz

This publication includes Researcher-Author Tanıl Bora's presentation on 'Turkey's Right Wing, Nationalism and Kurds in Turkey', as well as participants' remarks and questions.

DİTAM Board of Directors

Opening Speech [6]

Tigris Social Research Center (Dicle Toplumsal Araştırmalar Merkezi, DİTAM), is a Diyarbakır-based think-tank established by 50 people from different professional backgrounds in 2013. DITAM executed many projects on various topics and published reports over the course of 13 years since its inception. It established the Social Peace Network which includes roughly 70 CSOs and activists from different cities, and organized meetings in 10 different cities to discuss the Kurdish question. In these meetings, participants discussed civil society's role in resolving the Kurdish question.

We have been organizing the meetings "Tigris Dialogs" since 2013. We are here today for another installment of these meetings. Tigris Dialogs gather civil society organizations, political party leaders, academics, and activists for a discussion. There has been an internal discussion among the opposition after the general elections in 2023 –a broad discussion including the Kurdish perspective and political movement. Kurds and Kurdish politics no longer have the determining role they had at the 2015 June elections. Today, political parties can win elections by distancing themselves from Kurds. The Kurdish political movement's ties to the people of Turkey are almost completely cut off. So much so, that this marginalization has been used as an instrument to win the elections.

The election results brought up several intricate issues such as nationalism in Turkey, and the impact of the changing sociology and international relations on the Kurdish question. So, even though we titled the meeting "What Should Kurds Do?", we believe the meeting should include not just the current election results but also the present and the future of the Kurdish question.

The state has a constant approach to the Kurdish question with consistent narratives, practices, and laws since the establishment of the Republic. This approach remains the same regardless of government changes. Therefore, we must reflect more on where this path will take Kurds in the next ten or twenty years. Past experiences indicate that the outcome will unlikely be satisfactory for the Kurdish people.

During his speech at DITAM's Diyarbakır meeting on 25 March 2023 over Zoom, Prof. Dr. Hamit Bozarslan said "Society's existence is not limited to its history. The capacity to envision a future is also a determining factor of a society's existence. Politics is a must but not enough on its own". Thus, we must consider other aspects of life and target the 2030s and 2040s in our discussions. We must look for both political and non-political contexts. To do this, we need to gather and discuss even more. DITAM's role in this is to provide the opportunity to meet and discuss. Hopefully, today's meeting will contribute to the cause. I would like to thank the speakers Arzu Yılmaz, Tanıl Bora, Cuma Çiçek, Bülent Küçük, and Ali Çarkoğlu for being with us during these heat waves.

6 This intro**duction is t**he opening speech of DITAM's Chair of the Board Mesut Azizoğlu for the meeting on 8 July 2023.

Changing Turkey and Kurdish Sociology's Impact on the Kurdish Question in the Next Decades, and Kurds' Outlook for the Future[7]

Moderator – DITAM Vice President Ahmet Özmen

I'd like to give the floor to Bülent Küçük for his presentation titled "Changing Turkey and Kurdish Sociology's Impact on the Kurdish Question in the Next Decades, and Kurds' Outlook for the Future".

Assoc. Prof. Dr. Bülent Küçük – Lecturer at Boğaziçi University

Before I begin, I'd like to underline a couple of things. One is Kurdish sociology's transforming nature and the other one is a methodological and epistemological discussion about sociology's transforming boundaries. Before that, I'd like to share my observations about these types of meetings and workshops.

It's tricky for academics who are familiar with classrooms and lecture halls to speak to a real audience that is unknown to them, or to speak while observing the diversity among the audience – which includes both young and old academics, retirees, civil society members, lawyers, and journalists. It's challenging for me to find a general tone and give a clear speech in front of such a diverse group of listeners. I attended several meetings organized by Kurdish civil society, and various civil organizations in western Turkey, and I was unhappy with most of them. I wasn't happy with my own speech and neither the things that were talked about. Speeches were mostly repetitive and comparable. The discussions in these meetings usually turn into a performance of similar presentations, and "hijacking statements", where nobody fully listens to what everyone has to say. It turns into a kind of self-affirming ritual of blind publicity. Forgive me civil society members for saying this but I think you are more familiar with this situation. However, real and useful discussions require actually hearing and listening to one another, being curious, and willing to learn. I think an organization or a meeting that claims to be a critical public sphere must check these boxes. Unfortunately, we are far from reaching that point.

Now, I'd like to touch on the boundaries of sociology as a discipline. What is expected from sociologists? Earlier Tanıl Bora was asked the question "What will be the relationship between İYİP[8] and MHP[9] in the future". In response, he said "It's hard to predict the future", rightfully so. I agree with him. By the way, you separated yourself from sociology but your field of interest, ideologies/ideological studies, is one of the fundamental fields of sociology. At the end of the day, sociology provides us with the tools for making social and intellectual/rhetorical analyses in a transforming conjuncture, reading, interpreting, explaining, and comparing patterns and repeating structures. Sociology is neither about rhetoric nor predicting the future, nor it can prophesize based on the past. Sociology claimed to do this when positivist, empiricist epistemology was widely accepted –which was the case from the 19th century to World War II. So much so that the measure of national modernity was at the hands of sociologists. They were the ones who measured and preached about it. Sociology has changed a lot, especially in the

7 This issue was discussed in the 3rd session of the meeting called 'What Should the Kurds Do' held in Diyarbakır on July 8, 2023.

8 İyi Parti. English: The Good Party.

9 Milliyetçi Hareket Partisi. English: Nationalist Movement Party.

last fifty or sixty years, just like the Kurdish and Turkish societies have changed. Being in the field, analyzing the data, and using the results to lead the way in how politics is understood and executed isn't widely accepted anymore. At least, the critical tradition I come from is nothing like the positivist, empiricist tradition.

With this perspective, it's hard to make a sociological prediction about the future of the Kurdish people or to suggest what should Kurds do or how they should do it. We can only discuss a few scenarios and speculate. I can give my personal opinion on the matter, but it would be my political opinion rather than a sociological analysis. I wanted to remind you that.

In the previous session, Cuma Çiçek talked about a significant part of the talking points I planned to go over in my speech. That's why I'd like to do a brief, spontaneous, general yet eclectic presentation. But, as you all know, we can't keep our speeches short. I'd like to underline a couple of points, without a particular order of importance. The first is about what Orhan Gazi Ertekin mentioned in the previous session. He said that there are only a few academic and popular works and publications on Kurdish political figures since the 1950s. Indeed, there has been a considerable loss of memory and ignorance about past experiences. Having said that, I'd like to contribute to the limited literature on the topic as Ertekin mentioned, and add to Tanıl Bora's speech and the discussions today. I'll go over my research on the '68 experience in reference to my work about Hüseyin Cevahir and Dr. Sait Kırmızıtoprak. I'd like to also mention a few points about the '68 youth movement, the Kurdish left, and the Turkishness of the Turkish left. I'll try making connections to the present through takeaways from several anecdotes.

The second point is about my observations about the sociological transformation of Kurdish politics. I believe the mainstream Kurdish democratic politics have a few structural handicaps. I tried to open this to discussion with my academic and popular articles on various platforms since 2014. I'd like to review these articles once again and draw attention to the structural challenges and handicaps of democratic Kurdish politics. The notion of Turkeyfication was discussed a lot throughout the day and mainstream Kurdish politics was criticized based on this notion. So, I'd like to join the discussion with my take on Turkeyfication in the article titled "How Can Turks Be Turkeyfied" that I wrote in the Gezi conjuncture.

Let's go back to the first point. I think the 1968 experience was a very significant juncture for the Turkish and Kurdish left. I think the separation of Mehmet Ali Aybar's/TİP's[10] post-1962 Socialist Revolution project and the National Democratic Revolution, and transformations and reproductions from HDP's[11] establishment in 2010 until the 2023 elections are worth considering. According to the French sociologist Pierre Bourdieu, it's not about understanding and explaining social transformation because transformation is natural and inevitable. The real magic is to be able to explain social reproduction. How come some of the cultural codes and social/intellectual structures repeat themselves and stay unchanged and untransformed despite ever-changing circumstances? Which mechanisms and organizational practices make this possible?

TİP was founded in 1961. Then it triggered and transformed the revolutionary movement (Dev-Genç)[12]. A significant part of the Kurdish youth positioned themselves within the Turkish left/Dev-Genç. Some of them became politicized around DDKO[13] and others began preparing for an uprising led by Dr. Sait Kırmızıtoprak. So, there was an atmosphere of rapid politicization with many multilayered and intricate relationships, narrative rifts and fractures, and a multidimen-

10 Türkiye İşçi Partisi. English: Workers' Party of Turkey.
11 Halkların Demokratik Partisi. English: Peoples' Democratic Party.
12 Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu or Devrimci Gençlik in short. English: Revolutionary Youth.
13 Turkish abbreviation for Devrimci Doğu Kültür Ocakları. English: Revolutionary Cultural Eastern Hearths.

sional and paradoxical subjectivity process. In addition to my research project at Boğaziçi University, I also work as an advisor for a documentary movie called "Aşkla Sana"[14] about Hüseyin Cevahir, one of the prominent leaders of Dev-Genç and THKP-C[15]. This led to my research and the documentary movie to focus especially on Hüseyin Cevahir. I visited Datça, Bodrum, Cyprus, and Germany to conduct interviews as many of the living members of the '68 generation live in these places. Hüseyin Cevahir, an Alevi Kurdish revolutionary from Dersim, and the '68 era in which he became a political subject led me to focus more on the Kurdish question. So, how can we analyze '68 from the Kurdish perspective? To put it with academic jargon, how can we decolonize the memory of '68? That was the main question.

Theoretically speaking, we focused on the founding role of the racial and ethnocultural differences in subjectivity and politicization process in this period based on and in parallel with the strategic importance of classes. How can we take a fresh look into the political-intellectual structures and experiences shaped throughout '68 from a colonial and postcolonial perspective? I think the political and cultural capital embodied by Hüseyin Cevahir made it possible for us to ask these questions from that perspective. How did the '68 generation discuss the Kurdish question? Did they talk about Palestine, read about Vietnam, and take cues from these experiences? What did they know about the Kurdish question? What and how did they talk about this issue? For instance, what did Hüseyin Cevahir being from Dersim mean to them? What did they know about Dr. Sait Kırmızıtoprak, who was older and had always been a few steps ahead of them, or his struggle? I'd like to share an anecdote about this. A respected member of the '78 generation, who is well-known within Dev-Yol[16] circles, once made fun of me and said "How can you be the advisor for this project without knowing the history of THKP-C and the rest". I said "I've just started, there's still time to learn." A few years later, I called him to meet up. I said to him I was visiting Ankara and invited him for tea. He asked me why I was going to Ankara. I told him I was going to meet with Kemal Burkay and interview him about Sait Kırmızıtoprak, aka Dr. Şivan. He said he didn't know who Dr. Şivan was. I said, "How could you be in politics as a leftist without knowing Dr. Şivan and the Kurdish leftist political movement". So, I guess we are even now. How could a youth leader from the '68 and '78 generation not have a clue about Dr. Şivan? I think this anecdote gives us insight into how oblivious the Turkish left is toward the Kurdish question and, more specifically, the Kurdish left.

Hüseyin Cevahir is an incredibly impressive figure. He went to Diyarbakır, Bismil, and Silvan in the spring of 1970 and wrote a Kurdish report about the 1970 gendarmerie oppression. This short article was published in the May 1970 edition of the Kırmızı Aydınlık[17] journal. The article wasn't mentioned on the cover page but it was published on one of the last pages of it. I asked Hüseyin Cevahir's friends if they read the report. They either didn't read, read and forgot, or read and didn't care. Hüseyin Cevahir mentions the Kurds' right to education in their mother tongue and demand for equal citizenship. I find this report very impressive as it mentions the Kurdish people's demands, which have been consistent for the last 50 years. Hüseyin Cevahir stands out as he was aware of Kurds' demands while being a part of the Turkish left as an Alevi Kurdish revolutionary.

I find my interview with İlhami Aras interesting. İlhami Aras is one of the prominent figures of the Liberation Movement. He and Hüseyin Cevahir got arrested for attending a protest in 1970 while they were students at Mülkiye[18]. By the way, while they were detained, Musa Anter

14 English: To You With Love (Unofficial Translation).
15 Turkish abbreviation for Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi. English: People's Liberation Party-Front of Turkey.
16 Turkish abbreviation for Devrimci Yol. English: Revolutionary Path.
17 English: Red Enlightenment.
18 Another name for the Faculty of Political Science of the University of Ankara. The name comes from the faculty's

was also put in the same ward as them for a while. Musa Anter mentions his conversation with Hüseyin Cevahir in his memoirs. Anyway, one day while they were in jail, Hüseyin Cevahir suddenly asked İlhami Aras this question: what would you call a junta formed by Turks based on the idea of National Democratic Revolution (NDR)? İlhami Aras says "It's an appropriate move if it's anti-imperialist and anti-feudalist". Then Hüseyin Cevahir asks "What if it's done by Kurds?". İlhami Aras instantly answers with "collective struggle". İlhami Aras said he thought about the sudden question and quick answer. Hüseyin Cevahir boxed him into a corner with his question. He practically tested İlhami Aras with his Turkish identity. This also meant that Hüseyin Cevahir had other questions he thought through and he had a different set of experiences, knowledge, memory, and foresight than his friends. If you want to read more about it, you can check out my article (35:3) on Hüseyin Cevahir published in the special '68 edition of the Rethinking Marxism journal.

I think it's safe to say that İlhami Aras was one of the few people who reflected on the past. Almost all of the people I interviewed from that generation knew that Hüseyin Cevahir is a Dede[19] but none of them knew or wondered why. One of the interviewees, Şadi Samer, said that they also called Hüseyin İnan a Dede but they didn't know why they called him that as he wasn't even that old. Similarly, Tuğrul Eryılmaz said they called him Dede but he hadn't even grown a beard yet. How should we interpret people being this oblivious to where a revolutionary figure came from, his Kurdish identity, and the meaning of him being from Dersim? Did they really don't know about the Kurdish question or did they pretend to not know because they were afraid? What are the circumstances that defined the epistemological/ideological limits of this ignorance, indifference, or silence? How could not they notice the –excluded– cultural habitus, suppressed memory, and colonial organizational violence that the Kurdish youth within the left were born into, which over-defines their subjectivity process? Based on my interviews with the witnesses of that period, I can say that the Kurdish and Alevi people within the Turkish left were remembered as devoid of their context/differences. This leveling by detachment and remembering people devoid of their differences actually points to a two-way denial. I think this points to repetition and reproduction, rather than a transformation, for the Turkish left, Turkeyfication, and HDP's alliances. The Turkish left accuses the democratic Kurdish movement of doing particular identity politics while arguing that they adopt a universal class policy. This stems from the denial of their Turkishness and the denial of Kurdish leftist politics. A significant part of the Turkish left, people who claim to represent the legacy of the '68 movement, is still resisting an intellectual transformation when they come side by side with HDP. They believe theirs is a universal leftist/class politics whereas Kurds' is merely a struggle for recognition or particular identity politics. Therefore, the conflicts, arguments, and factionalism that are very similar to those within TİP, the conflicts throughout the TİP-Socialist Revolution-National Democratic Revolution division, or during the Dev-Genç-DDKO division manifest themselves in the word Turkeyfication since 2010. We can say that the Turkish left hasn't Turkeyfied yet –not the Kurdish left.

Now I'd like to add that there are more than three types of nationalist-ideological structures. We must add Kemalism to the list of Islamist, Idealist, and Racist nationalist ideologies. Although it claims to have an equal approach to differences, Kemalism's fictive equal citizenship ideal and its hierarchy-based exclusionary nature make it a part of this list. We should also add the excluding nature of the ideal of equality based on class universality promised by leftist nationalism. Kemalism in Turkey builds the nation as a political body while building a universality based

predecessor "Mekteb-i Mülkiye" or "Mülkiye" in short.

19 The title for a socio-religious leader in the Alevi community. The word Dede also means grandfather, hence the confusion about a not-so-old person being called Dede.

on the state's neutrality. It promises a fictive equality based on the assumption that everyone is equal before the law. Kemalism's understanding of modernity is based on legal-fictive equality and meritocracy. Assuming everyone can have a career, everyone is equal before the law, and the law is blind to ethnicity, race, class, or gender is in itself a form of denying cultural differences. Therefore, Kemalist nationalism hides Turkish ethnic identity behind the neutrality of the state. It hides what's particular behind a fictive universality to pose as modern and promise equality. To roughly quote İsmail Beşikçi, you can have a career in bureaucracy and business as long as you get rid of your differences. But you can't even find work as a janitor if you express your differences.

Speaking of differences and bureaucracy, I'd like to share an anecdote about Kemal Kılıçdaroğlu. In an interview with Kemal Kılıçdaroğlu as part of a research project we were conducting in 2008. He was the group deputy chairperson at the time. We asked him how cultural diversity should be managed in Turkey, and how we can coexist with our differences. He said something along the lines of "The food and music culture changes even from village to village in Anatolia. Anatolia and the Mediterranean regions also have different food and music. So, Anatolia is culturally very rich". Judging by this obnoxious cliché answer, I assume Kemal Kılıçdaroğlu sees cultural diversity as some type of plant diversity. He describes cultural differences like he's talking about scrubs in the Mediterranean Region, dense forests in the Black Sea Region, and garden trees in the Central Anatolia Region. Cultural diversity is beautiful as long as it acts like vegetation. So, what's the problem then? The problem begins when the diversity becomes politicized. We have issues when those trees start speaking and moving. I'm joking of course. I was shocked to hear him giving the Nazi Germany as an example of politicization. Who thinks of Nazism and the Holocaust as an example of the politicization of differences? One can wonder if Jews were massacred because they were politicized. Perhaps, the politicization of the German identity and the German race is the main problem for Kılıçdaroğlu. Maybe democratic demands for recognizing differences and the demand for equality reminds him Nazism. Interesting. So, the nation and equality phantasm, or that fictive equality, promised by CHP is based on the assumption of the neutrality of the state.

Whereas people from the Marxist spheres in Turkey invite us to the universality of labor and expect us to get rid of our other differences. So, where Hüseyin Cevahir was born and who he was didn't have a political significance. At the end of the day, we all have to be part of the class struggle and other multilayered oppressions and violence don't matter. That's why other social differences such as race and gender don't have any political significance compared to class differences.

So, I reached this conclusion: Hüseyin Cevahir was an incredible person, almost like a prophet. He was humble, kind, and able to connect with people including everyone studying at Mülkiye, LGBT+ individuals, and women. He didn't judge anyone and transformed everyone he came across with. This was the common narrative.

I talked to Tuğrul Paşaoğlu, an urbanite upper-class man and one of the owners of İletişim Publications, on the phone as he was sick at the time. He said Hüseyin Cevahir "prevented" him from going to the USA and pursuing an academic career. He decided to stay in Turkey and be part of the struggle here after he met Hüseyin Cevahir. Witnesses from the '68 generation see Hüseyin Cevahir's kindness and ability to connect with the oppressed and the upper-class people either as a god's gift or his personal choices. However, sociologically speaking, the dynamics that shaped Hüseyin Cevahir's subjectivity are inherent to the cultural habitus he was born into. Therefore, what shaped Hüseyin Cevahir's subjectivity can't be reduced to his individual, personal choices. It's rather the "compulsory choices" that shaped his subjectivity. The

social/cultural formation that Hüseyin Cevahir was born into intrinsically shaped his choices and he embodied society. The Orthodox-Conservative Turkish Left seems to be far away from understanding and recognizing this reality.

The Turkish left invites oppressed and marginalized people to join them. However, they actually invite them to become public figures by leaving their Kurdish or Alevi identities, and their context. However, they seem to be "not aware" of their own Turkish identity, as they do this with the language of the dominant class and the symbolic codes they hold. In other words, different ideological groups can make differences invisible in different ways. They can establish different hierarchies and be in different forms of denial. While the state's neutrality, pan-Islamism, and Turkish nationalism deny cultural diversity in different ways, conservative Turkish leftism trivializes differences and diversity over labor universality. So, they do a different version of denial –whether they agree or not. They are so deep in their cause that they deny denying other identities just as they deny their Turkishness. Some deny others based on a promise of legal equality or liberal equality whereas some do it based on panislamism ideals. Some people deny or feel superior to others through ethnonationalism or xenophobia against the threat of international competition or immigration. As you all know, racism also promises equality of sorts. It promises an imaginary state of equality to its in-group while considering international competition, mobility, and cultural amalgamation a threat.

The Turkish left, just like all other ideologies, denies certain social differences and hierarchies based on class and labor universality. The Turkish left isn't immune to nationalism or denial. All ideological traditions can deny social diversity or otherwise be indifferent to differences and hierarchies, either adding or taking more substance from the concept of equality. In the US, this phenomenon is studied under critical whiteness studies. Barış Ünlü also did a comprehensive study on this matter in his work titled The "Turkishness Contract"[20]. Therefore, if we want to discuss the nationalism issue and Turkish identity, we should ask ourselves to what degree nationalism within the Turkish left has transformed or reproduced since '68.

The second point I'd like to discuss is the spatial and class transformation of the Kurdish social structure and the democratic Kurdish political movement's main predicament.

Kurds or mainstream democratic Kurdish politics are faced with an obvious structural paradox. There is a significant population of Kurdish people who, either with forced immigration or for economic reasons, are forced to immigrate to western Turkey, work in informal sectors, live by minimum wage, and take social welfare, while being symbolically devalued at the same time. The Kurdish identity not only represents a category of cultural difference and identity but also represents cheap labor. Thus, the Kurdish identity also constitutes a social class. Moreover, the main mechanism behind turning Kurds into a source of cheap labor is their symbolic and organizational-legal denial. Depriving them of their legal rights, belittling their culture, discrediting and criminalizing them allows turning them into sources of cheap labor. Therefore, Kurds are not just a cultural community; they also represent a social-economic group. That's why their struggle involves not just a matter of cultural recognition but also the redistribution of material resources and symbolic and social equality.

From this perspective, the discussion around whether the Kurdish struggle is identity or class politics is no longer important. Post-1960 Neo-Marxism, or post-Marxism, and feminist theories discussed these issues a lot and provided us with new perspectives and concepts. But we still act like these discussions haven't been done yet. We still try to understand the present with old concepts. We should look into the literature of the last 50 years or else we will keep repeating ourselves. As sociologist Erdem Yörük's field study shows, Kurds are also the main body of the working class.

20 Türklük Sözleşmesi. The original title is in Turkish. "Turkishness Contract" is an unofficial translation.

To put it in another way, cheap labor and low wages have a structural link to denial and cultural devaluation. If we miss this link, we'll miss the founding link between economic exploitation the cultural-symbolic violence. We can't reduce economy to culture or vice versa, nor can we consider economy and culture independent of each other. Just like the reason why children's, women's, and immigrants' wages are low, why their labor is cheap. Just like the reason why slave labor is worthless. Slaves work for peanuts because they don't have any symbolic worth or legal status. They aren't equal citizens to their masters. Low wages, bad treatment, and devaluation don't cause an ethical crisis among the masters, because they don't see themselves as equals to slaves. They don't see them as human beings; they see them as property. We call this racism. So, can we separate enslaved people's struggle for freedom from the struggle for equality? Can we accuse them of doing identity politics? As you know, racism makes inequality and exploitation acceptable. Racism is not an ideology of pure prejudice. It has an administrative and economic rationale. Therefore, we have to see the founding link between being devalued and cheap labor. We have to see the connection between racism, being devalued, and cheap labor. To sum up the critical literature on immigrants, critical whiteness studies, Marxist feminist literature, and neo-Marxist literature: We have to connect the dots between culture, economy, and law and we have to establish the left's language, spirit, alliances, and strategies based on this connection.

Another structural paradox that Kurds are faced with is the rift between the East and the West. Kurds live through colonial and post-colonial conditions at the same time. This is one of the main structural challenges. Another structural issue is of course the class differences among Kurds themselves. Kurds have a different experience than Algeria or France, for example. In the Algeria-France context, there has been a post-colonial situation in France as a result of the heavy influx of Algerian Arab immigrants to France following the Algerian independence. The number of Algerian immigrants in France was off the charts after the independence. Today, immigrants stand up against racism and police brutality in the streets of France, carrying their sorrowful memory to the streets. However, the living conditions of Kurdish people haven't changed in western metropolises or eastern cities. Therefore, emancipatory politics has to consider both the colonial and post-colonial context. It has to address the demands and expectations of the population who live under both colonial and post-colonial conditions. This points to a structural problem. Under liberal conditions, the demands of people who are subject to liberal law and the demands of people who live under colonial conditions are different. The former is more individualized and urbanized whereas the latter is more collective and communal. This is the reason why the demands of the Kadıköy youth are different from the Kurdish youth living in Bağcılar. This is why the demands and expectations of Kurdish people living in western metropolises are different from the demands and expectations of the Kurdish population in the Kurdish region. That's why we have to express these rifts, divides, and differences in the political sphere and establish a common political ground and language. This points to a paradoxical impossibility. That's why when you pay attention to one, the other feels excluded. If you turn to the west and address only the west, you'll exclude the east and vice versa. This is where we can find the source of the "Kurdistanification versus Turkeyfication" structural predicament.

On the other hand, there's been an ongoing social transformation in the Kurdish population who are still living in the Kurdish region. There's a differentiation and we, sociologists who live in Istanbul, don't know what kind of social transformation is really going on in the Kurdish region. What's the percentage of the middle class in the Kurdish region, for example? Who is considered middle class? What's the volume of small business owners? How many employees do they have and how much revenue do they get? How does this middle class differ from the middle class in Western metropolises? Do they correspond to the same social category in terms of their income, living conditions, number of employees, credits they take out, and mental state?

What is the situation of the middle class of educated white-collar workers in the East and how is it different from the West? How many engineers or doctors live in these places? We discuss these issues haphazardly but we often don't have sociological data about the real magnitude or volume of these differences. How big of a group is the Kurdish bourgeoisie really? In which sectors does this group work the most? What's the extent of this class? How many employees do they have? We don't have much systematic data about these. Trying to do an analysis without the answers to these questions is a challenge –just as it is problematic to build policies with this ignorance. Moreover, is there a direct link between sociological structure/transformation and political preferences? Does the transformation in society translate into political transformation? Is there a shortcut to this? Or are social and political spheres independent of each other?

Finally, I'd like to talk about Turkeyfication before I conclude my speech.

What is Turkeyfication, really? It's been discussed a lot here, that's why I'd like to talk about it. Is Turkeyfication about the Turkeyfication of Kurds or Turks? Let's approach this question from a different angle. Haven't Kurds been Turkeyfied already? Is the fact that we speak in Turkish in this meeting not an indication of us being Turkeyfied? There are Kurdish people working in all sectors of the West, including farming tomatoes and picking hazelnuts, working in the construction sector and the service industry. There are Kurdish people living in all across Turkey. They all know about the pop culture and movie stars of the country. They go to school in Turkey. They sing Turkish songs. They listen to and speak in Turkish, all day every day. So, they are already Turkeyfied. Kurds follow democratic policies that include all international political matters, advocate for coexisting on equal terms, and establish a democratic language that encompasses a wide range of issues from misogyny to agricultural policies. This means they are already Turkeyfied. Well, how many Turks do you think are actually Turkeyfied? How many of them know or listen to Kurdish songs, pop stars, or musicians? How many of them advocate for coexistence on equal terms without any denial? How many of them can advocate for equal democratic participation in government agencies, academia, public spaces, media, sports, or business? Which political party is Turkeyfied by embracing the democratic demands of all communities?

Thus, I suggest we approach the Turkeyfication issue from a different angle. Let's go beyond cliché expressions by Turkish intellectuals such as "HDP must be Turkeyfied", or statements by Kurdish intellectuals like "HDP is Turkeyfied too much, it should be Kurdistanified". If Turkeyfication means searching for an alliance in the West, HDP was already forced to ally with socialists in Western Turkey –since they failed to find someone to hear them out in the West. It's not really a matter of choice, that's why I call it compulsory choice. Was there an abundance of political parties to ally with but Kurds didn't do it? Was there a Western social-democratic political party or a broad-based leftist party in Turkey but Kurds didn't ally with them? Or were there any non-nationalist Islamist parties with a broad voter base but Kurds didn't ally with them? Besides, how can Kurds get democracy and freedom without allying with the West, without convincing the Turkish population to transition into democracy and equality and pushing them for transformation? Perhaps this is the most important and most hopeless structural paradox of all. What is the likelihood of success of the minority's struggle without convincing or transforming the majority?

Thus, to respond to Cuma Çiçek's speech, the Turkeyfication of Turks is an obligation rather than a voluntary mission. It's a compulsory choice. If you don't have anyone to hear you out, you have to create one. It feels like we have the option to prefer one to another. Just like we seem to have the option to choose the quality and quantity of potatoes we buy at the market according to our budget. There may be many varieties of potatoes but your purchasing power determines your choice. That's why we can't call it a choice. In sociological terms, we call this a compulsory

choice, not a free-voluntary choice. Turkey's left wing failed to transform since 1968, failed to expand and broaden at the grassroots, didn't complete its cultural revolution, took freedom and equality in the strict sense, never seriously thought about the notion of Turkish identity, and remained ignorant about social differences within itself. So, how could the West establish a democratic libertarian connection with the Kurdish question? I don't even mention the right wing and the Islamists here. If the left is in this state, what do we imagine the right is like? How –and with whom– could we establish a framework for democratic coexistence in Turkey under these circumstances? That's why, at the end of the day, we have to call this a Turkish question as opposed to a Kurdish question. The Turkish identity must transform. Like Salman Rushdie said in the context of immigrants in Britain: "Liberals say that immigrants have a problem. Non-liberals, or racists, say the immigrants are the problem. But Britain has only one problem and that's the white Britain problem."

We have to avoid ritualizing these meetings which also include civil society organizations. We should avoid grand things and stay modest. We need meetings where real discussions take place and people can really listen to each other. We must turn these meetings into platforms where real critical public discussions take place and eliminate ritualistic forms attached to them. I'm not saying rituals aren't important. Perhaps it's even necessary for us to meet often, take strength from each other, and repeat the same things. There is also a psycho-political aspect to it. So, don't get me wrong, I'm not undermining rituals. Besides, everything important must become ritualized eventually. However, I think we lose our critical side once we start only listening to ourselves, stay in an echo chamber, and keep giving self-affirming speeches. I mentioned this at the beginning of my speech so let me end on this note.

Thank you for your patience.

Ahmet Özmen – DITAM's Vice President

Yes, thank you. The Turkish identity and nationalism of the Turkish left was an interesting topic to discuss. And the colonialism issue. They aren't talked about enough like you said. However, I can say this as someone who lives in Diyarbakır. Compared to the '68 generation, people nowadays, especially young people born after 2000, widely discuss the Turkish identity and nationalism of the Turkish left on the streets, in hospitals, at home in family gatherings, and everywhere in between. Anyway, we can add this to Tanıl Bora's list of nationalist ideologies. I think you'll leave here happy with the meeting.

Contributions and Questions

Bilal Sambur – Academic

I'd like to comment on two things. First, we have the Kurdish movement on top and we have a Kurdish sociology, at the base. We comment on the issues based on the assumption that the Kurdish movement is a higher entity and its mission is to design, manage, and lead the sociology. This brings along the question of what kind of a relationship is there between the Kurdish movement and Kurdish sociology. The post-election process shows us that we have to discuss this dilemma, the Kurdish movement, the Kurdish sociology, and its myths. So, to find the Kurds' perspective for the future we'll have to ask ourselves this question: Will the Kurdish sociology shape the Kurdish movement or will it be the opposite? This is a crucial question.

The Kurdish movement doesn't come across as a likable movement. It almost comes across as authoritarian. It seems like a structure that manages, leads and rules and that doesn't want to give up on this mindset. The Kurdish sociology set its boundaries for the Kurdish movement in the May elections. I think we can interpret the process like this. The Kurdish movement is authoritarian and tyrannical.

We need to understand that there isn't a single Kurdish sociology. No political movement or party has the power to control or embody all Kurdish sociologies by itself. The Kurdish movement must give up on its tendencies to hold down Kurdish sociologies.

Secondly, we have certain presumptions about Kurds. We accepted them as absolute truths. We assumed Kurds are a politically conscious society and they all know what they want. Of course, these assumptions stem from the specific, intense, and resistant Kurdish experience of many years. Although Kurds have a deep historical experience, they represent different preferences and positions in different conjunctures. Kurds don't act with political consciousness all the time. The May elections showed us that Kurds don't always act based on political preferences or visions. We assumed Kurds' political preferences didn't change. However, newly emerging social realities show us that Kurds can be rather fluid in their political preferences and actions as voters.

I think we should avoid rigid frameworks and dogmatic approaches while trying to understand the new era, and looking for an answer to the question "What will or should Kurds do". Kurdish political movements and structures need to listen to and understand the Kurdish sociologies more. You can't understand society with rigid, superficial dogmas or clichés. Dynamically interpreting social and political spheres in line with the new information we get will be a more sound approach.

Before the elections in May, Kurds were assumed to have the determining power. However, the Ancestral Alliance[21] became more prominent, thereby preventing Kurds from having the determining power between May 14 and 28. The Kurdish political movement failed to identify a policy and roadmap to make Kurds the determining actors. The Kurdish political movement remains ineffective. If Kurdish political movements fail to utilize their social power to become political actors, they will be treated as ineffective or dependent on one side in future elections.

The Kurdish political movement failed to establish a clear and consistent political route and a common language during the May elections. Kurds interpreted Qandil's statements, İmralı's position, Demirtaş's messages, and HDP-YSP's choices as contrary to each other. So, the Kurd-

21 Ata İttifakı.

ish movement appears to be divided into factions that fight with each other to have power. Kurds don't trust the predominant political structures as much as they did before because of how divided they are.

Kurds are not happy with HDP's decision to unconditionally support the Nation Alliance[22] candidate Kılıçdaroğlu or to establish the Labor and Freedom Alliance[23] with Turkish leftist parties TİP-EMEP[24]. They are not happy with the fact that Kılıçdaroğlu was accepted as a candidate without any negotiations or securing Kurds' democratic and legal demands. They are not happy with the fact that HDP-YSP didn't put up their own candidates for the Presidential Elections. What the Nation Alliance and People's Alliance[25] have in common is their desire to leave the Kurdish political movement outside the alliance and the government. Kurds want to support alliances that will include them in the government. The Kurdish political movement seems to lack the capacity to develop and implement policies that will make progress for Kurds' democratic demands. Kurds want a new political roadmap that won't carry the Turkish left on its shoulders or tag along after CHP.

Kurdish voters succumbed to a deep silence, hopelessness, and withdrawal after the May elections. I think they want to create an atmosphere to convince Kurds that voting for AKP or CHP candidates instead of the HDP-YSP candidate is the only way. They instill the idea that the government will continue appointing trustees to Kurdish cities if the HDP-YSP candidates are elected. They want to make it feel like the Kurds' political preferences are worthless. First and foremost, Kurds must notice that their own political preferences are worthy and determinative regardless of their outcome or any external intervention.

The elections in May caused the Kurdish political movement to lose its dedication, line, and decisiveness. HDP and YSP became meek structures. Their alliance and cooperation with TİP, EMEP, and other structures diminish the Kurdish political movement's visibility, effectiveness, and value. Kurds need to go through a serious discussion, dialog, and reconstruction process to build a new democratic, civil, and participatory political structure with real visibility, effect, and weight.

Kurds have to get rid of the weight of being constantly questioned and tested. Kurds don't have to try their hardest to convince everyone about their democracy, equality, and human rights demands at their expense. Rather than inefficiently trying hard and joining superficial alliances, they must tirelessly work to conduct productive and constructive negotiations to realize Kurds' democratic demands in the social, cultural, economic, and political spheres. We don't need to build relations with or provide support to any structure that refuses to negotiate.

After the elections in May, Kurds quickly moved away from CHP. They are also very unhappy with the indifference of the AKP-MHP alliance. However, this doesn't mean that Kurds had a roadmap for the future. Kurds may criticize and protest but they are yet to develop policies and practices that will transform the government and opposition blocs.

Kurds must develop policies, practices, and positions that focus on how they, not others, can win –independent from the government and opposition. Kurds shouldn't sacrifice their political preferences for deep political and social engineering projects. Rather than carrying others on our shoulders, we have to make healthy discussions and estimations to develop proactive policies that will make the Kurdish people effective actors who can make broad, multidimensional, realistic assessments of politics and society.

22 Millet İttifakı.
23 Emek ve Özgürlük İttifakı.
24 Emek Partisi. English: The Labor Party
25 Cumhur İttifakı.

Tanıl Bora – Researcher / Author

I'd like to add a little something to Bülent Küçük's speech. '68 is a very critical crystallization point for analysis. Of course, we have to go back to early TKP[26] to think about the impact of nationalism on Turkey's socialist circles and the background of the blind eye to the Kurdish left and the Kurdish question. Also, we can't talk about a single nationalist rhetoric on the socialist left. We should rather talk about nationalist ideology's strong hegemonic impact on the left. It's not a nationalist rhetoric per se, but it's the Stalinist Orthodox legacy mostly shaped by Stalinist socialism for decades.

Ruşen Takva – Journalist

There are really important talking points. These meetings can give us new methods or roadmaps. At the same time, they have the risk of becoming echo chambers. Therefore, the knowledge we accumulate in these meetings must be cleared of academic jargon and discussed by the broader society. It's very important for my profession and also for conveying the collective knowledge and experience here to the community.

And then, what should Kurds do, really? There is a sociological and academic syndrome here. This society has always been caught in the crossfire of nationalism, political Islamism, and secularist democracy. This society is constantly in the crossfire and therefore becoming resentful and intolerant of each other, failing to keep an organized structure. I'd like to give you a historical example. During his reign in the Ottoman Empire, Yavuz Sultan Selim (Selim I) decided to appoint a Beylerbey[27] for Kurdistan. I believe he tasks İdris-i Bitlisî with finding someone for this position. He gives İdris-i Bitlisî an empty letter with the official seal on the bottom and tells him to interview the Beys in Kurdistan and choose one of them as the beylerbey. İdris-i Bitlisî works on finding the right candidate, which takes about one and a half years. He speaks with every single Bey in the region, that's why it takes so long. Then he sends a letter back to the Sultan that says something along the lines of "My Sultan, please pick someone and send him here yourself or else there won't be anyone left in Kurdistan. They will all kill each other to become the Beylerbey". Then, a Circassian man is appointed as the first Diyarbakır Beylerbey. It's perhaps the very first trustee appointed for Kurdistan 600 years ago. So the lack of tolerance for more than 600 years seems to be a serious syndrome in the region. I'm sure sociologists and anthropologists would find a lot more if they looked into the entire region. It's a serious test field for them. If we discover the reasons behind this syndrome, maybe we can find out what should Kurds do with a more organized approach. Now, the biggest issue is to organize and foresee the future.

There have been constant conflicts in Turkey, especially during the 1980s, including the left-right, Turkish-Kurdish, and Sunni-Shia conflicts. They never ended because the people in power need conflicts. These conflicts evolved into something else between the political Islamist-nationalist wing and the social democrat-secularist wing by the end of the twenty twenties. Again, Kurds remained on the oppressed side. That's because Kurds are relatively secularist social democrats, and they stay distant from nationalism. Therefore, Kurds seem to adopt a political method that falls on the side of the oppressed. Kurds were faced with a serious threat of political Islamism when HÜDAPAR[28] entered the picture. That's why we have to observe the local

26 Türkiye Komünist Partisi. English: Communist Party of Turkey.
27 Beylerbeyi. A high rank in the Ottoman Empire for senior provincial governors. It means 'Bey of Beys', or 'leader of leaders'.
28 Hür Dava Partisi. English: The Free Cause Party.

elections. How do we prepare against political Islamism in social and political spheres? We don't know. However, political Islamism, more specifically HÜDAPAR, has a radical discourse that even PKK doesn't have. As a journalist, the fact that not even Bahçeli protests this ideology is very suspicious to me. Why? Because HÜDAPAR is also Kurdish. It's like your problem child, but your child nonetheless. If political Islamism holds up in Kurdish society, the solution process will begin again and we'll see less oppression. If not, the region will face a new threat. I also want to add this: I was against the idea that Kurdish people are political. I believe Kurdish people are more romantic than political. Otherwise, we couldn't explain this loss. Political people would have a different position. This is more about romantic decision-making or overpoliticization. I think making political assessments from the color of a tile while playing a game at a coffeehouse is pathological. So, society should stay a bit away from all of this. We, as politicians and journalists, aren't that important. We should focus more on arts and culture. Maybe we can start something democratic there, where we can grow the seeds of a new Turkey. The last thing I want to point out is this: The '68 generation couldn't make it. The '78 generation also couldn't make it. It's my dad's generation. We took over and we also failed. This is my criticism of my own generation. We have to succeed because I don't want to see our children criticize us. That's why we have to start somewhere and make it this time.

Cuma Çiçek – Academic

I've made a broad presentation so I didn't go into much detail. So, I'd like to say a few words about Turkeyfication. I wish we had more time to discuss this concept a lot more. We all use it but we interpret it differently. I understand a few different things from the concept of Turkeyfication. For one, Turkeyfication is a strategy to develop an opposition movement that can get 15-20% votes across Turkey.

Kurdistanification, on the other hand, means deepening and extending the Kurdish movement's hegemony across Kurdistan.

On that note, the strategy of allying with the socialist movements in Turkey represents one side of Turkeyfication. I personally value this strategy. I agree with Bülent Küçük on this. Allying with socialist movements in Turkey is a compulsory choice. The only actor that has been supporting the Kurdish struggle since the 1960s is the socialist movement of Turkey. Socialists are the ones who somewhat defend the Kurdish people's rightful cause in the Turkish political sphere and sometimes pay the price for it. They are the allies of the struggle.

However, having 13 out of the 61 elected MPs from the Turkish socialist movement is not a compulsory choice. This points to sway to a certain degree. 13 out of the 61 representatives who got elected from YSP's lists in the May 2023 elections are from the Turkish socialist movement. What percentage of the 8.8% votes we received comes from the Turkish socialist movement? Is it ten percent? If so, ten percent of those 61 MPs should be from the socialist movement. There are a few other issues like this.

If you ask me, the main dynamic that triggered Turkeyfication is this: Kurds have roughly three main regions —more like seven subregions— for Kurdish political mobilization. One of the three main regions is Kurdistan, one is the western metropolises, and the other is the small settlements like villages in the Central Anatolia Region where Kurds constitute a territorial minority.

On the other hand, there are four subregions of Kurdistan. HDP outvoted its closest rival by 15% in some places. The mainstream Kurdish movement has a hegemony in these places. There are roughly 11 or 12 cities in this subregion. For example, HDP is one of the three hegemonic powers in Kars and it sometimes wins the elections there. There is a hegemonic balance between AKP

and HDP in Bitlis. They are usually neck and neck in elections. HDP receives 15-35% votes and remains in the opposition in 6 or 7 cities. So, there are 20 cities in total in the political Kurdish region. Other than that, there are a few other cities that lack a significant mobilization capacity but keep the Kurdish identity alive culturally, such as Adıyaman, Kahramanmaraş, and Elazığ. We can call them apolitical cultural Kurdish regions.

We can consider the regions where Kurds constitute a territorial minority in the Central Anatolian Region as the fifth subregion. Also, the Kurdish opposition is very strong in some Western metropolises. The votes HDP gets from these 11 metropolises sometimes exceed the votes from 20 Kurdish cities. And finally, there are a few cities in the west other than metropolises with a limited Kurdish population.

Therefore, the Turkeyfication policy actually targets Kurds who live in the West. Kurds living in Istanbul, Izmir, or Aydın won't come back here. So, Turkeyfication is actually about the existence of Kurds in western Turkey without hiding, abstaining, being afraid, or losing their economic or social power. This is exactly why HDP grew after 2014. This political movement failed to go over 6.5% from the 1990s until 2014 and then managed to go up to 12-13%. It's because of the support from metropolises. In other words, Turkeyfication is a compulsory choice as it caters to the Kurdish people living in the West.

To sum up, HDP has a political domain with seven subregions across Turkey and it has to consider the differences between them while creating and following a policy.

Turkeyfication represents a peace policy and an integration policy at the same time. peace policy caters to both Kurds and Turks. For Kurds, peace policy means the end of conflicts and the political resolution of the Kurdish question. For Turks, peace policy means the disarmament of PKK. For Kurds, integration policy means becoming a part of broader Turkey while preserving their identities. For Turks, integration policy means the elimination of the fear of losing land. Turkeyfication represents the dual policy (peace policy and integration policy) that addresses the needs of both Kurdish and Turkish people while being interpreted differently by the two.

So, Turkeyfication is a multifaceted policy. However, I believe the main dynamic that drives this policy is the Kurds living in the West. Therefore, the mainstream Kurdish political movement doesn't have the luxury of giving up the Turkeyfication policy. It's a compulsory choice. However –I'll say it again– having 13 out of 61 MPs from the Turkish socialist movement is not a compulsory choice. Turkeyfication shouldn't be reduced to poor alliance policies.

Aziz Yağan – Academic

I have a question for Bülent Küçük. Two things happened before the last elections. First, the Republican People's Party signed a protocol and noted that it would keep the trustee policy in effect. Of course, if a mayor is proven to be engaging in criminal activity, they must be held accountable –regardless of where they serve in the country. The law says the council members shall elect a new mayor in such cases. But AKP didn't follow this rule and CHP could keep this system running by signing that protocol. So, voting for AKP or CHP in the next local election means indirectly voting in favor of the trustee practices in the region. This is a fact. The second thing is HDP's statement "Erdoğan is never an option for us". Under such a tense atmosphere, Kemal Kılıçdaroğlu received more votes in the region either as a result of this statement or otherwise. This, in turn, has led to a new tension. It feels like and is perceived as collective hate.

The region doesn't have five more years to lose. I see this as a way to collectively punish the lack of service for the region. The region becomes an unlivable place since it's unstable and the

welfare of the region is declining. Instability, immigration, and capital are the reasons why the qualified labor force leaves the region. Not that long ago, someone gave an example of how an HDP candidate can have issues when elected even if they don't have any ties to any criminal activity. If the HDP candidates will be eventually replaced with trustees, can we really find another rational solution?

Erol Katırcıoğlu – Academic / Former MP

Everyone interprets Turkeyfication differently. Turkeyfication is about the coexistence of the oppressed identities in Turkey. I also want to add a few things about HDP's connection with the leftist political groups. Do we really have to establish a relationship with leftist groups? I believe the left's overall attitude is determined by Kemalism. Especially TİP's attitude pushed us toward being Kurdistanified. We were already following a Turkeyfication-based policy for the last 11 to 12 years while including non-Kurdish leftists and opposition parties. However, TİP leaned back on us and drew in our area of influence to itself, thereby damaging the Turkeyfication project and swaying us to Kurdistanification.

We can't understand Turkey and the Kurdish question from the region. I think we can't understand Kurdistan by observing it within. We have to be able to look through the lens of the entire country. Sure, we'll have governments that will include Kurdish actors or people who represent the Kurdish identity. The reason why Turkey's politics is antidemocratic is because the country has nothing to do with democracy. This is precisely what our struggle is about. The demands of Kurds are also about this. This unity is very meaningful to me and to other non-Kurdish democrats who would like to live in a democracy. So, Turkeyfication is a tool to ensure such unity. One more thing: I've come across three Laz women around the age of 80. They asked me "How's our son Selahattin". They called him their son. This is a good example of the ideal direction of the Turkeyfication process.

Assoc. Prof. Dr. Bülent Küçük – Lecturer at Boğaziçi University

To pick up where we left off, I'd like to emphasize the importance of ritualizing these meetings, gathering regularly, discussing these issues, and becoming more visible. This has a strategic significance for Kurdish people and other communities who are pushed out of the visible spheres. We need to enrich these meetings further. We need to focus on ways of criticizing each other without being hurtful, like one of the participants who criticized Tanıl Bora earlier. This requires kindness, grace, and being civil.

Bilal Sambur, you've mentioned Kurdish sociologies. We don't describe social structures as different sociologies. Perhaps we use different sources. Sociology is ultimately a scientific field. We can't talk about Kurdish sociologies just like we can't talk about Kurdish psychologies. Rather, we focus on the diversity of social structures and their class differences and cultural diversification. I believe you meant that, too. I'm talking about the class-related, spatial, ideological, cultural/symbolic, and religious diversification as a result of the modernization of Kurds and their introduction to capitalism. I consider politics as a magical instrument to symbolically unify this fragmentation and diversification.

I understand politics in terms of multiplication. Based on Max Weber's political sociology, I define politics as the ability to unify and integrate a society divided based on status groups and classes, and developing policies on common ground without denying differences. That's why I both agree and don't agree with you. The democratic Kurdish politics has dogmas, sure. But

it's also safe to say that both Kurdish and Turkish conservatism see democratic legal Kurdish politics dogmatically and that dogmatism seems to have seeped into your statements, too.

Rather than brushing it off and saying this is our sociological reality, I see a pedagogic side to politics like Cuma Çiçek mentioned about referring to Hamit Bozarslan. Politics must be transformative. I don't find making calculations based on percentages –i.e., political assessments such as "society is 70 percent right-wing and 30 percent left-wing". Although I agree with the fact that the Kurdish political movement has its dogmatic challenges and an official history that isn't open to criticism, I also think the current democratic secularist politics ensured a significant democratic-intellectual transformation in the Kurdish society in the last twenty years.

Finally, this Turkeyfication issue holds a lot of weight, yes. It has to find a way to include the demands of Kurds who are marginalized as immigrants in Western Turkey, as much as it has to establish a policy that includes the recent problem areas. It must be able to speak about fundamental issues such as exclusion, casual racism, homophobia, anti-immigrant sentiment, and misogyny. At the same time, it must use a common language that will address the problems and demands of Kurdish people and other immigrant groups who are forced to work in informal sectors. That's why Turkeyfication not only entails an intellectual transformation but also leads us to an alliance policy. We should think about that, too.

I completely agree with the criticism about 13 MPs. Based on political theory, I see Turkeyfication as a process of being everybody and nobody, or a process of universalization, not an assimilation project. I understand it as a concept to describe unifying people who are stuck inside different categories around a new, broader category and coexist without denying differences. You may find it a bit utopic or romantic under these circumstances. Perhaps my interpretation of this concept is similar to Ruşen Takva's description of romantic Kurdish politics. It might be a very romantic approach but I see it as a process of being everybody and nobody. This is a type of universalization but not based on denial. Of course, while we were expecting a phantasmatic transformation, nationalism in Turkey blew up in the completely opposite direction. Turkish nationalism holds all of us hostage. I'm aware of that. We can add more substance to the concept of Turkeyfication in different ways.

Therefore, although Turkeyfication is considered important as a concept, it's also often mocked as it's overused and usually vague. It seems to have lost its ethical superiority. On the other hand, Kurdistanification seems more prestigious against the rising Turkish nationalism, creating a stronger emotion among Kurds. However, I noticed that an archaic form of nationalism that I stay distant from is becoming more widespread across the Kurdish region. And I think the only reason for this is the lack of sufficient support from Western Turkey for democratic and leftist Kurdish politics. Turkeyfication has a crisis in this current conjunction and has lost its value. It's obvious. Aziz Yağan, I'm not the one to answer your question.

I hope my criticisms find their place and thank you for listening.

www.ditam.org

Seyrantepe Sanayi Mah.
Elazığ Bul. Çeysa Towers
C Blok 47/C Kat: 10/77 21100
Yenişehir/DİYARBAKIR

info@ditam.org

0 412 228 00 03

FRIEDRICH EBERT STIFTUNG

BİRLİKTE
STGM Kurumsal Hibe Fonu
"birlikte değiştirelim"